

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Jan Galuszka

Alternativy nepodmíněného trestu odnětí svobody

Diplomová práce

Olomouc 2011

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Alternativy nepodmíněného trestu odnětí svobody“ vypracoval samostatně a citoval jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 6.4.2011

.....

Jan Galuszka

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval mému vedoucímu diplomové práce JUDr. Filipu Ščerbovi, Ph.D. za odborné vedení, spolupráci a cenné připomínky, které mi poskytl v průběhu psaní diplomové práce.

OBSAH

1	ÚVOD	8
2	ALTERNATIVNÍ OPATŘENÍ	11
2.1	POJEM A SYSTÉM ALTERNATIVNÍCH OPATŘENÍ.....	11
2.1.1	Kategorizace alternativních opatření	11
2.1.2	Pojem trest a jeho účel.....	12
2.1.3	Pojem alternativní trest.....	13
2.1.4	Činnost Rady Evropy a OSN v oblasti alternativních opatření	14
3	OBECNĚ PROSPĚŠNÉ PRÁCE	16
3.1	CHARAKTERISTIKA	16
3.2	PODMÍNKY ULOŽENÍ TRESTU OBECNĚ PROSPĚŠNÉ PRÁCE.....	18
3.2.1	Okruh trestných činů, za něž lze trest obecně prospěšné práce uložit.....	18
3.2.2	Vztah k ostatním druhům trestů	20
3.2.3	Trest obecně prospěšné práce jako samostatný trest	21
3.2.4	Omezení opětovného ukládání trestu obecně prospěšné práce	21
3.2.5	Vliv stanoviska pachatele na ukládání trestu obecně prospěšné práce.....	22
3.2.6	Vliv zdravotního stavu na uložení trestu obecně prospěšné práce	24
3.3	VÝMĚRA TRESTU OBECNĚ PROSPĚŠNÉ PRÁCE	24
3.4	PŘIMĚŘENÁ OMEZENÍ A PŘIMĚŘENÉ POVINNOSTI	25
3.5	NÁHRADA ŠKODY	27
3.6	VÝKON TRESTU OBECNĚ PROSPĚŠNÝCH PRACÍ	27
3.6.1	Povinnosti odsouzeného	29
3.6.2	Lhůta pro výkon trestu obecně prospěšné práce.....	30
3.6.3	Kontrola výkonu trestu obecně prospěšné práce	32
3.6.4	Přeměna trestu obecně prospěšné práce v trest odnětí svobody	33

3.7	POROVNÁNÍ ČESKÉ A SLOVENSKÉ PRÁVNÍ ÚPRAVY TRESTU OBECNĚ PROSPĚŠNÉ PRÁCE, RESP. POVINNÉ PRÁCE	36
3.8	POROVNÁNÍ VÝVOJE TRESTU OBECNĚ PROSPĚŠNÉ PRÁCE S VÝVOJEM NEPODMÍNĚNÉHO TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY V ČESKÉ REPUBLICE ..	38
4	DOMÁCÍ VĚZENÍ.....	41
4.1	CHARAKTERISTIKA	41
4.2	OBSAH TRESTU DOMÁCÍHO VĚZENÍ.....	42
4.3	PODMÍNKY ULOŽENÍ TRESTU DOMÁCÍHO VĚZENÍ.....	44
4.4	ULOŽENÍ TRESTU DOMÁCÍHO VĚZENÍ	46
4.4.1	Náhradní trest odnětí svobody.....	48
4.5	VÝKON TRESTU DOMÁCÍHO VĚZENÍ.....	49
4.5.1	Kontrola výkonu trestu domácího vězení.....	51
4.6	POROVNÁNÍ ČESKÉ A SLOVENSKÉ PRÁVNÍ ÚPRAVY TRESTU DOMÁCÍHO VĚZENÍ	53
5	PENĚŽITÝ TREST	55
5.1	CHARAKTERISTIKA	55
5.2	SYSTEMATICKÉ ZAŘAZENÍ PENĚŽITÉHO TRESTU	56
5.3	PODMÍNKY ULOŽENÍ PENĚŽITÉHO TRESTU.....	57
5.3.1	Uložení peněžitého trestu za úmyslné trestné činy motivované majetkovým prospěchem.....	57
5.3.2	Další možnosti využití peněžitého trestu.....	59
5.3.3	Dobytnost peněžitého trestu	60
5.4	VÝMĚRA PENĚŽITÉHO TRESTU	61
5.4.1	Denní sazba	62
5.4.2	Zákonné možnosti placení peněžitého trestu.....	64
5.5	NÁHRADNÍ TREST ODNĚTÍ SVOBODY	65
5.6	VÝKON PENĚŽITÉHO TRESTU	67

5.7	ZÁKLADNÍ ROZDÍLY MEZI PENĚŽITÝM TRESTEM A PENĚŽITÝM OPATŘENÍM	69
5.8	POROVNÁNÍ ČESKÉ A SLOVENSKÉ PRÁVNÍ ÚPRAVY PENĚŽITÉHO TRESTU	71
6	ZÁVĚR	73
7	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	76
8	SOUHRN/SUMMARY	81
9	SEZNAM KLÍČOVÝCH SLOV/KEYWORDS	83

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK:

OSN	Organizace spojených národů
TZ	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů
Předchozí TZ	Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, účinný do 31.12.2009
TŘ	Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
Listina	Listina základních práv a svobod, vyhlášená předsednictvem České národní rady ze dne 16.12.1992 jako součást ústavního pořádku České republiky pod č. 2/1993 Sb., ve znění úst. zák. č. 162/1998 Sb.
ZSM	Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů
Zákon o obcích	Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů
Vyhláška o kontrole	Vyhláška č. 456/2009, o kontrole výkonu trestu domácího vězení, ve znění pozdějších předpisů
OPP	Obecně prospěšné práce
DV	Domácí vězení
PT	Peněžitý trest
NEPO	Nepodmíněný trest odnětí svobody
Slov. TZ	Zákon č. 300/2005 Z. z., trestný zákon, v znení neskorších predpisov
Slov. TP	Zákon č. 301/2005 Z. z., trestný poriadok, v znení neskorších predpisov
ZVTPP	Zákon č. 528/2005 Z. z., o výkone trestu povinnej práce a o doplnení zákona č. 5/2004 Z. z., o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov, v znení neskorších predpisov

1 ÚVOD

V jednotlivých historických obdobích převládal ten či onen druh trestu. Jednalo se o kruté tresty na životě a na těle, nebo tresty na majetku. Teprve vývoj civilizace a požadavek humanismu trestu vyzvedl do popředí trest odnětí svobody, jehož vysoká popularita zůstala zachována až do 19. století. V průběhu 19. století vyvstávají určité nedostatky tohoto druhu trestu. Nedostatky trestu odnětí svobody jsou v této době zejména spatřovány v tom, že odcizuje odsouzeného běžnému životu a že pokusy o výchovu ve vězeňském prostředí selhávají. Na základě výše uvedeného se dostala do popředí myšlenka omezování zejména krátkodobých trestů odnětí svobody, jejichž ukládání začalo v celoevropském měřítku převládat (např. v Německu tvořily krátkodobé tresty odnětí svobody do tří měsíců téměř 80 % ze všech uložených trestů v letech 1882 - 1886).

Myšlenku omezování krátkodobých trestů odnětí svobody podpořily mezinárodní sjezdy pořádané organizací Commission internationale pénitentiaire. Rovněž tato myšlenka byla podpořena významným německým představitelem trestního práva a kriminalistou Franzem von Lisztem, který ve svém vyjádření uvedl, že „krátkodobý trest ve své současné podobě není k ničemu, v podstatě je škodlivý – neodstraňuje, nenapravuje a odsouzeného nakazí“. S tímto názorem lze v podstatě souhlasit dodnes.¹

Je zajímavé, že ačkoli snahy omezit ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody můžeme vypozařovat od 19. století, pořád je tento problém aktuální. Za zásadní limity nepodmíněného trestu odnětí svobody můžeme bezesporu považovat, krom jeho nedostatků, na které upozorňuji v průběhu celé diplomové práce, vysokou zátěž státního rozpočtu a také omezenou kapacitu věznic, ve které je tento trest vykonáván. Pro představu mohu uvést, že za rok 2009 byla ubytovací kapacita vazebních věznic a věznic v České republice využita na 113,76 %², přičemž náklady na jednoho vězně dosahují až 1.000,- Kč za den (vazební věznice Liberec tyto náklady přesně vyčíslila na 946,- Kč za den³).

Pokud bychom si položili otázku, jak tento problém řešit, jedna z odpovědí by jistě zněla prostřednictvím alternativních opatření. Alternativy nepodmíněného trestu odnětí svobody považuji za jedno z elegantních řešení výše uvedeného problému, který je rozšířen nejen po celé Evropě, ale i ve světě.

¹ SOLNAŘ, Vladimír a kol. *Systém českého trestního práva*. 1. vydání. Praha: Novatrix, 2009, s. 35-36.

² *Statistická ročenka vězeňské služby České republiky za rok 2009* [online]. vscr.cz, 29. ledna 2010 [cit. 10. února 2010]. Dostupné na <<http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/statistiky-a-udaje-103/statisticke-rocenky-1218/>>.

³ *Výroční zpráva 2009 vazební věznice Liberec* [online]. vscr.cz, 19. února 2010 [cit. 10. března 2011]. Dostupné na <<http://www.vscr.cz/vazebni-veznice-liberec-79/vyrocní-zpravy-1222/vyrocní-zprava>>.

Téma mé diplomové práce zní: „Alternativy nepodmíněného trestu odnětí svobody“. Téma své diplomové práce jsem si vybral na základě výše uvedených, pro mne šokujících, informací o přeplněných kapacitách věznic a o finanční nákladnosti výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody. Rovněž můj výběr tématu ovlivnila skutečnost, že byl přijetím zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákon, do našeho právního řádu zaveden trest domácího vězení, o kterém jsem prozatím četl jen v odborných časopisech a již od počátku jsem měl touhu se s tímto druhem trestu blíže seznámit.

Jelikož je mé téma (Alternativy nepodmíněného trestu odnětí svobody) velice široké a bylo by velice obtížné, až takřka nemožné, ho uceleně zpracovat v rozsahu diplomové práce, proto jsem svou diplomovou práci zaměřil především na tresty obecně prospěšných prací, domácího vězení a peněžitý trest, které z alternativních trestů považuji za nejdůležitější.

Pro zpracování diplomové práce jsem si vytyčil tři cíle, kterých se budu snažit v průběhu práce dosáhnout. Prvním cílem mé diplomové práce je podat ucelený výklad výše zmíněných alternativních trestů podle současně platné právní úpravy. Jako druhý cíl jsem si stanovil porovnat a vyhodnotit současnou právní úpravu výše uvedených trestů s předchozí právní úpravou, tedy s právní úpravou účinnou do 31.12.2009. Třetím cílem mé diplomové práce je poukázat na rozdíly české a slovenské právní úpravy u výše vybraných alternativních trestů.

Má diplomová práce bude rozdělena do čtyř hlavních kapitol. První kapitola bude věnována pojmu alternativního opatření, jejich systému a členění se zaměřením na alternativní tresty. Na závěr první kapitoly nastíním činnost Rady Evropy a Organizace spojených národů (OSN) v souvislosti s alternativními opatřeními.

Jádro mé diplomové práce bude obsaženo ve druhé, třetí a čtvrté kapitole, ve kterých se budu postupně věnovat trestu obecně prospěšných prací, trestu domácího vězení a peněžitému trestu. V těchto kapitolách bude podrobně rozebrána jejich hmotněprávní i procesněprávní úprava, kdy především hmotněprávní úprava bude současně porovnána s právní úpravou účinnou do 31.12.2009. Na závěr každé kapitoly bude rovněž příslušný trest podroben srovnání se slovenskou právní úpravou.

Psaní výše uvedených kapitol jsem založil zejména na metodách literární rešerše a metody popisné. V průběhu diplomové práce je také využita i metoda komparace, která byla použita zejména u srovnávání právních úprav.

Informace potřebné pro zpracování diplomové práce jsem čerpal z knižních zdrojů, právních učebnic, publikací uvedených v odborných časopisech, či sbornících z mezinárodních konferencí. Rovněž musím podotknout, že informace obsažené na internetu jsem také využil.

Z informací uvedených na internetu jsem především čerpal data uvedená ve statistických ročenkách Ministerstva spravedlnosti a fakta z důvodových zpráv. Blíže jsou tyto prameny obsaženy v seznamu použité literatury. Výše uvedené prameny mi poskytly dostatečný zdroj informací, na kterých jsem svou diplomovou práci založil.

Doufám, že obsah této diplomové práce nebude přínosný a zajímavý jen pro mne, ale že se stane inspirativní i pro jeho budoucí čtenáře ...

2 ALTERNATIVNÍ OPATŘENÍ

2.1 POJEM A SYSTÉM ALTERNATIVNÍCH OPATŘENÍ

Alternativní opatření můžeme definovat jako soubor hmotněprávních a procesních alternativ, které jsou obsaženy v systému trestního práva a alternativy k potrestání nacházející se mimo tento systém (mediace), jejichž účelem je nahrazování nepodmíněného trestu odnětí svobody.

Je nutné podotknout, že jednotlivé druhy alternativních opatření neexistují v rámci trestního práva pouze jako jednotlivé prvky, nýbrž vytvářejí systém alternativních opatření, které je možné vymezit jako souhrn institutů, jejichž primárním účelem je nahrazování nepodmíněného trestu odnětí svobody, jejich uspořádání a vzájemné vztahy mezi nimi.⁴

2.1.1 Kategorizace alternativních opatření

Trestněprávní alternativy můžeme systematicky uspořádat na alternativy uvnitř systému trestního práva, které se následně dělí na alternativy trestního práva hmotného a procesního, a na alternativy k potrestání, které stojí vně systému trestního práva.⁵

Nejprve bych nastínil alternativy uvnitř systému trestního práva. Mezi hmotněprávní alternativy patří alternativní tresty a alternativy k potrestání. Alternativy k potrestání představují specifickou kategorii, která je založena na tom, že soud uzná pachatele vinným ze spáchání trestného činu, avšak neuloží žádný trest, tedy trestní řízení proběhne celé a je ukončeno rozhodnutím o vině ze spáchání trestného činu, avšak nenastoupí nejpřísnější typ trestněprávní reakce v podobě uložení trestu. Jde tedy o určitý mezistupeň mezi alternativními tresty a alternativami procesními.⁶ Alternativním trestům se budu věnovat dále, proto je zde vynechám.

Procesní alternativy, jako druh alternativního opatření, jsou zastoupeny tzv. odklony. Pojem odklonu trestní zákon ani trestní řád neuvádí. Odklon můžeme považovat za alternativu standardního trestního řízení. Je odchylkou od typického průběhu trestního procesu a znamená, že trestní řízení nedospěje do svého obvyklého konce, do vynesení rozsudku, nedojde k vyslovení viny, k uložení klasické trestní sankce, ale řízení se od této cesty

⁴ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 30.

⁵ KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 468.

⁶ ŠČERBA: *Alternativní tresty...*, s. 32.

„odkloní“ a trestní věc se vyřídí jinak, velmi často tak, že se trestní stíhání zastaví, což je typickým znakem odklonu. Odklonem podle platné české právní úpravy označujeme instituty podmíněného zastavení trestního stíhání, narovnání, podmíněné upuštění od podání návrhu na potrestání a odstoupení od trestního stíhání ve věcech mladistvých.⁷ V odborné literatuře se můžeme setkat s názorem, že mezi tzv. odklony patří i řízení o vydání trestního příkazu.⁸

Pojem mediace je definován v zákoně č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů, kde je uveden v § 2 odst. 2. Mediací se rozumí mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi obviněným a poškozeným a činnost směřující k urovnání konfliktního stavu vykonávaná v souvislosti s trestním řízením. Nutno podotknout, že tento proces zprostředkovává Probační a mediační služba a lze provádět jen s výslovným souhlasem obviněného a poškozeného.

V odborné literatuře můžeme také nalézt, že do systému alternativních opatření rovněž náleží i výchovná opatření upravená zákonem č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, jako tzv. kategorie „sui generis“.⁹

2.1.2 Pojem trest a jeho účel

Předtím než přistoupím k vymezení alternativních trestů, bylo by vhodné definovat trest a jeho samotný účel, protože alternativní tresty jsou již konkrétní podskupinou obecného pojmu trest. Trest můžeme pro naše účely definovat jako zákonem stanovený právní následek za určité protiprávní jednání. Trest spočívá v právní újmě, která by měla být pachatelem trestného činu pocíťována jako zlo a podle vůle zákonodárce má být i jako taková přijímána.¹⁰

V zákoně č. 40/2009 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů (TZ), nalezneme ustanovení o trestních sankcích v ustanoveních § 36 a následujících, když trestní sankcí jsou myšleny jak tresty, tak i ochranná opatření. Ustanovení TZ musejí být v souladu s Listinou základních práv a svobod (dále jen „Listina“). Z čl. 39 Listiny je patrné, že jen zákon může stanovit, jaký trest lze za trestný čin uložit. Tento článek Listiny nepřímou „odkazuje“ na TZ a jeho § 52 odst. 1, ve kterém jsou taxativně uvedeny tresty. Tyto tresty, které umožňuje TZ uložit, musejí být v souladu s čl. 7 odst. 2 Listiny, kde se stanoví, že nikdo nesmí být mučen

⁷ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Linde Praha, 2007, s. 646-647.

⁸ Blíže viz SOTOLÁŘ, Alexander, PÚRY, František, ŠÁMAL, Pavel. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 16.

⁹ Blíže viz ŠČERBA: *Alternativní tresty...*, s. 32-33.

¹⁰ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 347.

ani podroben krutému, nelidskému nebo ponižujícímu trestu. Listina tedy vymezuje určité regule a ty musí být v TZ dodržovány.

Obecný účel trestu můžeme spatřovat v udržení společenského řádu.¹¹ Pokud vymezíme účel trestu více podrobně, tak jej můžeme spatřovat ve čtyřech základních funkcích:

- 1) ochrana společnosti před pachateli trestných činů,
- 2) zabránit odsouzenému v dalším páchání trestné činnosti,
- 3) vychovávat odsouzeného k tomu, aby vedl řádný život,
- 4) výchovně působit na ostatní členy společnosti.¹²

2.1.3 Pojem alternativní trest

Na alternativní tresty můžeme nahlížet ve dvou rovinách - jako na alternativní tresty v širším a užším pojetí. Na alternativní tresty lze v širší rovině nahlížet jako na tresty, které nejsou spojeny s trestem odnětí svobody. Takovéto nahlížení může být zavádějící, protože v této rovině by do skupiny alternativních trestů spadaly, kromě nepodmíněného trestu odnětí svobody, všechny druhy trestů uvedené v § 52 TZ. V takovém případě by bylo možné nahlížet jako na alternativní tresty např. na trest ztráty čestných titulů a vyznamenání a trest ztráty vojenské hodnosti, protože žádný z těchto trestů nemá za důsledek omezení osobní svobody pachatele. Naproti tomu na alternativní tresty, v užším slova smyslu, můžeme nahlížet jako na tresty, které nahrazují nepodmíněný trest odnětí svobody. Tomuto pojetí pak odpovídají jen tresty domácího vězení, obecně prospěšné práce, peněžitý trest a podmíněné odsouzení.¹³

Nutnost alternativních trestů v plné míře vyvstala v 70. letech 20. století. Hlavním důvodem hledání dalších sankcí, způsobilých nahradit trest odnětí svobody, se stal masový nárůst kriminality, přeplněnost věznic a s tím spojené neúnosné zatížení státních rozpočtů a rovněž zklamání z výsledků ideologie zacházení uplatňované v 60. letech 20. století, která měla zvýšit nápravný účinek nepodmíněného trestu odnětí svobody pomocí rehabilitačních a resocializačních programů.¹⁴ Není tedy divu, že výzkumy realizované v 70. letech minulého století potvrdily, že možnosti trestu odnětí svobody jsou omezené. Nelze však trest odnětí

¹¹ LATA, Jan. *Účel a smysl trestu*. 1. vydání, Praha: LexisNexis CZ, 2007, s. 67.

¹² JELÍNEK: *Trestní právo hmotné...*, s. 353.

¹³ ŠČERBA: *Alternativní tresty...*, 2011, s. 31.

¹⁴ SOLNAŘ: *Systém českého...*, s. 37.

svobody zahrnout. Tento druh trestu má v právním řádu své nepostradatelné místo pro pachatele páchající velmi závažnou trestnou činnost, kdy je nezbytné, aby byl výkon trestu uskutečňován ve věznicích.¹⁵ V ostatních případech, mám na mysli u méně až středně závažné trestné činnosti, je vymezen prostor pro uvážení, zda by trest odnětí svobody nemohl být nahrazen alternativními tresty, které byly postupem času do právních řádů zabudovány.

2.1.4 Činnost Rady Evropy a OSN v oblasti alternativních opatření

Po událostech ze 70. let 20. století (viz výše) se alternativní tresty staly předmětem zájmu mezinárodních organizací, konkrétně OSN a Rady Evropy. Na půdě Rady Evropy byla již v roce 1976 přijata rezoluce „O některých alternativních opatřeních k trestu odnětí svobody“, která vyzvala vlády členských zemí, aby zkoumaly různé nové alternativy k trestu odnětí z hlediska jejich možného začlenění do právních řádů.¹⁶

V souvislosti s alternativními tresty je vhodné rovněž zmínit Doporučení č. R 92/16 Rady ministrů členských států o Evropských pravidlech alternativních sankcí a opatření. Výbor ministrů Rady Evropy doporučuje, aby se vlády členských států řídily ve svých vnitrostátních předpisech a praxi principy stanovenými textem Evropských pravidel alternativních sankcí a opatření, které byly k doporučení přiloženy.

V souladu s tímto doporučením můžeme definovat alternativní sankce a opatření, jako jakoukoliv sankci uloženou soudem nebo soudcem a jakékoliv opatření přijaté před nebo na místo rozhodnutí o sankci i způsoby výkonu trestu odnětí svobody mimo vězeňské zařízení. Ve výše uvedeném rozhodnutí rovněž nalezneme pravidla, kterými se mají členské státy řídit. Za zmínku stojí např. pravidlo č. 3, které stanoví, že vymezení, přijetí a uplatňování alternativních sankcí a opatření, stanoví zákon a pravidlo č. 5, podle kterého se žádné alternativní sankce nebo opatření nevyhlásí s platností na dobu neurčitou.¹⁷ Jako velmi důležité rovněž považuji zmínit Doporučení Výboru ministrů č. Rec(2000)22 o zdokonalování implementace Evropských pravidel o alternativních trestech.¹⁸

¹⁵ ZEZULOVÁ, Jana, KABÁTOVÁ, Ivana. Několik poznámek k alternativnímu trestu obecně prospěšných prací. *Trestní právo*, 1997, roč. 2, č. 6, s. 9-14.

¹⁶ SOLNAŘ: *Systém českého...*, s. 37.

¹⁷ *Doporučení Výboru ministrů č. R(1992)16 o Evropských pravidlech alternativních sankcí a opatření* [online]. radaevropy.cz, 18. března 2009 [cit. 15. února 2011]. Dostupné na <http://www.radaevropy.cz/index.php?option=com_docman&task=cat_view&gid=13&Itemid=97>.

¹⁸ Bližší viz *Doporučení Rec(2000)22 o zdokonalování implementace Evropských pravidel o alternativních trestech a opatřeních* [online]. radaevropy.cz, 23. března 2009 [cit. 16. února 2011]. Dostupné na <http://www.radaevropy.cz/index.php?option=com_docman&task=cat_view&gid=13&Itemid=97>.

Alternativní tresty byly rovněž řešeny v OSN. Alternativní tresty byly diskutovány na 7. Kongresu OSN v roce 1985 v Miláně, kde byla přijata rezoluce o redukci vězeňské populace, alternativách uvěznění a sociální integrace pachatelů. V této rezoluci byla zdůrazněna myšlenka ukládání trestu odnětí svobody jako sankce poslední instance a bylo doporučeno zvýšit úsilí o snižování negativních účinků trestu odnětí svobody a zintenzivnit zkoumání alternativ. V roce 1990 byla v Havaně přijata Standardní minimální pravidla pro opatření nespojená s odnětím svobody (tzv. Tokijská pravidla), kterými byly vymezeny druhy opatření nespojených s odnětím svobody a podmínky jejich aplikace a současně byly všechny členské země OSN vyzvány k jejich uskutečňování v rámci konkrétních podmínek dané země.¹⁹

¹⁹ SOLNARĚ: *Systém českého...*, s. 37.

3 OBECNĚ PROSPĚŠNÉ PRÁCE

3.1 CHARAKTERISTIKA

Trest obecně prospěšných prací (OPP) byl do českého právního řádu zaveden novelou zákona č. 152/1995 Sb. s účinností od 1.1.1996. Byl inspirován právní úpravou států, kde již byl delší dobu úspěšně využíván, i praktickou potřebou reagovat na vzrůstající kriminalitu a zvyšující se počet odsouzených k nepodmíněnému trestu odnětí svobody.²⁰

V průběhu 15-leté existence tohoto alternativního trestu si trest OPP vybudoval nepostradatelné místo mezi alternativními tresty, což dokazují i statistiky Ministerstva spravedlnosti z roku 2009²¹, když se stal druhým nejvíce využívaným trestem hned za podmíněným odsouzením k trestu odnětí svobody. Trest OPP můžeme definovat jako druh legální nucené práce prováděné k obecnému prospěchu širšího okruhu lidí.²² Pro upřesnění bych rád podotknul, že odsouzený vykonává veřejně prospěšnou práci osobně, ve svém volném čase a bez nároku na odměnu. Výše uvedená definice je zcela v souladu s čl. 9 Listiny základních práv a svobod, který v odst. 1 a 2 stanoví, že nikdo nesmí být podroben nuceným pracím nebo službám, s výjimkou práce ukládané podle zákona osobám ve výkonu trestu odnětí svobody nebo osobám vykonávajícím jiný trest nahrazující trest odnětí svobody a s čl. 4 odst. 3 písm. a) Evropské úmluvy o ochraně základních lidských práv a svobod.

Podstatu OPP nalezneme v § 62 odst. 3 TZ, který nám stanoví jak demonstrativní výčet druhů OPP, tak i subjekty, pro které mohou být tyto práce vykonávány. OPP mohou být vykonávány ve prospěch obcí a státních nebo jiných obecně prospěšných institucí. Obec můžeme definovat v souladu s § 2 odst. 1 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve zněních pozdějších předpisů (dále jen „zákon o obcích“), jako veřejnoprávní korporaci s vlastním majetkem. Obec, která má alespoň 3 000 obyvatel, je městem, pokud tak stanoví předseda poslanecké sněmovny po vyjádření vlády (§ 3 odst. 1 zákona o obcích). Z tohoto ustanovení můžeme dovodit, že obcemi v TZ jsou myšleny i města.

V důvodové zprávě k vládnímu návrhu novely trestního zákona, provedené zákonem č. 152/1995 Sb., se uvádí, že okruh činností byl stanoven tak, aby bylo možno vhodně doplnit

²⁰ KUČHTA, Josef. Trest obecně prospěšných prací – přítomnost a budoucnost. In KANDALEC, Pavel a kol. (ed.). *Dny veřejného práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2007. s. 742.

²¹ *Statistická ročenka kriminality za rok 2009* [online]. portal.justice.cz, [cit. 27. listopadu 2010]. Dostupné na <<http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?k=3397&o=23&j=33&d=47145>> .

²² Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 27. února 2002, sp. zn. 7 To 51/2002

práce jinak vykonávané v pracovněprávním vztahu nebo zajistit výkon takových prací, které se z nějakého důvodu v pracovním poměru zpravidla nevykonávají.²³

Obecně prospěšné práce ve prospěch obce či jiné instituce spočívají zejména v údržbě veřejného prostranství, úklidu a údržbě veřejných budov a komunikací nebo jiných činnostech v jejich prospěch. Nová právní úprava rozšířila možnost výkonu OPP tím, že bylo v ustanovení § 62 odst. 3 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, účinný do 31.12.2009 (předchozí TZ), vypuštěno slovo „obdobných“, čímž se otevřel prostor i pro výkon kvalifikovaných prací a nejen pouze prací obdobných pracím úklidovým a údržbářským. Tato změna má význam zejména u činností ve prospěch jiných institucí než obcí, např. institucí zabývajících se vzděláním, kulturou, školstvím, humanitární, sociální, charitativní, náboženskou, tělovýchovnou a sportovní činností.²⁴

Všechny vykonávané OPP mají jeden společný znak, a to, že jsou prováděny k obecně prospěšným účelům. Státní nebo jiné instituce, pro které se OPP vykonává, jsou blíže specifikovány oblastmi, ve kterých se pohybují, a to: vzdělání a věda, kultura, školství, ochrana zdraví, požární ochrana, ochrana životního prostředí, podpora a ochrana mládeže, ochrana zvířat, humanitární, sociální, charitativní, náboženská, tělovýchovná a sportovní činnost.

Trest OPP, domácí vězení a peněžitý trest jsou jedinými tresty, u kterých může být jejich výkon za určitých podmínek přeměněn či nahrazen nepodmíněným trestem odnětí svobody. Z výše uvedeného můžeme konstatovat, že trest OPP je přínosný nejen v posílení výchovné stránky trestu na úkor represivní, ale především v možnosti celospolečenského prospěchu, který je na rozdíl od jiných trestů zcela konkrétní a viditelný.²⁵

Z hlediska systematiky zařazení jednotlivých trestů v § 52 odst. 1 písm. c) TZ můžeme dovodit, že trest OPP je co do přísnosti třetím nejprísnějším trestem hned po trestech odnětí svobody a domácího vězení. S tímto zařazením můžeme souhlasit i proto, že soud pro případ zmaření výkonu trestu domácího vězení ukládá vedle trestu domácího vězení i náhradní trest odnětí svobody až na jeden rok (§ 61 odst. 1 TZ). Naproti tomu, pokud není trest OPP řádně vykonáván, soud může tento trest přeměnit na trest odnětí svobody, přičemž jeho výše se stanoví v závislosti na počtu neodpracovaných hodin (§ 65 odst. 2 TZ).

²³ KOTULAN, Petr. K pojmu obecné prospěšnosti při ukládání trestu obecně prospěšných prací. *Právní praxe*, 1998, roč. XLVI, č. 4, s. 222.

²⁴ *Důvodová zpráva k návrhu nového TZ* [online]. trestnizakonik.cz, [cit. 5. listopadu 2010]. Dostupné na <<http://trestnizakonik.cz/navrh/duvodova-zprava.html>>.

²⁵ KACAFÍRKOVÁ, Marcela. Obecně prospěšné práce. *Právo a rodina*, 2001, roč. 3, č. 4, s. 11.

Ze systematického zařazení trestu OPP můžeme tedy konstatovat, že tento trest není primárně určen pro postih prvopachatelů či pachatelů nedbalostních deliktů, ale spíše pro postih pachatelů, kteří opětovně spáchali úmyslný trestný čin menší či střední závažnosti a u kterých okolnosti nevyžadují uložení trestu odnětí svobody.²⁶

Je nutné dodat, že trest OPP nemůžeme z hlediska systematiky druhů trestů uvedené v § 52 odst. 1 TZ obecně pokládat za mírnější trest než trest odnětí svobody, jehož výkon byl podmíněně odložen.²⁷

Na závěr této kapitoly je vhodné zdůraznit, že trest OPP bychom neměli považovat za alternativní trest ve smyslu jeho podřazenosti vězeňským trestům, ale měl by být uznáván jako skutečný trest a legitimní možnost řešení trestního případu. V tomto smyslu by tedy měl být „alternativou“ trest odnětí svobody, který by měl být ukládán teprve tehdy, kdy není možné využít žádného trestu či opatření ambulantní povahy.²⁸

3.2 PODMÍNKY ULOŽENÍ TRESTU OBECNĚ PROSPĚŠNÉ PRÁCE

3.2.1 Okruh trestných činů, za něž lze trest obecně prospěšné práce uložit

Okruh trestných činů, za něž lze trest OPP uložit, je vymezen v § 62 odst. 1 TZ, ve kterém se stanoví, že soud může uložit trest OPP, odsuzuje-li pachatele za přečin. Výše uvedené vymezení trestných činů, za něž lze trest OPP uložit, úzce souvisí s přijetím nového TZ, který do českého právního řádu zavedl bipartici trestných činů, což znamená, že trestné činy rozdělil na přečiny a zločiny.

Přečinem rozumíme v souladu s § 14 odst. 2 TZ všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let. Pokud bychom porovnali podmínky uložení trestu OPP s předešlou právní úpravou (§ 45 předchozího TZ), kde je stanoveno, že soud může uložit trest OPP, odsuzuje-li pachatele za trestný čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje 5 let, zjistíme, že zákonodárce přijetím nového TZ rozšířil prostor soudů pro ukládání trestu OPP. Tento prostor byl zákonodárcem rozšířen o všechny nedbalostní trestné činy, jejichž horní hranice trestní sazby přesahuje 5 let.

²⁶ ŠČERBA: *Alternativní tresty...*, s. 276.

²⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. června 2001, sp. zn. 11 Tz 129/2001

²⁸ KALMTHOUT, Anton. Realizace alternativních trestů, některé zkušenosti západoevropských zemí. *Právní rozhledy*, 1997, roč. 5, č. 12, s. 626.

Dle mého názoru byl prostor pro uložení trestu OPP již široce vymezen v minulé právní úpravě. Na podporu svého tvrzení uvedu názory Jiřího Jelínka a Václava Hanáka, kteří se ve svých odborných publikacích k této problematice vyjadřovali.

Jiří Jelínek spatřoval problematičnost širokého vymezení okruhu trestných činů v předešlé právní úpravě v tom, že takové vymezení zahrnovalo evidentně skutkové podstaty trestných činů, u kterých by trest OPP, jako jediný druh trestu, vůbec neměl přicházet v úvahu (například ozbrojený útok na veřejného činitele).²⁹

Václav Hanák k této problematice uvádí, že stanovená maximální hranice trestu OS na 5 let byla přijata bez jakéhokoli rozboru a neodpovídá ani zahraniční úpravě pro ukládání trestů OPP. Při zjištěné praxi soudů při ukládání trestu OPP, kde činí výměra trestu zpravidla polovinu zákonné trestní sazby podle § 45a předchozího TZ, tedy 200 hodin, je stanovená výměra trestu odnětí svobody na horní hranici 5 let spíše proklamativní.³⁰

Pokud nahlédneme rovněž do judikatury, tak v jednom z rozhodnutí Nejvyššího soudu je stanoveno, že trest OPP je alternativou nepodmíněného trestu odnětí svobody, a to v případech, v nichž by bylo na místě uložit jen krátkodobý nepodmíněný trest odnětí svobody. Krátkodobým trestem odnětí svobody je třeba rozumět tento trest ve výměře do několika měsíců, přičemž orientačně lze vycházet z výměry do 7 měsíců, které se blíží ekvivalent maximální výměry trestu OPP. V závislosti na povaze každého konkrétního případu je sice možné připustit uložení trestu OPP i tam, kde by výměra krátkodobého trestu odnětí svobody poněkud převyšovala 7 měsíců, avšak zpravidla je nutno považovat za vyloučené, aby trest OPP byl alternativou nepodmíněného trestu odnětí svobody, který by byl jinak uložen ve výměře převyšující 1 rok.³¹

Výše uvedené jen potvrzuje můj názor, že podmínky pro uložení trestu OPP již byly rozsáhle stanoveny v předešlé právní úpravě, a proto se mi jeví zcela nepochopitelné, že zákonodárce tyto podmínky ještě více rozšířil namísto jejich zpřísnění. Po přečtení důvodové zprávy k novému TZ mi nezbývá nic jiného než spekulovat, zda výše zmíněné rozšíření prostoru pro ukládání trestu OPP měl zákonodárce v úmyslu, když ze znění důvodové zprávy k novému TZ spíše vyplývá záměr opačný.³²

²⁹ JELÍNEK, Jiří. Novelizace trestního zákona v roce 2005. *Bulletin advokacie*, 1995, roč. 2, č. 9, s. 10.

³⁰ HANÁK, Václav. Sazba trestu obecně prospěšných prací a jeho přeměna v trest odnětí svobody. *Právní praxe*, 1998, roč. XLVI, č. 4, s. 235.

³¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. března 2001, sp. zn. 7 Tz 39/2001

³² Srov. *Důvodová zpráva k návrhu nového TZ* [online]. trestnizakonik.cz. Dostupné na <<http://trestnizakonik.cz/navrh/duvodova-zprava.html>>.

Do zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (ZSM), nebylo zavedeno v souvislosti s přijetím nového TZ rozlišení trestních opatření na přečiny a zločiny. Všechna spáchaná trestná jednání zůstávají v ZSM označena jednotným termínem provinění, a tudíž bude možno mladistvému trestní opatření OPP uložit, pokud se dopustil buď nedbalostních provinění, nebo úmyslných provinění, na které TZ stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let.³³

Soud pro mládež může uložit mladistvému pachateli trestní opatření OPP za stejných podmínek jaké stanoví TZ pro pachatele starší 18 let (§ 26 odst. 1 ZSM). U mladistvého se při určování okruhu provinění, za něž lze uložit OPP, nepřihlíží k modifikaci podle § 31 odst. 1 zákona o soudnictví ve věcech mládeže³⁴, podle níž se u mladistvých trestní sazby odnětí svobody stanovené v TZ snižují na polovinu, přičemž však horní hranice trestní sazby nesmí převyšovat pět let a dolní hranice jeden rok.

3.2.2 Vztah k ostatním druhům trestů

Trest OPP může být soudem uložen buď samostatně, nebo vedle jiného druhu trestu, když je vyloučeno, aby byl trest OPP uložen vedle trestu domácího vězení a vedle trestu odnětí svobody (§ 53 odst. 1 TZ).

Tím, že zákonodárce vyloučil uložení trestu OPP s trestem odnětí svobody, jen potvrdil, že trest OPP byl do právního řádu přijat právě jako alternativa trestu odnětí svobody. Pro upřesnění je nutné zdůraznit, že trest OPP nemůže být uložen vedle jakéhokoli trestu odnětí svobody, tj. nejen vedle nepodmíněného trestu odnětí svobody, ale ani vedle podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody a podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem, protože TZ tuto možnost nestanoví.^{35,36}

Podle § 53 odst. 1 TZ nemůže být trest OPP uložen ani vedle trestu domácího vězení, což je podle mého názoru škoda, protože podstaty jednotlivých trestů si neodporují a jejich společným uložením, by byly skloubeny nesporné klady jednotlivých trestů, za které považují výkon veřejně prospěšné práce osobně odsouzeným a povinnost odsouzeného zdržovat se v určeném obydlí po stanovenou dobu. Pro podporu mého tvrzení bychom mohli nahlédnout

³³ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník I. § 1-139. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. 732 s.

³⁴ Tamtéž

³⁵ Tamtéž, s. 730.

³⁶ Blíže viz Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. února 2001, sp. zn. 7 Tz 22/2001

do § 34 odst. 7 slov. TZ, ve kterém jsou stanoveny tresty, které nemohou být uloženy vedle sebe. Tresty povinné práce a domácího vězení ve výše uvedeném ustanovení slovenského TZ tam nejsou zmíněny. Můžeme tedy konstatovat, že slovenská právní úprava připouští současné uložení trestů domácího vězení a povinné práce.

3.2.3 Trest obecně prospěšné práce jako samostatný trest

Dle § 53 odst. 2 TZ a § 62 odst. 1 TZ lze OPP uložit samostatně, i když TZ na některý trestný čin takový trest nestanoví, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba. Z předchozí věty můžeme dovodit, že pokud by bylo třeba v daném případě uložení jiného druhu trestu než trestu OPP, jednalo by se zpravidla o trest přísnější, a to nepodmíněný trest odnětí svobody, či trest domácího vězení. Alternativní povaha trestu OPP je také vyjádřena ve formulaci „...jiného trestu není třeba...“, která je jednou z nutných podmínek pro jeho samostatné uložení.

Při posuzování povahy a závažnosti spáchaného přečinu soud přihlédne k obecným kritériím pro stanovení druhu a výměry trestu (§ 39 odst. 2 TZ), které jsou zejména určeny významem chráněného zájmu, který byl činem dotčen, způsobem provedení činu a jeho následky, okolnostmi, za kterých byl čin spáchán, osobou pachatele, mírou jeho zavinění a jeho pohnutkou, záměrem nebo cílem.

Další podmínkou pro samostatné uložení trestu OPP je, že soud přihlédne též k osobě a poměrům pachatele. Zde soud hlavně zváží polehčující okolnosti, které jsou demonstrativně uvedeny v § 41 TZ. Zejména zda obviněný spáchal trestný čin pod vlivem hrozby nebo nátlaku, zda vedl před spácháním trestného činu řádný život, či se přičinil o odstranění škodlivých následků trestného činu nebo dobrovolně nahradil způsobenou škodu.

3.2.4 Omezení opětovného ukládání trestu obecně prospěšné práce

Soud trest OPP zpravidla neuloží, jde-li o pachatele, kterému byl trest OPP v době tří let předcházejících uložení tohoto druhu trestu přeměněn na trest odnětí svobody (§ 62 odst. 2 TZ). Je nutno zmínit, že ustanovení § 69 odst. 2 TZ v předešlé právní úpravě chybělo. Nutnost zakotvení výše zmíněného ustanovení vyvstala zákonodárci ze zkušeností z praxe, kdy byl někdy trest OPP ukládán opakovaně bez ohledu na to, že odsouzený v předchozích případech tento trest mařil nebo ho řádně nevykonával. Avšak formulace ustanovení § 69 odst. 2 TZ nevyklučuje, aby v případech, které jsou odůvodněny změnou postoje pachatele, byl trest OPP

znovu uložen.³⁷ Přínos tohoto ustanovení vidím ve snaze zákonodárce donutit soudce pečlivěji zvážit uložení tohoto trestu obviněnému, kterému byl trest OPP v posledních třech letech uložen a následně přeměněn. Soudce bude v takových případech nucen důkladně zdůvodnit, proč se domnívá, že nápravy pachatele bude dosaženo tímto trestem, když jeho minulé uložení v poměrně nedávné době k tomu nevedlo.

3.2.5 Vliv stanoviska pachatele na ukládání trestu obecně prospěšné práce

TZ ve svém § 64 stanoví soudu povinnost přihlídnout ke stanovisku pachatele při ukládání trestu OPP. Soud toto stanovisko zjišťuje, aby bylo dosaženo zamýšleného účelu trestu OPP, čímž je bezesporu řádný výkon tohoto trestu a náprava pachatele. Jen těžko si lze představit, že by soud uložil pachateli trest OPP i přes jeho nesouhlas. Pokud by tak soud učinil, musel by svůj názor v rozsudku náležitě odůvodnit. Takto uložený trest OPP by byl s největší pravděpodobností následně přeměněn na trest odnětí svobody.

Vyjádřit stanovisko je právem pachatele, nikoliv jeho povinností, proto je vyjádření stanoviska ponecháno na jeho vůli.³⁸ Problém může nastat, pokud pachatel odmítne své stanovisko vyjádřit. Vzhledem k zákonné formulaci „...při ukládání trestu OPP soud přihlédne...“ nelze tento trest uložit, aniž by si soud toto stanovisko opatřil. Tedy i odmítnutí poskytnutí stanoviska k uložení trestu OPP ze strany obviněného vytváří překážku pro uložení tohoto druhu trestu.³⁹

Na základě výše uvedeného můžeme konstatovat, že pokud by pachatel nechtěl, aby mu byl trest OPP uložen, je pro něj lepší své stanovisko neprojevit, než s uložení trestu OPP vyjádřit svůj nesouhlas. Tato kuriozita, nebo lépe řečeno absurdita, obsažená v § 64 TZ jen potvrzuje nutnost uzákonění souhlasu pachatele k uložení trestu OPP.

Trest OPP může být také samosoudcem uložen trestním příkazem bez projednání věci v hlavním líčení, jestliže skutkový stav je spolehlivě prokázán [§ 314e odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů (TŘ)]. V tomto případě samosoudce přihlédne ke zprávě probačního úředníka, ve které je obsaženo zjištění o možnostech výkonu tohoto trestu a o zdravotní způsobilosti obviněného, včetně stanoviska obviněného k uložení tohoto druhu trestu (§ 314e odst. 3 TŘ). Je na místě

³⁷ *Důvodová zpráva k návrhu nového TZ* [online]. trestnizakonik.cz, [cit. 15. listopadu 2010]. Dostupné na <<http://trestnizakonik.cz/navrh/duvodova-zprava.html>>.

³⁸ ŠÁMAL: *Trestní zákoník I...*, s. 745.

³⁹ ŠČERBA: *Alternativní tresty...*, s. 281.

zdůraznit, že podle předchozí právní úpravy zpráva probačního úředníka nebyla k vydání trestního příkazu zapotřebí.

K problematice uložení trestu OPP trestním příkazem podle předchozí právní úpravy Josef Kuchta uvádí, že v praxi soud stanovisko pachatele ani nezjišťoval a předpokládal, že pokud by odsouzený s uložením trestu OPP nesouhlasil, podá odpor a u následujícího hlavního líčení by se teprve jeho stanovisko zjistilo. Nepodání odporu pak soudy často považovaly za pachatelův souhlas s uloženým trestem OPP.⁴⁰ Tento v praxi uplatňovaný zlozvyk byl již v nové právní úpravě nahrazen zprávou probačního úředníka, která mimo jiné, jak je výše uvedeno, obsahuje stanovisko obviněného k uložení tohoto druhu trestu.

Uzákonit souhlas pachatele spatřuji jako nevyhnutelný krok pro budoucí právní úpravu TZ. Podle mého názoru by měla být alternativní povaha tohoto trestu nejen ve vztahu k soudu, jenž má právo zvolit, zda uloží trest odnětí svobody, či OPP, ale i ve vztahu k pachateli trestného činu, jehož názor by měl být soudem respektován. Předchozí souhlas pachatele je také opodstatněný z penitenciárního hlediska, tedy zejména pokud jde o pozitivní motivaci k výkonu OPP a dosažení očekávaných resocializačních účinků.⁴¹ Souhlas pachatele s uložením tohoto trestu je také zákonnou podmínkou ve většině vyspělých evropských zemí. Ve Velké Británii je potřebný k vydání příkazu k vykonání OPP, ve Francii nelze trest OPP uložit, pokud ho pachatel odmítá.⁴²

Při konstituování požadavku tohoto souhlasu by pak měl být zákon konkrétnější a blíže určit dobu i formu tohoto souhlasu. Tento souhlas by měl být vyžadován již při rozhodování o ukládání tohoto trestu v hlavním líčení či trestním příkazem, což se v praxi ve většině případů neděje. Přitom však v tomto okamžiku nejsou ještě dány konkrétní podmínky výkonu tohoto trestu, takže obviněný by stejně zaujal stanovisko či udělil souhlas jen obecně s tímto trestem, aniž by si dokázal představit jeho konkrétní výkon.⁴³

Nutno podotknout, že požadavek souhlasu obviněného s uložením trestu OPP by mohl být i účelově zneužit obviněnými, kteří by doufali, že se uložením tohoto trestu se vyhnou pro ně závažnějšímu nepodmíněnému trestu odnětí svobody.⁴⁴

⁴⁰ KUCHTA: Trest obecně prospěšných prací..., s. 746.

³⁸ KARABEC, Zdeněk, ROZUM, Jan. K problematice souhlasu pachatele s uložením trestu obecně prospěšných prací. *Právní praxe*, 1998, roč. XLVI, č. 4, s. 229.

⁴² Tamtéž, s. 227.

⁴³ KUCHTA: Trest obecně prospěšných prací..., s. 745-746.

⁴⁴ KUCHTA: Trest obecně prospěšných prací..., s. 745.

3.2.6 Vliv zdravotního stavu na uložení trestu obecně prospěšné práce

Při ukládání trestu OPP soud zvažuje i zdravotní stav pachatele. Trest OPP nebude uložen, je-li pachatel zdravotně nezpůsobilý k soustavnému výkonu práce (§ 64 TZ). Soud při zkoumání zdravotního stavu obviněného zjišťuje jak jeho fyzický, tak i duševní stav. Soud si vyžádá odborné stanovisko v případech, kdy si není jistý, zda je pachatel způsobilý k výkonu trestu OPP. Posouzení zdravotního stavu pachatele je rovněž nezbytné pro stanovení hodinové výměry a druhu ukládané práce trestu OPP.

Je nutné zdůraznit, že pokud by měl pachatel dočasné zdravotní problémy, pro které by OPP nebyl schopný vykonávat, či by pachatelka byla těhotná, nebrání to soudu uložit trest OPP. V takovém případě by se do doby stanovené pro výkon tohoto trestu nezapočítávala doba, po kterou OPP nemohly být vykonávány ze zdravotních důvodů [§ 65 odst. 1 písm. a)], nebo by soud přerušil výkon tohoto trestu (§ 339 odst. 1 a 2 TR). Dočasná pracovní nezpůsobilost není překážkou uložení trestu OPP.

Pro úplnost je třeba podotknout, že v rámci výkonu rozhodnutí nelze napravit pochybení soudu spočívající v mylném posouzení zdravotního stavu pachatele v době meritorního rozhodování soudu. V takovém případě by náprava byla možná pouze formou mimořádného opravného prostředku.⁴⁵

3.3 VÝMĚRA TRESTU OBECNĚ PROSPĚŠNÉ PRÁCE

Výměra trestu OPP se může pohybovat v zákoně stanoveném rozmezí od 50 hodin do 300 hodin (§ 63 odst. 1 TZ), přičemž soud tento trest uloží v celých hodinách. Oproti předešlé právní úpravě došlo ke snížení horní hranice pro ukládání trestu OPP, a to ze 400 hodin na 300 hodin. Tento krok můžeme hodnotit pozitivně, jelikož odsouzený vykonává OPP zpravidla po zaměstnání, přičemž výkon 400 hodin OPP ve stanovené době 1 roku ode dne, kdy soud nařídil výkon tohoto trestu, musel činit odsouzenému při jeho zaměstnání potíže. Nesmíme zapomenout i na psychologické hledisko, kdy na psychiku pachatele působí každá uložená neodpracovaná hodina negativně a vidina konce trestu se může zdát v nedohlednu.

V odborné literatuře se můžeme setkat s názorem, že počet hodin OPP ve výši 400 nebo spíše 300 hodin a více, lze v praxi považovat za příliš vysoký. Zejména pro odsouzené s nižší inteligencí tvoří takto vysoký počet hodin nepředstavitelný časový prostor. Takto určený trest si nejsou schopni nijak ohraničit, uchopit a zaujmout k němu stanovisko.

⁴⁵ Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 26. července 2001, sp. zn. 7 To 291/2001

V tomto momentu může být výměra trestu OPP pro odsouzeného demotivujícím faktorem a už předem negativně ovlivnit jeho přístup k výkonu trestu.⁴⁶

Pokud by soud uložil trestní opatření OPP mladistvému pachateli, musel by dodržet, že horní hranice trestní sazby tohoto opatření pro mladistvého, nesmí převyšovat polovinu horní hranice stanovené v TZ (§ 26 odst. 1 ZSM). Z tohoto ustanovení plyne, že mladistvému může být uloženo trestní opatření OPP v maximálním rozsahu 150 hodin. Na závěr bych chtěl konstatovat, že snížení horní hranice pro výměru trestu OPP ze 400 hodin na 300 hodin pro dospělé pachatele, resp. z 200 hodin na 150 hodin pro mladistvé pachatele, byl krok správným směrem.

K problematice výměry trestu OPP je vhodné zmínit, že není vyloučeno uložení trestu OPP v takové výši, že uložený počet hodin tohoto trestu činí z pohledu jeho případné přeměny v trest odnětí svobody méně, než je dolní hranice trestní sazby stanovené pro příslušný trestný čin, pokud jsou při ukládání trestu splněny podmínky vymezené zejména v ustanoveních § 39 odst. 1 TZ a § 63 TZ.⁴⁷

Pro úplnost je třeba podotknout, že judikatura upravuje i jev opačný. Je-li za trestný čin, jehož horní hranice trestní sazby uvedená ve zvláštní části TZ činí 6 měsíců, ukládán trest OPP, může být jeho výměra stanovena jen tak, aby po případné přeměně celého nevykonaného trestu OPP v trest odnětí svobody, nebyla po přepočtu podle § 65 odst. 2 TZ překročena uvedená maximální výměra trestu odnětí svobody.⁴⁸

3.4 PŘIMĚŘENÁ OMEZENÍ A PŘIMĚŘENÉ POVINNOSTI

Soud může uložit pachateli trestného činu na dobu trestu OPP přiměřená omezení a přiměřené povinnosti (v § 48 odst. 4 TZ) směřující k tomu, aby vedl řádný život (§ 63 odst. 2 TZ). Pokud porovnáme předešlou právní úpravu demonstrativního výčtu možných přiměřených omezení a přiměřených povinností, které soud může pachateli na dobu trestu uložit, zjistíme, že zákonodárce v nové právní úpravě možná přiměřená omezení a přiměřené povinnosti rozšířil o nové. Jako nová přiměřená omezení a přiměřené povinnosti zákonodárce uzákonil zdržet se neoprávněného zásahu do práv nebo právem chráněných zájmů jiných osob, zdržet se požívání alkoholických nápojů nebo jiných návykových látek, uhradit dlužné

⁴⁶ DRAŠTÍK, Antonín, HASCH, Karel, KABÁTOVÁ, Ivana. K výkonu trestu obecně prospěšných prací. *Trestní právo*, 1999, roč. 4, č. 4, s. 21.

⁴⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. června 2001, sp. zn. 11 Tz 129/2001

⁴⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. května 2007, sp. zn. 4 Tz 34/2007

výživné nebo jinou dlužnou částku, veřejně se osobně omluvit poškozenému nebo poskytnout poškozenému přiměřené zadostiučinění.

Rozšíření demonstrativního výčtu je dle mého názoru krok správným směrem, i když pravdou je, že demonstrativní výčet možných omezení a přiměřených povinností by se mohl neustále neomezeně rozšiřovat. K výše uvedenému demonstrativnímu výčtu nutno podotknout, že vylučuje současné uložení povinnosti veřejně se poškozenému omluvit s povinností poskytnout poškozenému přiměřená zadostiučinění, v čemž spatřuji drobný nedostatek.

Soud může uložit přiměřená omezení a přiměřené povinnosti po dobu výkonu trestu OPP. Cílem těchto přiměřených omezení a přiměřených povinností je přispět k tomu, aby vedl odsouzený řádný život, přičemž řádný život [§ 41 písm. o) TZ] vede jen ten, kdo plní základní povinnosti občana jak v soukromém životě, tak i vůči společnosti. Řádný život nelze ztotožňovat s netrestností.⁴⁹ Pokud by odsouzený po dobu výkonu trestu řádný život nevedl, soud by mu mohl přeměnit trest OPP na trest odnětí svobody.

Uložení přiměřených omezení nebo přiměřených povinností podle § 45a odst. 1 TZ však nelze nahrazovat stanovení dohledu ve smyslu § 49 až 51 TZ, protože zákon obecně neumožňuje uplatnění probačního dohledu u trestu OPP. Probační dohled pak přichází v úvahu jen jako výchovné opatření, které lze podle § 63 odst. 3 TZ uložit pachateli ve věku blízkém věku mladistvých, anebo ho soud může stanovit podle § 65 odst. 3 písm. a) TZ, až když pachatel zavinil příčinu k přeměně trestu OPP v trest odnětí svobody a soud výjimečně ponechá trest OPP v platnosti nebo prodlouží dobu jeho výkonu až o 6 měsíců.⁵⁰

Soud pro mládež může namísto přiměřených omezení a povinností uložit mladistvému vedle trestního opatření OPP vhodná výchovná opatření (§ 26 odst. 1 ZSM), jejichž taxativní výčet můžeme nalézt v § 15 odst. 2 ZSM, jedním z nich je i výše zmíněný probační dohled. Cílem výchovných opatření je zajistit a podpořit řádnou výchovu mladistvého tím, že usměrňují jeho výchovu (§15 odst. 4 ZSM).

Jde-li o pachatele ve věku blízkém věku mladistvých, může soud v zájmu využití výchovného působení rodiny, školy a dalších subjektů uložit, a to samostatně, anebo vedle přiměřených omezení a povinností uvedených § 48 odst. 4 TZ, též některá z výchovných opatření uvedených v ZSM (§ 63 odst. 3). Pokud vezmeme v úvahu, že přiměřené opatření a přiměřené povinnosti zahrnují výchovná opatření a výchovné povinnosti, vyplýne nám, že

⁴⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 9. srpna 1972, sp. zn. 2 Tz 69/72

⁵⁰ ŠÁMAL: *Trestní zákoník I...*, s. 742.

jediná výchovná opatření, které lze uložit pachateli ve věku blízkém věku mladistvých vedle přiměřených opatření a povinností, vyjma napomenutí s výstrahou, které považují za dost alibistické, jsou probační program a dohled probačního úředníka. Přičemž dohled probačního úředníka by byl uložen zároveň s trestem OPP a ne až jako možná alternativa dle § 65 odst. 3 písm. a) TZ při ponechání trestu OPP v platnosti.

3.5 NÁHRADA ŠKODY

Soud zpravidla pachateli uloží, aby podle svých sil nahradil škodu, kterou spácháním přečinu způsobil (§ 63 odst. 2 TZ), přičemž je vhodné podotknout, že tuto škodu musí pachatel nahradit v době výkonu trestu, protože jen v době výkonu trestu OPP mu může být tento trest přeměněn na trest odnětí svobody. Z výše uvedeného vyplývá, že pokud by pachatel tuto stanovenou povinnost v době výkonu trestu neplnil, čili by nevedl po dobu výkonu trestu řádný život, zavedl by tím příčinu k přeměně trestu OPP na trest odnětí svobody.

V ZSM najdeme obdobné ustanovení, a to v § 18 odst. 1 písm. e), které stanoví pro mladistvého výchovnou povinnost, spočívající v nahrazení škody mladistvým podle jeho sil, anebo aby jinak přispěl k odstranění následku provinění. I z tohoto ustanovení můžeme vyvodit, že pokud by mladistvý takovou výchovnou povinnost neplnil, čímž by nedostál závazku vést řádný život, jeho trestní opatření OPP by mohlo být přeměněno v trestní opatření odnětí svobody.

3.6 VÝKON TRESTU OBECNĚ PROSPĚŠNÝCH PRACÍ

Rozhodnutím, podle něhož se má vykonat trest OPP, může být odsuzující rozsudek (§ 120 a následující TŘ) nebo trestní příkaz (§ 314e TŘ). Trest OPP nemůže být uložen trestním příkazem v trestním řízení ve věci mladistvého (§ 63 ZSM).

Jakmile se rozhodnutí, podle něhož se má vykonat trest OPP, stane vykonatelným, předseda senátu zašle jeho opis probačnímu úředníkovi (§ 336 odst. 1 TŘ). Probační úředník (resp. Probační a mediační služba) v obvodu, ve kterém má být trest OPP vykonáván, má nezastupitelnou úlohu při určování druhu a místa výkonu trestu OPP, protože právě na jeho návrh okresní soud, který trest OPP uložil, rozhodne o druhu a místě výkonu trestu OPP. Probační úředník ve svém návrhu vychází z potřeby výkonu těchto prací v obvodu okresního

soudu, ve kterém odsouzený bydlí a přihlíží k tomu, aby odsouzený trest vykonával co nejlíže místu, ve kterém bydlí (§ 336 odst. 2 TŘ).

Z výše uvedeného plyne, že okresní soud, který trest OPP uložil, je také příslušný k rozhodnutí, ve kterém nařídí výkon trestu OPP. Tento způsob určení soudu je novinkou účinnou od 1.1.2010, tj. od účinnosti novely č. 41/2009 Sb. Do této doby byl k rozhodnutí o druhu a místě výkonu OPP příslušný ten soud, v jehož obvodu měl odsouzený tento trest vykonávat. Výše uvedená změna ale neřeší situaci, kdy tento trest neuloží svým rozhodnutím okresní soud, ale krajský soud či dokonce vrchní soud, změní-li výrok o trestu v rozsudku krajského soudu. V takových případech se bude vycházet z obecného vymezení příslušnosti soudu ve vykonávacím řízení, které je obsaženo v ustanovení § 315 odst. 2 TŘ, podle kterého rozhodnutí související s výkonem trestů a ochranných opatření činí zásadně soud, který ve věci rozhodl v prvním stupni. K nařízení výkonu trestu OPP by tak byl příslušný ten okresní soud, resp. krajský soud, který byl ve věci věcně příslušný, tj. rozhodoval v prvním stupni.⁵¹

Probační úředník spolupracuje při získávání požadavků na OPP vhodných pro odsouzené s obcemi a obecně prospěšnými institucemi, u kterých by mohl být trest OPP vykonán. Probační úředník informuje soud na jeho žádost o potřebě OPP v požadovaném obvodu. Obecní úřady a obecně prospěšné instituce sdělují své požadavky na vykonání OPP středisku Probační a mediační služby v obvodu okresního soudu, ve kterém mají být OPP prováděny. Zároveň jsou povinny mu sdělit každou podstatnou změnu týkající se takového požadavku, aby středisko mělo průběžný přehled o potřebě těchto prací (§ 338 odst. 2 a 3 TŘ).

Je vhodné zdůraznit, že trest OPP je převážně vykonáván v obvodu okresního soudu, ve kterém odsouzený bydlí, avšak pro případy, kdy je nutné či vhodné, aby byl trest OPP vykonáván mimo tento obvod, je nutný souhlas obviněného (§ 335 TŘ). V těchto případech je zapotřebí, aby byl písemný souhlas odsouzeného s místem výkonu OPP součástí návrhu probačního úředníka. Jako příklad výše uvedených situací můžeme uvést nedostatek pracovních příležitostí k výkonu trestu OPP v obvodu okresního soudu, ve kterém odsouzený bydlí.

Okresní soud vyzoomí středisko Probační a mediační služby v obvodu okresního soudu, v němž má být trest OPP vykonán, o rozhodnutí, v němž stanoví druh a místo výkonu OPP, po jeho právní moci a zároveň pověří opatřením probačního úředníka činného v obvodu tohoto soudu kontrolou nad výkonem trestu OPP (§ 336 odst. 4 TŘ). Probační úředník

⁵¹ ŠČERBA: *Alternativní tresty...*, s. 296.

spolupracuje při projednání podmínek výkonu trestu OPP, stanovení dne nástupu jeho výkonu a při výkonu kontroly tohoto trestu s příslušným obecním úřadem nebo institucí, u nichž jsou OPP vykonávány (§ 336 odst. 6 TŘ).

Jestliže soud přijal záruku zájmového sdružení činného na pracovišti odsouzeného nebo v jeho bydlišti za nápravu odsouzeného, nebo považuje-li výchovné spolupůsobení zájmového sdružení občanů za prospěšné, zašle předseda senátu opis rozsudku též zájmovému sdružení, které záruku převzalo a požádá je o výchovné spolupůsobení. Zároveň je požádá, aby v případě, že by záruka neplnila své poslání a zájmové sdružení by pro způsob života odsouzeného, porušování omezení a podmínek stanovených soudem nebo z jiných příčin záruku odvolalo, sdělilo toto své rozhodnutí soudu.⁵²

3.6.1 Povinnosti odsouzeného

Základní povinností odsouzeného je řádný výkon trestu OPP. Pod tuto základní povinnost lze podřadit všechny ostatní povinnosti odsouzeného, protože jsou v ní obsaženy nebo s ní úzce souvisí.

Odsouzený je rozhodnutím okresního soudu o místě a druhu výkonu trestu OPP poučen o povinnosti dostavit se do 14 dnů od oznámení tohoto rozhodnutí na středisko Probační a mediační služby v obvodu, kde má být trest OPP vykonán, za účelem projednání podmínek jeho výkonu. Výše uvedeným rozhodnutím je odsouzený rovněž poučen o povinnosti dostavit se v den stanoveným probačním úředníkem, pověřeným kontrolou nad výkonem tohoto trestu, na obecní úřad nebo instituci, u nichž má OPP vykonávat za účelem nástupu výkonu trestu. Rozhodnutí o místě a druhu výkonu trestu OPP taktéž obsahuje poučení odsouzeného o následcích nesplnění výše uvedených povinností (§ 336 odst. 3 TŘ).

Další povinnosti odsouzeného lze spatřovat také v ustanovení § 65 odst. 1 TZ, kde je stanoveno, že je nezbytné, aby odsouzený OPP vykonal osobně, bezplatně ve svém volném čase, nejpozději do jednoho roku ode dne, kdy soud nařídil jejich výkon. Odsouzený musí OPP vykonávat sám, nemůže při nich využívat pomoci přátel, rodiny či si jejich výkon zaplatit u specializované firmy. Dále je odsouzený povinen OPP vykonávat bezplatně, což potvrzuje i ustanovení § 62 odst. 3 TZ, ve kterém je stanoveno, že trest OPP nesmí sloužit k výdělečným účelům. Z těchto ustanovení můžeme dovodit, že za trest OPP nesmí být obviněnému dáván žádný finanční prospěch, který by nahrazoval výdělek z pracovní činnosti.

⁵² KACAFÍRKOVÁ: Obecně prospěšné práce..., s. 11.

OPP mají být v ideálním případě vykonávány jako doplňková činnost k zaměstnaneckému poměru odsouzeného, která představuje určitou újmu pro pachatele za jeho protispolečenské nezákonné jednání na straně jedné a tomu korespondující prospěch pro společnost z výkonu OPP na straně druhé.

Obecně prospěšné práce je odsouzený povinen vykonat v celé výměře do jednoho roku ode dne, kdy soud nařídil výkon tohoto trestu. Při výkonu trestu OPP nepřichází v úvahu podmíněné upuštění ani podmíněné odložení výkonu trestu OPP.

Další povinností odsouzeného je vést řádný život. Tuto povinnost má odsouzený od nabytí právní moci rozhodnutí, kterým byl trest OPP uložen. Závěrečným okamžikem, který časově ohraničuje pachatelovu povinnost vést řádný život, je skončení výkonu trestu OPP.⁵³

Na závěr této kapitoly je nutné vzpomenout, že odsouzenému mohou být po dobu výkonu trestu OPP soudem uloženy přiměřená opatření a přiměřené povinnosti, resp. výchovné povinnosti, které musí odsouzený rovněž dodržovat.

3.6.2 Lhůta pro výkon trestu obecně prospěšné práce

Jak jsem již v předchozí podkapitole zmínil, odsouzený je povinen trest OPP vykonat do jednoho roku ode dne, kdy soud nařídil výkon tohoto trestu (§ 65 odst. 1 TZ). Zákonem stanovená lhůta jednoho roku je nejen podstatná pro odsouzeného z hlediska možné přeměny trestu OPP v trest odnětí svobody, ale také pro příslušný soud, středisko Probační a mediační služby a obecní úřad či obecně prospěšná instituce. Právě tyto subjekty musejí respektovat délku uloženého trestu (počet hodin) OPP a zákonnou lhůtu jednoho roku pro výkon trestu OPP při stanovení harmonogramu výkonu trestu OPP pro odsouzeného.⁵⁴

Harmonogram tedy může definovat jako závazný rozpis rozsahu prací a termínů – časový rozvrh. Dle zákona je limitován maximální lhůtou jednoho roku, do kdy musí být trest OPP úplně vykonán. Rozvrh prací musí respektovat další povinnosti odsouzeného (zaměstnání, vzdělávání, péče o osoby blízké, apod.). Práci lze tedy odsouzenému stanovit pouze v jeho volném čase, na druhou stranu odsouzený nemůže argumentovat, že nemá žádný volný čas a je na něm, aby si volno na výkon trestu vytvořil.⁵⁵

⁵³ ŠČERBA: *Alternativní tresty...*, s. 287.

⁵⁴ SOTOLÁŘ, PÚRY, ŠÁMAL: *Alternativní řešení...*, s. 324-325.

⁵⁵ PŘESLIČKOVÁ, Hana, GAJDOŠ, Radek, KRUTINA Miroslav. *Obecně prospěšné práce a další instituty restorativní justice*. 1. Vydání. Praha: Český helsinský výbor, 2003, s. 27-28.

Do zákonné lhůty jednoho roku se podle TZ nezapočítává doba, kdy odsouzený nemohl OPP vykonávat pro zdravotní či zákonné překážky nebo byl ve vazbě, či vykonával trest odnětí svobody [§ 65 odst. 1 písm. a) a b) TZ]. Zde je na místě zdůraznit, že oproti předešlé právní úpravě nový TZ započítává dobu strávenou odsouzeným v cizině do lhůty jednoho roku, ve které je odsouzený povinen OPP vykonat.

Z ustanovení § 65 odst. 1 TZ je zřejmé, že zákonodárce má na mysli zdravotní překážky dočasného charakteru, které vylučují výkon jakékoli OPP. Pokud takové zdravotní překážky nastanou, je nutné je doložit lékařskou zprávou, kterou může předložit odsouzený, nebo si ji lze vyžádat s jeho souhlasem. Předseda senátu následně výkon trestu OPP na potřebnou dobu odloží nebo přeruší (§ 339 odst. 1 TŘ).

V případě, kdy by odsouzený v důsledku zdravotní indispozice nebyl schopen vykonávat jen určený druh OPP, postupovalo by se podle § 336 odst. 5 TŘ, podle něhož by okresní soud, který OPP uložil, změnil na návrh probačního úředníka či odsouzeného druh vykonávaných OPP, a tím by stanovený harmonogram OPP zůstal nenarušen.

K problematice zdravotního stavu odsouzeného je nutné rovněž zmínit případy, kdy je odsouzený v důsledku změny zdravotního stavu dlouhodobě neschopen k výkonu trestu OPP, např. v důsledku vážné autonehody a přestane být odsouzený soběstačným. V takových případech předseda senátu upustí od výkonu trestu OPP nebo jeho zbytku. Proti takovému rozhodnutí je přípustná stížnost, která má odkladný účinek (§ 340a odst. 1 a 2 TŘ).

Pro úplnost problematiky odkládání a přerušování výkonu trestu OPP bych ještě dodal, že výkon trestu OPP je taktéž přerušen či odložen na dobu jednoho roku po porodu u těhotné ženy a matky novorozeného dítěte (§ 339 odst. 2 TŘ). Ačkoli nemůžeme brát novorozené dítě jako zdravotní indispozici matky, tato problematika se zdravotním stavem úzce souvisí.

Předseda senátu výkon trestu OPP také fakultativně přeruší či odloží i z jiných důležitých důvodů na dobu nejvýše tří měsíců ode dne, kdy rozhodnutí, kterým byl tento trest uložen, nabylo právní moci. Nový TZ oproti předchozímu TZ počítá i s případy, kdy by se odsouzený po stanovené tříměsíční době od právní moci rozhodnutí, mohl dostat nezaviněně do tíživé situace, kdy např. pro nemoc blízkého člena rodiny nemůže řádně trest OPP vykonávat. Pro tyto případy je v TZ nové ustanovení § 65 odst. 3, které umožňuje soudu vzhledem k okolnostem případu a osobě odsouzeného, ponechat trest OPP v platnosti nebo prodloužit dobu výkonu trestu až o šest měsíců, i když odsouzený zavinil přeměně trestu, a stanovit nad odsouzeným po dobu výkonu trestu nebo jeho zbytku dohled, dosud neuložená přiměřená omezení či přiměřené povinnosti podle § 48 odst. 4 TZ, nebo pro

odsouzeného ve věku blízkém věku mladistvých, stanovit některé z výchovných opatření podle § 63 odst. 3 TZ.

Na tento nedostatek v předchozím TZ upozorňoval již Mach v roce 1997, který konstatoval, že jednotlivé podmínky výkonu trestů odnětí svobody a OPP nejsou rovnocenné, protože výkon trestu odnětí svobody nepřevyšující jeden rok, může předseda senátu odložit z důležitých důvodů, a to na dobu nejvýše tří měsíců ode dne nabytí právní moci rozsudku, který tento trest ukládá. Další odklad takového trestu na dobu delší než tři měsíců může povolit soud výjimečně ze zvlášť důležitých důvodů, zejména mohl-li by výkon trestu pro odsouzeného nebo jeho rodinu mít mimořádně těžké následky. Odklad lze povolit nejdéle na dobu šesti měsíců ode dne nabytí právní moci rozsudku (§ 323 odst. 1 a 2 TŘ).⁵⁶ Prodloužení odkladu na dobu šesti měsíců nebylo u výkonu OPP v předchozím TZ možné.

Pominou-li důvody odkladu nebo přerušení, předseda senátu odklad nebo přerušení odvolá. Doba, po kterou byl výkon trestu OPP odložen nebo přerušen, se nezapočítává do lhůty jednoho roku, v níž má být trest vykonán (339 odst. 4 a 5 TŘ). Na závěr problematiky odkladu a přerušení je vhodné doplnit, že předseda senátu taktéž odloží nebo přeruší výkon trestu OPP, je-li odsouzený povolán k výkonu vojenské činné služby.

3.6.3 Kontrola výkonu trestu obecně prospěšné práce

Obecně prospěšné práce jsou druhem trestu, který vyžaduje, aby byl odsouzený v průběhu jeho výkonu podroben institucionalizované kontrole, která je svěřena úředníkům Probační a mediační služby, zaměřené nejen na výkon samotných prací, ale i na to, zda vede odsouzený řádný život v době jejich výkonu a případně, zda odsouzený dbá přiměřených omezení uložených soudem. Kontrolu výkonu trestu OPP nelze omezovat jen na periodicky se opakující setkání s odsouzenými na pracovišti Probační a mediační služby, ale je jí vhodné založit na osobním kontaktu s odsouzeným a pokud možno na jeho dobrovolném podávání informací o provádění přidělených prací a o celkovém způsobu života. Sám probační úředník přitom musí namátkově a případně po dohodě s odsouzeným kontrolovat způsob výkonu uvedených prací i další rozhodné skutečnosti též jiným způsobem (např. informacemi od kontaktní osoby na obecním úřadě, návštěvou rodiny odsouzeného, rozmlouvou s jeho přáteli atd.). Součástí aktivit probačního úředníka by vedle samotného dohledu nad výkonem OPP měla být i funkce poradensko-výchovná spojená s poskytováním potřebné pomoci, aby

⁵⁶ MACH, Viktor. Stručně k problematice ukládání a výkonu trestu obecně prospěšných prací. *Trestní právo*, 1997, roč. 2, č. 10, s. 9-10.

odsouzený vedl řádný život. Probační úředník by měl při své kontrole využívat i upozornění odsouzeného na možné důsledky porušení jeho režimu a případně mu dát i neformální výstrahu.⁵⁷

Průběžnou kontrolu nad postupy kontrolního probačního úředníka a stížnosti na jeho postup vykonává soud. Následný dohled nad činností úředníků Probační a mediační služby a nad dodržováním standardů schválených ministrem spravedlnosti náleží Ministerstvu spravedlnosti.⁵⁸

Je nutné dodat, že nepřímou kontrolu nad výkonem OPP odsouzeným provádí i obecní úřad a instituce, u kterých jsou OPP vykonávány. Obecní úřad a obecně prospěšné instituce nahlásí zjištěné nedostatky při výkonu OPP probačnímu úředníkovi, který je sdělí příslušnému soudu, co výkon OPP nařídil.

Obecní úřad nebo příslušná instituce, u které byly OPP vykonávány, bez odkladu sdělí soudu prostřednictvím probačního úředníka, který byl pověřen kontrolou nad výkonem OPP odsouzeným, kdy odsouzený trest OPP vykonal (§ 337 TR).

Jakmile pachatel trest OPP vykoná nebo bylo-li od jeho zbytku pravomocně upuštěno, nastává tzv. fikce neodsouzení, což znamená, že se na pachatele, kterému byl uložen trest OPP, nahlíží, jako by nebyl odsouzen (§ 65 odst. 4 TZ). V druhém případě nastává fikce neodsouzení dnem právní moci rozhodnutí, kterým bylo od výkonu zbytku trestu OPP upuštěno.

3.6.4 Přeměna trestu obecně prospěšné práce v trest odnětí svobody

Probační úředník dá podnět k přeměně trestu OPP v trest odnětí svobody, zjistí-li, že pachatel v době od odsouzení do skončení výkonu trestu OPP nevede řádný život, vyhýbá se nástupu výkonu trestu, bez závažného důvodu porušil sjednané podmínky výkonu trestu OPP, jinak maří výkon tohoto trestu nebo zaviněně nevykonává ve stanovené době uložený trest. Na základě podnětu probačního úředníka může soud trest OPP nebo jeho dosud nevykonaný zbytek přeměnit v trest odnětí svobody, a to i během doby stanovené pro jeho výkon a zároveň rozhodnout o způsobu jeho výkonu (§ 65 odst. 2 TZ).

Stanovenou dobou se pro účely výkonu trestu OPP rozumí konkrétní harmonogram výkonu tohoto trestu stanovený při projednání podmínek jeho výkonu s odsouzeným dle

⁵⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. března 2001, sp. Zn. 7 Tz 39/2001

⁵⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. března 2001, sp. Zn. 7 Tz 39/2001

§ 336 odst. 2 a 3 TŘ, jestliže harmonogram není odsouzenému při projednání podmínek vymezen, je touto stanovenou dobou lhůta jednoho roku uvedená v § 65 odst. 2 TZ.⁵⁹

Z výše uvedeného zákonného ustanovení je důležité podotknout, že rozhodná skutečnost pro přeměnu trestu OPP musí nastat v době od právní moci výroku o trestu do řádného splnění trestu OPP.

Trestní zákon ani TŘ nemají žádné zvláštní omezení, kdy nejpozději lze zjišťovat některé ze shora uvedených důvodů přeměny, ani do jaké doby od jejich zjištění lze rozhodnout o jejich přeměně. Proto zde platí obecná lhůta promlčení výkonu trestu v délce pěti let [§ 94 odst. 1 písm. d) TZ].⁶⁰

Ještě bych rád k § 65 odst. 2 TZ podotknul, že u předpokladu přeměny trestu OPP, kdy odsouzený zaviněně nevykonává ve stanovené době uložený trest, je nutné zaviněné provinění na straně odsouzeného. Trest OPP nemůže být odsouzenému přeměněn, pokud je pochybení na straně subjektu, u kterého je trest vykonáván, např. obecně prospěšná instituce neposkytne odsouzenému potřebnou součinnost při vykonávání trestu OPP.

O přeměně trestu OPP nebo o přeměně jeho zbytku v trest odnětí svobody, jakož i o ponechání trestu OPP v platnosti při stanovení dohledu nebo dalších dosud neuložených přiměřených omezení, přiměřených povinností nebo případně výchovných omezení, rozhodne bez zbytečného odkladu předseda senátu na návrh probačního úředníka pověřeného kontrolou nad výkonem tohoto trestu nebo na návrh obecního úřadu či instituce, u nichž jsou obecně prospěšné práce vykonávány, podaný prostřednictvím tohoto probačního úředníka nebo i bez takového návrhu, ve veřejném zasedání. O těchto rozhodnutích předseda senátu vyrozumí středisko Probační a mediační služby v obvodu soudu, v němž je trest OPP vykonáván (§ 340b odst. 1 TŘ).

Zahájení řízení o přeměně trestu OPP nebo jeho zbytku v trest odnětí svobody, popř. i nepravomocné rozhodnutí o této přeměně, není samo o sobě překážkou pro pokračování ve výkonu trestu OPP. Je proto povinností soudu zjišťovat, zda a v jakém rozsahu odsouzený ke dni rozhodnutí vykonal uložený trest OPP.⁶¹

Způsob přeměny je stanoven v § 65 odst. 2 TZ, a to tak, že každá, i jen započatá jedna hodina nevykonaného trestu OPP, se počítá za jeden den odnětí svobody. Pokud bychom toto zákonné ustanovení porovnali s předchozí právní úpravou TZ, zjistíme, že zákonodárce

⁵⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. října 1998, sp. zn. 7 Tz 138/98

⁶⁰ ŠÁMAL: *Trestní zákoník I...*, s. 752.

⁶¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. října 1998, sp. zn. 7 Tz 138/98

zpřísnil způsob přeměny OPP, protože v předchozí právní úpravě bylo stanoveno, že každé, i jen započaté dvě hodiny nevykonaného trestu OPP, se počítají za jeden den odnětí svobody. Z důvodové zprávy k novému TZ můžeme vyčíst, že zákonodárce touto změnou sleduje zefektivnění výkonu trestu OPP.

Ačkoli došlo k nespornému zpřísnění způsobu přeměny trestu OPP v trest odnětí svobody, jsem zastáncem toho, že i tento způsob přeměny je nedostačující. Pakliže vezmeme v úvahu, že trest OPP lze uložit za přečiny, což jsou i všechny nedbalostní trestné činy, tak by dle teorie trest OPP mohl být uložen i za přečin dle § 143 odst. 4 TZ, což je usmrcení z nedbalosti nejméně dvou osob, za který lze uložit trest odnětí svobody s dolní hranicí odnětí svobody na tři roky. Pokud by trest OPP byl za takový přečin skutečně uložen a následně by odsouzený zavinil příčinu k přeměně, protože by např. k výkonu trestu nenastoupil a trest OPP by byl přeměněn v jeho celé výši, tak při současném způsobu přeměny by soud odsouzenému uložil vykonat trest odnětí svobody ve výši 300 dnů. Vezmeme-li v potaz, že nejnížší možná hranice trestu odnětí svobody, která mohla být v soudním řízení uložena, byla tři roky, tak musíme konstatovat, že 300 dnů není ani jedna třetina z možného trestu odnětí svobody, který mohl být uložen v původním soudním řízení.

Pro inspiraci bych se pokusil nastínit alespoň některá z možných, dle mého názoru více vyhovujících řešení. Jako první řešení by bylo neustanovovat v zákoně pevný poměr hodin a dnů, ale na základě procenta neodpracovaných hodin z celkového počtu hodin uložených soudem, dopočítat trest odnětí svobody z náhradního trestu, který by byl uložen vedle trestu OPP pro případ, že by odsouzený trest řádně neplnil a nesplnil. Např. pokud by soud odsouzenému uložil odpracovat 100 hodin OPP, vedle kterého by uložil náhradní trest odnětí svobody ve výši 2 let a odsouzený by z tohoto trestu odpracoval jen 10 hodin, poté by mu byl trest OPP přeměněn. Soud by pak podle výše nastíněného způsobu přeměny stanovil trest odnětí svobody ve výši 9/10 z 2 let, což je 657 dní odnětí svobody.

Rovněž by bylo možné s trestem OPP uložit i náhradní trest odnětí svobody, který by byl v celé své výši vykonán, pokud by soud rozhodl o přeměně trestu OPP v trest odnětí svobody. V tomto případě by právní úprava přeměny trestu OPP v trest odnětí svobody byla podobná, jako je tomu u trestu domácího vězení, jen by výše trestu odnětí svobody nebyla omezena hranicí jednoho roku, ale soud by ji uložil v každém případě individuálně podle závažnosti přečinu, za který by byl trest OPP ukládán.

Na závěr této kapitoly, bych chtěl jen doplnit, že proti rozhodnutí o přeměně trestu OPP v trest odnětí svobody je přípustná stížnost, jež má odkladný účinek (§ 340b odst. 2).

3.7 POROVNÁNÍ ČESKÉ A SLOVENSKÉ PRÁVNÍ ÚPRAVY TRESTU OBECNĚ PROSPĚŠNÉ PRÁCE, RESP. POVINNÉ PRÁCE

V této kapitole se budu věnovat jen základním rozdílům mezi českou a slovenskou právní úpravou trestu OPP, resp. povinné práce, protože jsem již některé drobnější rozdíly nastínil v předchozích podkapitolách, nebudu se k nim již vracet.

Na úvod bych chtěl zmínit, že ačkoli jsou názvy obou trestů různé, tak i trest povinných prací ve slovenském TZ (Community service) je alternativní trest, který spočívá ve výkonu určité, soudem určené pracovní povinnosti, kterou musí odsouzený vykonat osobně, ve svém volném čase a bez nároku na odměnu.⁶² Obsah trestu povinné práce je definován v § 2 v zákoně 528/2005 Z. z., o výkone trestu povinnej práce, v znení neskorších predpisov (ZVTPP), jehož základním prvkom je skutočnosť, že jde o práce charakterizované jejich výkonem pro veřejně prospěšné účely. Vykonávání práce je významný výchovný prvek tohoto trestu, který má přispět k sociální a pracovní adaptaci pachatele.⁶³

Hmotněprávní úpravu trestu povinné práce nalezneme v zákoně č. 300/2005 Z. z., trestný zákon, v znení neskorších predpisov, (slov. TZ), v § 54 a § 55.

Již z § 54 slov. TZ jsou patrné značné odchylky oproti české právní úpravě. Slovenská právní úprava umožňuje uložit trest povinné práce za přečin, za který zákon umožňuje uložit trest odnětí svobody, u kterého horní hranice trestní sazby trestu odnětí svobody nepřesahuje pět roků, a to pouze se souhlasem pachatele. Z tohoto ustanovení je zřejmé, že oproti české právní úpravě jsou podmínky pro uložení trestu povinné práce vymezeny poněkud přísněji. Ve slov. TZ není umožněno trest povinné práce uložit za všechny přečiny, čili i za nedbalostní trestné činy bez ohledu na výši jejich horní hranice trestní sazby, jak je tomu v novém českém TZ, ale pouze za přečiny s horní hranicí trestní sazby nejvýše pěti let. Pro zajímavost bych chtěl zmínit, že se v tomto směru slov. TZ shodoval s předchozím TZ. Nutno dodat, že význam právního termínu přečin je v obou právních úpravách stejný. Jak jsem již zmiňoval v předchozí kapitole 3.2.1, domnívám se, že zákonný prostor pro ukládání trestu OPP je v české právní úpravě vymezen příliš široce a připadá mi nepochopitelné, že nový TZ tento

⁶² IVOR, Jaroslav a kol. *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť*. 1. Vydání. Bratislava: IURA EDITION, 2006, s. 376.

⁶³ *Důvodová zpráva k ZVTPP* [online]. justice.gov.cz, [cit. 1. ledna 2011]. Dostupné na <http://www.justice.gov.sk/kop/pk/2005/pk05020_04.pdf>.

prostor oproti předchozímu TZ ještě rozšířil, ačkoli judikatura Nejvyššího soudu ČR má opačné tendence.⁶⁴

Další zásadní odchylku oproti české právní úpravě spatřuji v zákonném požadavku souhlasu pachatele s tímto trestem, což považuji za jednu z nesporných výhod slovenské právní úpravy tohoto trestu.

Mírnou odchylku spatřuji taktéž v možné výměře trestu OPP, resp. povinné práce, kdy slov. TZ umožňuje tento trest uložit ve výměře 40 až 300 hodin a český TZ ve výměře 50 až 300 hodin, ale tuto odlišnost v právních úpravách považuji za zanedbatelnou.

Rozdílnost v právních úpravách trestu OPP, resp. povinné práce, nalézám taktéž v tom, že se v českém TZ do doby jednoho roku pro výkon OPP nezapočítává doba, po kterou se odsouzený zdržoval v cizině. Ve slov. TZ se tato doba do lhůty jednoho roku pro výkon trestu povinné práce započítává, stejně tomu tak bylo i v předchozím českém TZ.

V § 55 odst. 4 slov. TZ, ve kterém je stanoveno, jestliže pachatel v době výkonu trestu povinné práce nevedl řádný život nebo zaviněně nevykonal práce v určeném rozsahu nebo nesplnil uložené omezení či povinnosti, soud přemění trest povinné práce nebo jeho zbytek na trest odnětí svobody tak, že za každé dvě hodiny nevykonané práce nařídí den nepodmíněného trestu odnětí svobody a zároveň rozhodne o způsobu výkonu tohoto trestu.

I v tomto ustanovení slov. TZ spatřuji značnou podobnost s předchozím českým TZ, když jedinou rozdílnost vidím v tom, že ve slov. TZ byly rozšířeny důvody přeměny trestu povinné práce o nesplnění uložených omezení či povinností. Ale pokud ustanovení § 55 odst. 4 slov. TZ porovnáme se současnou právní úpravou, která je obsažena v TZ, zjistíme, že v českém TZ jsou podmínky přeměny trestu OPP oproti slov. TZ stanoveny více zešíroka.

Posledním zásadním hmotněprávním rozdílem v obou právních úpravách je způsob přepočtu neodpracovaných hodin OPP, resp. povinné práce, na trest odnětí svobody. Ve slov. TZ nalezneme stejný způsob přepočtu jako v předchozím českém TZ, tj. za každé 2 neodpracované hodiny 1 den odnětí svobody, kdežto v současném českém TZ je tento způsob stanoven tak, že každá neodpracovaná hodina se rovná jednomu dni trestu odnětí svobody.

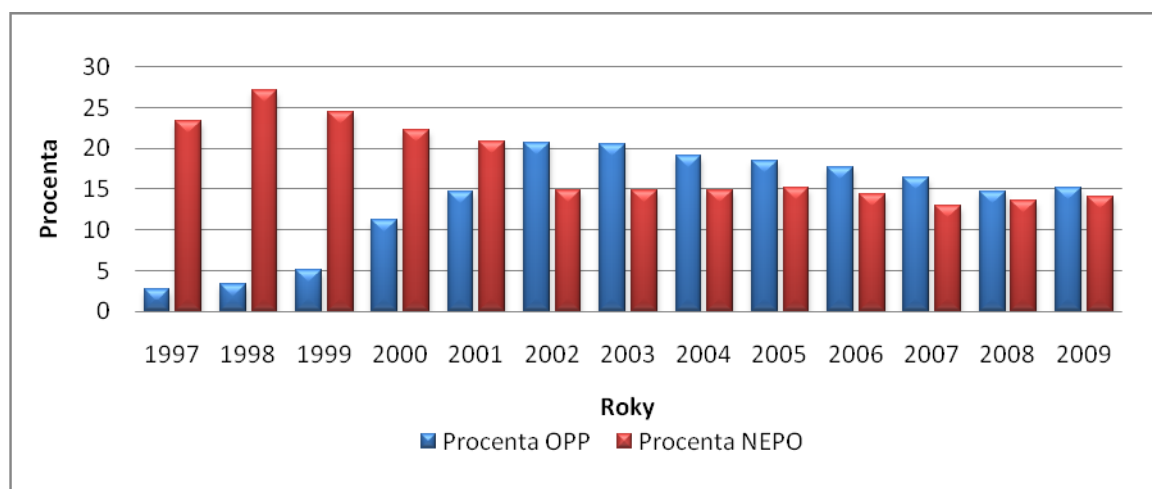
Procesněprávní úpravu trestu povinné práce nalezneme v zákoně o výkonu trestu povinné práce, na který ve svém § 422 přímo odkazuje zákon č. 301/2005 Z. z., trestný poriadok, ve znení neskorších predpisov (slov. TP). Výkon trestu povinné práce má v zásadě totožné rysy s českou právní úpravou, a proto v obou právních úpravách neshledávám podstatné rozdíly.

⁶⁴ Blíže viz Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. března 2001, sp. zn. 7 Tz 39/2001

Z výkonu povinné práce, který je upraven v ZVTPP, bych jen rád upozornil na ustanovení § 2 odst. 3 slov. TZ, ve kterém je stanovena 20 hodinová minimální hranice počtu odpracovaných hodin měsíčně, která je stanovena za účelem zabezpečit plynulost výkonu tohoto trestu.⁶⁵ Ačkoli v české právní úpravě již zmíněnou minimální hranici nenalezneme, nedomnívám se, že by její zakotvení přineslo zásadní přínos pro výkon trestu OPP. Jen připomínám, že v České republice odsouzený musí vykonávat trest OPP v souladu se stanoveným harmonogramem.

3.8 POROVNÁNÍ VÝVOJE TRESTU OBECNĚ PROSPĚŠNÉ PRÁCE S VÝVOJEM NEPODMÍNĚNÉHO TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY V ČESKÉ REPUBLICE

Graf č. 1: Srovnání vývoje trestu obecně prospěšné práce (OPP) a nepodmíněného trestu odnětí svobody (NEPO) v ČR.

Graf č. 1 byl vytvořen na základě údajů získaných ze statistických ročenek Ministerstva spravedlnosti⁶⁶ a znázorňuje vývoj trestu OPP v porovnání s vývojem nepodmíněného trestu odnětí svobody od roku 1997 do roku 2009 v České republice. Z grafu je patrné, že v roce 1997 byl trest OPP, jako hlavní trest, ukládán jen u 2,68 % odsouzených a

⁶⁵ *Důvodová zpráva k ZVTPP* [online]. justice.gov.cz, [cit. 1. ledna 2011]. Dostupné na <http://www.justice.gov.sk/kop/pk/2005/pk05020_04.pdf>.

⁶⁶ *Statistické ročenky kriminality Ministerstva spravedlnosti ČR z let 1998 až 2010* [online]. portal.justice.cz, [cit. 5. ledna 2011]. Dostupné na <<http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?k=3397&o=23&j=33&d=47145>>.

nepodmíněný trest odnětí svobody u 23,31 % odsouzených. Hodnota 2,68 % byla zapříčiněna mladostí trestu OPP, jenž byl do právního řádu začleněn s účinností od 1.1.1996, což potvrzuje i vývoj tohoto trestu v následujících letech.

V letech 1997 až 2003 můžeme z grafu vyčíst nárůst v počtu ukládaného trestu OPP, čemuž na druhé straně odpovídá pokles ukládaného nepodmíněného trestu odnětí svobody v letech 1998 až 2003, kdy tento trest zaznamenal ústup o 12,29 %. Pokud se zaměříme na vztah OPP a nepodmíněného trestu odnětí svobody v letech 1997 až 2001, zjistíme, že trest OPP jako alternativa k nepodmíněnému trestu odnětí svobody selhával. Změna nastala v roce 2002, kdy procentuální nárůst ukládání trestu OPP přesně reflektoval procentuálnímu poklesu nepodmíněného trestu odnětí svobody o cca 6 %.

Můžeme konstatovat, že trest OPP si začal plnit svoji funkci alternativního trestu k nepodmíněnému trestu odnětí svobody až v roce 2002, což si můžeme vysvětlit nabytím účinnosti zákona č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, k 1. lednu 2001 a taktéž změnou původní úpravy trestu OPP, zákonem č. 265/2001 Sb., s účinností od 1.1.2002. Tato novela přinesla rozsáhlé změny jak v trestním zákonu, tak i v trestním řádu. Snad nejvýznamnější změnu lze spatřovat v tom, že trest OPP již není jen alternativou pro trest odnětí svobody, ale i pro jiné tresty, tj. podmíněné odsouzení, podmíněné odsouzení s dohledem a peněžitý trest. Trest OPP nepřispívá jen ke snižování počtu uložených nepodmíněných trestů odnětí svobody, ale stal se i alternativou pro alternativní tresty. Další podstatné změny, které novela přinesla, mající vliv na počet ukládaných trestů OPP, lze spatřovat v tom, že trest OPP nemusí být prováděn jen ve prospěch obcí, jak to stanovovalo předešlé znění zákona, ale i ve prospěch státních nebo i jiných institucí a v neposlední řadě byla touto novelou zakotvena činnost probačního úředníka na výkonu trestu OPP.⁶⁷

Největšího rozdílu mezi ukládáním trestu OPP a nepodmíněného trestu odnětí svobody bylo dosaženo v roce 1998, kdy rozdíl činil 23,82 %. Trest OPP byl nejvíce ukládán v roce 2003, a to u 20,55 % odsouzených. V současné době můžeme zaznamenat vyrovnanost ukládání obou trestů, což plyne z let 2008 a 2009, kdy rozdíl mezi ukládáním trestu OPP a nepodmíněného trestu odnětí svobody dosáhl nejvýše hodnoty 1,23 %. Pro názornost je níže přiložena tabulka č. 1, ze které můžeme vyčíst přesné hodnoty, které se v grafu č. 1 objevují.

⁶⁷ ŠČERBA, Filip. Nová podoba trestu obecně prospěšných prací. In VYHNÁNEK, Leoš (ed.). *ACTA Universitatis Palackianae Olomucensis Facultas Iuridica*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2002, č. 4, str. 281-285.

Tabulka č. 1:

Rok	Procenta OPP	Procenta NEPO
1997	2,68	23,31
1998	3,28	27,1
1999	5,14	24,51
2000	11,21	22,33
2001	14,68	20,83
2002	20,62	14,84
2003	20,55	14,81
2004	19,04	14,89
2005	18,52	15,18
2006	17,67	14,4
2007	16,5	13,03
2008	14,77	13,54
2009	15,25	14,14

4 DOMÁCÍ VĚZENÍ

4.1 CHARAKTERISTIKA

S přijetím nového TZ byla do české právní úpravy zavedena nová alternativa k trestu odnětí svobody - trest domácího vězení (DV). Ačkoliv se z úvodní věty může zdát, že trest DV je v našem právním řádu institutem zcela novým, je nutné zdůraznit, že opak je pravdou. Institut DV byl jako alternativa vězení prvního stupně využíván v zákoně č. 117 z roku 1852, ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích, který byl účinný až do r. 1950.⁶⁸ Pro upřesnění tedy můžeme konstatovat, že trest DV se vrátil do našeho právního řádu po 60 letech.

Pokud nahlédneme na historii trestu DV více ze široka, zjistíme, že myšlenka na omezení svobody pohybu na místo svého bydliště, je stará jako lidstvo samo. V historii najdeme řadu osobností, jímž byl tento trest uložen, protože byly z jakéhokoliv důvodu politicky či společensky nepohodlní a současně bylo netaktické je odsoudit k trestu odnětí svobody. Za své názory byl v domácím vězení v roce 1633 Galileo Galilei. Domácí vězení rovněž absolvoval Napoleon Bonaparte na ostrově Svaté Heleny. A pokud nahlédneme do historie Československa, zjistíme, že prvky DV byly použity v případě kardinála Josefa Berana.⁶⁹

Kořeny moderního pojetí tohoto druhu trestu sahají do osmdesátých let 20. století do USA, kde bylo již v roce 1986 využito elektronické monitorování. Do Evropy elektronické monitorování dorazilo o více než dekádu později. Pokud bychom srovnali účel trestu DV na americkém kontinentě a v Evropě, je nutné zdůraznit, že americké pojetí tohoto druhu trestu mělo punitivní charakter, kdežto v Evropě se spíše sledovala nápravná funkce tohoto druhu trestu. ČR se přijetím trestu DV zařadila k vyspělým státům Evropy, jako jsou např. Velká Británie, Francie, Nizozemí a Švédsko, ve kterých je již tento trest využíván.⁷⁰

Ze systematického zařazení trestu DV hned za trest odnětí svobody dle § 52 TZ můžeme dovodit, že trest DV je druhým nejpřísnějším trestem, který TZ dovoluje uložit. Zákonodárce tímto systematickým zařazením trestu DV za trest odnětí svobody jen zdůrazňuje jeho budoucí využití, když v důvodové zprávě uvádí, že trest DV bude především

⁶⁸ KALVODOVÁ, Věra. Domácí vězení – jedna z možných alternativ odnětí svobody? In KANDALEC, Pavel a kol. (ed.). *Dny veřejného práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2007. s. 679.

⁶⁹ ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka, DOUBRAVOVÁ, Dagmar. *Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů*. 1. vydání. Praha: Portál, 2010, s. 149-150.

⁷⁰ HOŘÁK, Jaromír. Domácí vězení a elektronická kontrola odsouzených, *Trestní právo*, 2005, roč. X, č. 12, s. 8.

alternativou nepodmíněného trestu odnětí svobody, kdy nestačí jen podmíněné odsouzení.⁷¹ Se systematickým zařazením trestu DV mezi trest odnětí svobody a obecně prospěšné práce můžeme také souhlasit z pohledu intenzity zásahu do soukromí a také s ohledem na možnost jeho přeměny na trest odnětí svobody. Jen pro upřesnění připomínám, že u trestu obecně prospěšné práce se neukládá náhradní trest jako je tomu u trestu DV, ale každá, i jen započatá neodpracovaná hodina trestu obecně prospěšných prací, je v případě přeměny v trest odnětí svobody změněna na jeden den odnětí svobody.

Systematickému zařazení trestu DV podle § 52 TZ rovněž odpovídá skutečnost, že úspěšné vykonání trestu DV není, na rozdíl od vykonání jiných alternativních trestů, spojeno se vznikem fikce neodsouzení, a to ani při odsouzení za nedbalostní delikt, jako je tomu např. u peněžitého trestu. Výše uvedená skutečnost se však netýká mladistvých pachatelů, protože podle § 35 odst. 6 ZSM se na mladistvého, který vykonal trestní opatření DV, nebo u něhož bylo od výkonu tohoto opatření pravomocně upuštěno, hledí, jako by nebyl odsouzen.⁷²

Pro zajímavost uvádím, že systematickému zařazení trestu DV do výčtu druhů trestů podle jejich závažnosti koresponduje i empirickým výzkumům mezi odsouzenými k tomuto druhu trestu ve státech, které jej aplikují. Pozoruhodné je, že ne zcela zanedbatelné procento odsouzených (cca 15 %) tento druh trestu vnímá jako daleko přísnější než je trest odnětí svobody a po zkušenostech s výkonem obou druhů trestů by v případě nového odsouzení jednoznačně preferovali trest odnětí svobody.⁷³

4.2 OBSAH TRESTU DOMÁCÍHO VĚZENÍ

Obsah trestu DV je vymezen v § 60 odst. 3 TZ, ve kterém je uvedeno, nestanoví-li soud v rozsudku jinak, trest DV spočívá v povinnosti odsouzeného zdržovat se v určeném obydlí ve dnech pracovního klidu a pracovního volna po celý den a v ostatních dnech v době od 20.00 hodin do 5.00 hodin, nebrání-li mu v tom důležité důvody. Zákonodárce za důležité důvody zejména považuje: výkon zaměstnání nebo povolání nebo poskytnutí zdravotní péče ve zdravotnickém zařízení v důsledku jeho onemocnění. Pokud se bude odsouzený nacházet pro onemocnění ve zdravotnickém zařízení, je takové zařízení povinno na vyžádání orgánu činného v trestním řízení mu takovou skutečnost sdělit. Otázkou zůstává, jak široce vykládat

⁷¹ *Důvodová zpráva k návrhu nového TZ* [online]. trestnizakonik.cz, [cit. 25. ledna 2011]. Dostupné na <<http://trestnizakonik.cz/navrh/duvodova-zprava.html>>.

⁷² ŠČERBA: *Alternativní tresty...*, s. 310-311.

⁷³ KRÁL, Vladimír. Domácí vězení – další alternativní trest? *Trestněprávní revue*, 2007, roč. 7, č. 8, s. 236.

slovo onemocnění, protože právě toto slovo má pro spolupráci mezi zdravotním zařízením a orgánem činným v trestním řízení zásadní význam. Můžeme si například položit otázku, zda je možné pod slovo onemocnění podřadit i hospitalizaci odsouzeného v důsledku zlomení dolní končetiny. Je zlomenina onemocnění?

Soud může vymezení času, kdy se odsouzený má zdržovat ve svém obydlí, pozměnit tak, aby odpovídalo zvláštnostem konkrétního případu, což je projevem zásady soudní individualizace trestu. Soud není omezen ani časovým vymezením, ani počtem hodin, který vyplývá ze zákonné úpravy (arg. slova „nestanoví-li v rozsudku jinak“), když je povinen vyměřit trest DV vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele. V odborné literatuře můžeme rovněž nalézt, že nelze bezvýjimečně trvat na tom, aby určení hodin, ve kterých se má pachatel zdržovat ve svém určeném obydlí v pracovních dnech, bylo vázáno zákonnou úpravou, a to ani pokud jde o počet hodin v tom směru, že by soud nesměl přesáhnout jejich výměru v jednom pracovním dni. Lze totiž připustit, že při zachování již zmíněného obecného zákonného rámce trestu DV a dodržení základních zásad a zákonných ustanovení pro ukládání trestů, bude v pracovních dnech stanoven větší počet hodin oproti umožnění určitých aktivit v rámci dnů pracovního volna.⁷⁴

Tím, že zákonodárce vymezil oprávnění soudu stanovit trest DV v každém individuálním případě jinak, umožnil soudu vymezit tento trest pro odsouzeného tak, aby bylo možné zachovat pozitivní rodinné i pracovní vazby⁷⁵, které by byly výkonem nepodmíněného trestu odnětí svobody v lepším případě pouze narušeny a v tom horším nenávratně přetrhány. Toto oprávnění soudu považuji za velice prospěšné, protože při správné aplikaci trestu DV a patřičné snaze odsouzeného, by se odsouzený měl vyhnout následnému znovuzačleňování do společnosti, ve kterém spatřuji ten nejtěžší krok k vedení řádného života.

Pro celistvost ještě můžeme k § 60 odst. 3 TZ doplnit, že soud může odsouzenému povolit navštěvování pravidelných bohoslužeb nebo náboženských shromáždění i ve dnech pracovního klidu i pracovního volna.

⁷⁴ ŠÁMAL: *Trestní zákoník I...*, s. 721.

⁷⁵ *Důvodová zpráva k návrhu nového TZ* [online]. trestnizakonik.cz, [cit. 25. ledna 2011]. Dostupné na <<http://trestnizakonik.cz/navrh/duvodova-zprava.html>>.

4.3 PODMÍNKY ULOŽENÍ TRESTU DOMÁCÍHO VĚZENÍ

Trest DV lze uložit samostatně nebo vedle jiného druhu trestu. Jako samostatný trest může být uložen, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba (§ 60 odst. 2 TZ), a to i když trestní zákon na některý trestný čin takový trest nestanoví (§ 53 odst. 2 TZ).

V § 53 odst. 1 TZ jsou vymezeny regule ukládání trestu DV vedle jiného druhu trestu, které stanoví, že je vyloučeno uložení trestu DV vedle trestu odnětí svobody a obecně prospěšných prací. Podotýkám, že trest odnětí svobody lze uložit nejen nepodmíněně, ale i s podmíněným odkladem na stanovenou zkušební dobu (§ 79 až § 81 TZ), příp. i s vyslovením dohledu probačního úředníka (tzv. probace – srov. § 82 až 84 TZ).⁷⁶ Zatímco s první neslučitelností bezesporu souhlasím, protože na trest DV lze také nahlížet jako na paralelu vězení s tím rozdílem, že se vykonává na jiném místě než ve věznici.⁷⁷

Ve druhé zákonné neslučitelnosti uložení trestu DV s trestem obecně prospěšných prací spatřuji nedostatek současné právní úpravy. Podle mého názoru si podstaty těchto dvou alternativních trestů neodporují a jejich současným uložením by mohly být skloubeny nesporné výhody obou trestů. Opět mohu připomenout, že ve slovenské právní úpravě tyto tresty mohou být uloženy vedle sebe.

Trest DV je možné uložit i pro mladistvé v podobě trestního opatření domácího vězení, jež bylo do ZSM včleněno zákonem č. 41/2009 Sb. Zde je na místě zmínit skutečnost, že slov. TZ nedovoluje uložit trest DV mladistvému pachateli.

Je nutné podotknout, že zákon o ZSM neobsahuje speciální úpravu tohoto druhu trestu, a proto se pro mladistvé pachatele podpůrně použijí ustanovení TZ. Z výše uvedeného lze usuzovat, že u mladistvého se při určování okruhu provinění, za něž lze uložit DV, nepřihlíží k modifikaci podle § 31 odst. 1 ZSM.⁷⁸

Aby mohl být trest DV, resp. opatření DV, uložen, musí být nejprve naplněny níže uvedeného zákonné podmínky jeho uložení, které nalezneme v § 60 odst. 1 TZ, když podotýkám, že zákonné podmínky uložení trestu DV jsou stanoveny kumulativně.

Trest DV může být uložen pachateli přečinu, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele, lze mít důvodně za to, že postačí uložení

⁷⁶ *Důvodová zpráva k návrhu nového TZ* [online]. trestnizakonik.cz, [cit. 26. ledna 2011]. Dostupné na <<http://trestnizakonik.cz/navrh/duvodova-zprava.html>>.

⁷⁷ KRÁL: Domácí vězení..., s. 236.

⁷⁸ ŠÁMAL: Trestní zákoník I..., s. 716.

tohoto druhu trestu. Současně pachatel musí písemně přislíbit, že se ve stanovené době bude zdržovat v obydlí na určené adrese a při výkonu kontroly poskytne veškerou potřebnou součinnost. Je nutné dodat, že i když zákonné podmínky pro uložení trestu DV jsou v zákoně stanoveny kumulativně, prostor pro uložení tohoto trestu je stanoven poměrně široce.

Jako první podmínku pro uložení trestu DV, kterou zákonodárce uvádí, je podmínka spáchání přečinu. Jelikož jsem již přečin definoval v kapitole 3.2.1, ve které pojednávám o trestu obecně prospěšných prací, nebudu se již jeho vymezením nadále zabývat.

Při posuzování povahy a závažnosti trestného činu se zejména přihlédne k významu chráněného zájmu, který byl činem dotčen, způsobu provedení činu a jeho následkům a k dalším důležitým okolnostem, které jsou demonstrativně vymezeny v § 39 odst. 2 TZ.

Poslední podmínkou uložení trestu DV je písemný slib pachatele, ve kterém se pachatel zavazuje, že se bude ve stanovené době zdržovat v obydlí na určené adrese a při výkonu kontroly poskytne veškerou potřebnou součinnost. Jelikož jsou podmínky pro uložení trestu DV v trestním zákoně stanoveny kumulativně, můžeme na písemný slib pachatele nahlížet jako na souhlas s jeho uložení. Pokud by pachatel písemný slib neposkytl, tak by trest DV nemohl být uložen.⁷⁹ Tímto způsobem je alespoň do určité míry odstraněna kolize s principem nedotknutelnosti obydlí odsouzeného, vyjádřeném v čl. 12 Listiny. Přesto tímto způsobem není řešen problém kolize s principem nedotknutelnosti obydlí osob, se kterými odsouzený bydlí, tedy např. jeho rodinných příslušníků.⁸⁰ Bylo by rozumné uvažovat tedy o tom, že by uložení trestu DV nebylo podmíněno pouze zmíněným slibem samotného pachatele, ale např. i stanoviskem osob obývajících dané obydlí.⁸¹ Pro zajímavost můžeme uvést, že k uložení trestu DV ve Švédsku a v Nizozemí je nejen nutný souhlas odsouzeného, ale i dospělých příslušníků jeho domácnosti.⁸²

Myslím, že je na místě podotknout, že by bylo vhodné souhlas pachatele požadovat i u již zmíněného trestu obecně prospěšných prací, protože právě v jeho nedostatku shledávám jednu z největších mezer v současné právní úpravě tohoto trestu. Písemný příslib řádného výkonu trestu obecně prospěšných prací bych považoval za zcela dostačující pro jeho uložení.

Z výše uvedeného by se mohlo zdát, že všechny podstatné kroky k uložení trestu DV činí soud, ale není tomu tak. Probační úředník je při ukládání trestu DV pravou rukou soudu,

⁷⁹ ŠČERBA, Filip. Právní úprava nových alternativních trestů. In JELÍNEK, Jirí (ed.). *O novém trestním zákoníku. Sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnícké dny*. Praha: Leges, 2009. s. 59.

⁸⁰ Blíže viz KRAHL, Matthias. Elektronicky hlídání domácí vězení. *Právní rozhledy*, 1998, roč. 6, č. 5, s. 232.

⁸¹ ŠČERBA: Právní úprava nových..., s. 59.

⁸² HOŘÁK: Domácí vězení..., s. 8.

když se podílí na výběru a vyhodnocení vhodných pachatelů, zjištění jejich postoje k trestné činnosti a k zájmu odčinit vzniklé důsledky včetně konkrétních kroků k náhradě škody. Probační úředník poskytuje obviněnému informace o domácím vězení, zajišťuje a zprostředkovává jeho písemný slib. Úkolem probačního úředníka je také zjistit podmínky bydliště obviněného, jeho zaměstnání a způsob života a rovněž posoudit rodinné a sociální poměry obviněného, aby případný trest DV neznamenal zátěž pro rodinné příslušníky.⁸³

4.4 ULOŽENÍ TRESTU DOMÁCÍHO VĚZENÍ

Trest DV může být soudem uložen jak v řádném soudním řízení, tak i trestním příkazem. Pokud soud ukládá tento alternativní trest odsuzujícím rozsudkem, může jej uložit v nejvyšší možné výměře do 2 let (§ 60 odst. 1 TZ). Ve druhém případě, kdy je tento trest uložen samosoudcem trestním příkazem, může být jeho maximální možná výměra stanovena do jednoho roku (§ 314e odst. 1 a 2 TŘ). Pokud je trest DV uložen trestním příkazem vedle peněžitého trestu, tak souhrn náhradních trestů ukládaných v souvislosti s těmito tresty nesmí přesahovat jeden rok (§ 314e odst. 4 TŘ).

Možnost uložení tohoto druhu trestu trestním příkazem ve zjednodušeném řízení byla do TŘ zakotvena zákonem č. 41/2009 Sb., o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím trestního zákoníku. Podle mého názoru by bylo vhodné zakotvit jako jednu z podmínek pro uložení trestu DV trestním příkazem kromě písemného slibu pachatele podle ustanovení § 60 odst. 1 písm. b) TZ i předchozí zprávu probačního úředníka, ze které by bylo zřejmé, že byl pachatel s tímto trestem blíže seznámen. Pro zajímavost jen uvedu, že trest obecně prospěšných prací může být trestním příkazem uložen pouze po předchozím vyžádání si zprávy probačního úředníka obsahující mimo jiné i stanovisko obviněného k uložení tohoto druhu trestu (§ 314e odst. 3 TŘ).

Jak jsem zmínil výše, česká právní úprava umožňuje uložit trest DV v horní hranici do 2 let, čímž se zařadila na špici mezinárodního pořadí⁸⁴. Z výzkumu, který byl prováděn ve vybraných evropských státech (Anglie a Wales, Belgie, Dánsko, Francie, Irsko, Nizozemí, Norsko, Portugalsko, Rakousko, Švédsko) bylo zjištěno, že průměrná délka uloženého trestu DV je 3,5 měsíce.⁸⁵ Z výše uvedeného nám vyplývá, že délka trestu DV je v Evropě ukládána

⁸³ ŠTERN, OUŘEDNÍČKOVÁ, DOUBRAVOVÁ: *Probace a mediace...*, s. 157.

⁸⁴ KRÁL: *Domácí vězení...*, s. 236.

⁸⁵ ŠTERN, OUŘEDNÍČKOVÁ, DOUBRAVOVÁ: *Probace a mediace...*, s. 149-150.

v řádech několika měsíců, a proto si dovoluji tvrdit, že uložení trestu DV při samotné horní hranici bude spíše výjimkou než pravidlem.

Můžeme se tedy domnívat, že navrhovaná horní hranice trestu DV patrně vychází ze stejné filozofie, podle níž se v minulosti navrhoval trest obecně prospěšných prací. Vysvětlením takového postupu u obou alternativních trestů je nejspíš snaha dostat jejich označení a v co největším rozsahu zajistit, aby tyto tresty byly dostatečnou alternativou trestu odnětí svobody.⁸⁶

Pro úplnost můžeme uvést, že v TZ není uvedena spodní hranice trestu DV, což umožňuje soudu tento trest uložit v rozmezí od jednoho dne do dvou let. Nutno dodat, že zákonodárce s největší pravděpodobností nepočítá s ukládáním trestu DV v rozmezí několika dnů, když v důvodové zprávě uvádí, že trest DV bude alternativou především k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, kdy nestačí podmíněné odsouzení.

Soud může, stejně jako v případě ukládání trestu obecně prospěšných prací, uložit pachateli na dobu výkonu trestu DV přiměřená omezení a přiměřené povinnosti uvedené v § 48 odst. 4 směřující k tomu, aby pachatel vedl řádný život (§ 60 odst. 4 TZ). I v případě přiměřených omezení a přiměřených povinností bych rád odkázal na předchozí kapitolu 3.4 o trestu obecně prospěšných prací, kde jsem se jimi podrobně zabýval.

Rovněž, jako v případě trestu obecně prospěšných prací, soud zpravidla s trestem DV uloží pachateli, aby podle svých sil nahradil škodu, kterou trestným činem způsobil (§ 60 odst. 4 TZ). Podle mého názoru náhrada škody, kterou pachatel trestným činem způsobil, je lépe splnitelná při výkonu trestu DV než při výkonu trestu obecně prospěšných prací. Pokud má odsouzený zaměstnání, jsem zastáncem názoru, že je pro něj schůdnější toto zaměstnání vykonávat vedle trestu DV než vedle trestu obecně prospěšných prací, kdy je jejich výkon zpravidla prováděn až po jeho zaměstnání, což je pro něj podle mého názoru podstatně náročnější.

Blízkost právní úpravy trestu DV s trestem obecně prospěšných prací můžeme spatřovat také v ustanoveních § 60 odst. 5 a § 63 odst. 3 TZ, které jsou totožné. Obě ustanovení umožňují soudu uložit pro pachatele ve věku blízkém věku mladistvých vedle přiměřených omezení a přiměřených povinností, též některá z výchovných opatření uvedených v ZSM. Můj postoj k těmto výchovným opatřením ve vztahu k pachateli ve věku blízkém věku mladistvých jsem již vyjádřil v předchozí kapitole 3.4.

⁸⁶ KRÁL: Domácí vězení..., s. 236.

4.4.1 Náhradní trest odnětí svobody

Náhradní trest odnětí svobody je zákonnou součástí trestu DV, když z TZ vyplývá, že trest DV bez náhradního trestu odnětí svobody nemůže být uložen. Délka náhradního trestu odnětí svobody je zákonem omezena do výše jednoho roku (§ 61 odst. 1 TZ).

Je nutno podotknout, že charakteru DV, jakožto nejpřísnější alternativní sankce, příliš neodpovídá možná výše náhradního trestu odnětí svobody. Pokud bychom porovnali výše náhradních trestů u trestu DV a peněžitého trestu, zjistíme, že ačkoliv je peněžitý trest trestem méně závažným, tak nový TZ umožňuje soudu stanovit náhradní trest odnětí svobody až na čtyři roky. Pokud navíc lze DV uložit např. i u úmyslných trestných činů, u kterých horní hranice trestu odnětí svobody činí pět let, lze mít pochybnosti o tom, že by hrozba jednorozhodného odnětí svobody spolehlivě odrazovala odsouzeného od porušování podmínek výkonu trestu DV. Z hlediska celkového systému alternativních sankcí a jejich vzájemných vazeb by tedy bylo de lege ferenda vhodné zvýšit u DV maximální délku náhradního trestu odnětí svobody.⁸⁷

Náhradní trest odnětí svobody je soudem stanoven pro případ, že by výkon trestu DV byl zmařen, když se za zmaření trestu DV rozumí nedodržení jeho podmínek stanovených v § 60 odst. 3 až 5 TZ (§ 61 odst. 2 TZ). V takovém případě soud rozhodne o výkonu celého náhradního trestu odnětí svobody a zároveň stanoví způsob jeho výkonu (§ 61 odst. 2 TZ). Je vhodné podotknout, že trest odnětí svobody bude probíhat ve formě nepodmíněné a vždy se bude vykonávat podle zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve věznicích (§ 55 odst. 3, § 56 a následující TZ).⁸⁸

Tvrdost trestu DV lze spatřovat v tom, že pokud by došlo ke zmaření trestu DV v poslední den jeho výkonu, tak soud stanoví trest odnětí svobody v celém rozsahu bez ohledu na řádně vykonanou část tohoto trestu, jak je tomu u trestu obecně prospěšných prací.

O nařízení výkonu náhradního trestu odnětí svobody rozhoduje předseda senátu ve veřejném zasedání na návrh probačního úředníka nebo i bez takového návrhu (§ 334g odst. 1 TŘ). Ze zákona můžeme vyvodit, že předseda senátu rozhoduje bez návrhu na základě informací, které mu poskytne podle § 334c provozovatel kontrolního elektronického systému. Proti rozhodnutí o výkonu náhradního trestu odnětí svobody je přípustná stížnost, která má odkladný účinek (§ 334g odst. 2 TŘ).

⁸⁷ ŠČERBA: Právní úprava nových..., s. 59.

⁸⁸ ŠÁMAL: *Trestní zákoník I...*, s. 726.

Na tomto místě bych rád upozornil na podstatný nedostatek současné právní úpravy, který spatřuji v příliš úzkém vymezení podmínek pro nařízení náhradního trestu odnětí svobody. Nynější právní úprava totiž neumožňuje nařídit náhradní trest odnětí svobody v případech, kdy odsouzený v průběhu výkonu uloženého trestu DV neposkytne potřebnou součinnost, ke které se písemným slibem zavázal [§ 60 odst. 1 písm. b)]. Může tedy nastat případ, kdy se bude odsouzený zdržovat na určené adrese, ale odmítne vpustit probačního úředníka do místa výkonu trestu. V takovém případě odsouzený neposkytuje potřebnou součinnost, ale zároveň nesplní zákonné podmínky stanovené v ustanovení § 60 odst. 3 až 5 TZ nutné pro nařízení náhradního trestu odnětí svobody. Na základě výše uvedeného můžeme tedy konstatovat, že by bylo vhodné zákonné podmínky pro nařízení trestu odnětí svobody rozšířit.

4.5 VÝKON TRESTU DOMÁCÍHO VĚZENÍ

S přijetím nového TZ, který s účinností od 1.1.2010 zavedl do právní úpravy staronový trest DV, musela být do TŘ včleněna ustanovení, která se týkala výkonu tohoto trestu. Tato změna trestního řádu byla uskutečněna pomocí zákona č. 41/2009 Sb., o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím trestního zákoníku.

Před nařízením samotného výkonu trestu DV je velice důležitá úloha kladena na činnost probačního úředníka, který po pravomocném rozhodnutí soudu vede odsouzeného k zařízení si svých osobních a rodinných záležitostí tak, aby uložený trest nemusel být následně odkládán, měněn nebo přerušován, ale naopak, aby mohl být v co nejkratší době zahájen bez komplikací. Probační úředník současně provede vyhodnocení obydlí odsouzeného v kontextu bezproblémového provádění kontrol a zajištění bezpečnosti kontrolních probačních úředníků. Probační úředník následně informuje soud o skutečnostech důležitých pro stanovení počátku a místa výkonu.⁸⁹

Předseda senátu zašle odsouzenému nařízení výkonu trestu, jakmile se rozhodnutí, podle něhož se má vykonat trest DV, stalo vykonatelným. Nařízení výkonu trestu musí obsahovat počátek výkonu tohoto trestu a také místo jeho výkonu. Předseda senátu stanoví počátek výkonu trestu tak, aby si odsouzený mohl obstarat své záležitosti (334a odst. 1 a 2 TŘ). Místo výkonu trestu je stanoveno v místě trvalého pobytu nebo v místě, kde se odsouzený zdržuje. Při stanovování místa výkonu trestu DV předseda senátu přihlédne k

⁸⁹ ŠTERN, OUŘEDNÍČKOVÁ, DOUBRAVOVÁ: *Probace a mediace...*, s. 157.

osobním a rodinným poměrům odsouzeného, o kterých ho informoval probační úředník. Je-li odsouzený zaměstnán, je tato skutečnost rovněž zohledněna při ustanovení místa výkonu trestu DV (§ 334a odst. 3 TR).

Výkon trestu DV může předseda senátu z důležitých důvodů přerušit, odložit nebo i změnit. Je nutno dodat, že pokud pominou důležité důvody, pro které byl trest DV přerušen nebo odložen, předseda senátu odklad nebo přerušeni odvolá. Doba, po kterou byl výkon trestu odložen nebo přerušen, se nezapočítává do doby výkonu trestu DV. Proti rozhodnutím o přerušeni či odkladu nebo jeho odvolání je přípustná stížnost (§ 334d odst. 1 až 4 TR).

O změně trestu DV rozhoduje předseda senátu na návrh odsouzeného, státního zástupce nebo probačního úředníka nebo i bez takového návrhu. Podstatné pro změnu trestu domácího vězení je, že musejí nastat důležité důvody, které ji opodstatňují. Např. odsouzený je nucen se z bytu odstěhovat v důsledku majetkového vypořádání mezi manželi při rozvodu. Změna trestu DV může spočívat ve změně místa výkonu DV, jak jsem již naznačil výše. Rovněž může být změněna stanovená doba, po kterou se má odsouzený v místě výkonu trestu zdržovat a přiměřená omezení a přiměřené povinnosti uložené odsouzenému. O změně trestu DV bude rovněž bez odkladu rozhodnuto, pokud bude odsouzený vykázán ze společného obydlí podle jiného právního předpisu. V rozhodnutí o změně trestu DV nesmí být změněn v neprospěch odsouzeného rozsah přiměřených omezení a přiměřených povinností a rovněž počet hodin v týdnu, po které se má odsouzený zdržovat v obydlí. I proti rozhodnutí o změně trestu DV je přípustná stížnost. Změna trestu DV je upravena v § 334e odst. 1 a 2 TR.

Poslednímu institutu, kterému se v této kapitole budu věnovat, je možnost upuštění od výkonu trestu DV, které je upraveno v § 334f TZ. Upustit od výkonu trestu DV může zpravidla soud. Pro přehlednost jsem si rozdělil zákonem upravovaný institut upuštění od výkonu trestu podle toho, zda má vztah k cizině nebo jen k České republice. Nejprve se budu věnovat upuštění s cizím prvkem a následně bych se zaměřil na upuštění bez cizozemského prvku.

Pokud se jedná o odsouzeného, který má být vydán do ciziny nebo předán do jiného členského státu EU na základě evropského zatýkacího rozkazu, tak právo rozhodnout o upuštění nenáleží soudu, ale je svěřeno výhradně ministru spravedlnosti. Soudu náleží právo rozhodovat o upuštění od výkonu trestu DV nebo jeho zbytku, jestliže odsouzený byl nebo má být vyhoštěn (§ 334f odst. 1 a 2). Nedojde-li k vydání odsouzeného do ciziny, k jeho předání do jiného členského státu EU, anebo vrátí-li se v těchto případech vydaný, předaný nebo vyhoštěný, rozhodne soud, že se trest DV nebo jeho zbytek vykoná.

Soud může také upustit od výkonu trestu DV nebo jeho části, zjistí-li, že odsouzený onemocněl nevyhlášenou životu nebezpečnou nemocí nebo nevyhlášenou nemocí duševní (§ 334f odst. 4 TŘ). Upuštění od výkonu trestu DV z jiných důvodů než pro výše uvedené důvody zdravotního charakteru zákon neumožňuje. Je zcela zjevné, že institut upuštění se uplatní, pokud nebude dostačovat odložení nebo přerušování výkonu trestu DV pro dočasné zdravotní důvody. Proti rozhodnutí ve výše uvedeném případě je přípustná stížnost, která má odkladný účinek.

4.5.1 Kontrola výkonu trestu domácího vězení

Ustanovení týkající se kontroly výkonu trestu DV nenalezneme pouze v TŘ, ale i ve vyhlášce č. 456/2009 Sb., o kontrole výkonu trestu DV (vyhláška o kontrole), na kterou TŘ ve svém ustanovení § 334h TŘ nepřímo odkazuje. K právní úpravě kontroly trestu DV můžeme dodat, že vytváří jádro, které je doplněno podrobnostmi stanovenými ve vyhlášce.

Kontrola výkonu trestu DV je zajišťována Probační a mediační službou ve spolupráci s provozovatelem elektronického kontrolního systému. Probační a mediační služba provádí kontrolu namátkově, zatímco kontrola prostřednictvím elektronického kontrolního systému je prováděna 24 hodin denně (§ 334b odst. 1 TŘ). Zákonná úprava tedy umožňuje dva různé druhy kontroly, a to prostřednictvím elektronického systému a probačních úředníků. Kontrola prostřednictvím probačních úředníků by podle mého názoru měla být brána jako doplňková k elektronickému kontrolnímu systému, ale v současné době, kdy v praxi ještě nebyl elektronický kontrolní systém zaveden, je kontrola probačním úředníkem jedinou možností, jak odsouzené kontrolovat.

Počet namátkových kontrol je určován probačním úředníkem individuálně u každého odsouzeného zvlášť, přičemž minimální počet kontrol je interními předpisy Probační a mediační služby stanoven na tři kontroly za měsíc.⁹⁰ Zákodárce stanoví v § 334b povinnost odsouzeného umožnit vstup probačnímu úředníkovi do místa výkonu trestu, čemuž odpovídá povinnost probačního úředníka prokázat se služebním průkazem a pořizování záznamu o každé provedené kontrole. Pořízený záznam o kontrole se zakládá do dokumentace vedené u střediska Probační a mediační služby (§ 2 odst. 1 a § 5 vyhláška o kontrole). Pokud probační úředník zjistí, že odsouzený nedodržuje stanovené podmínky DV a uložená přiměřená omezení a přiměřené povinnosti, sdělí tuto skutečnost bezodkladně soudu (§ 334c TŘ).

⁹⁰ KREJČÍŘÍKOVÁ, Kateřina. Aktuální problematika trestu domácího vězení. In SEHNÁLEK, David a kol. (ed.). *Dny veřejného práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. s. 961-962.

Souhlasím s názorem Ondreje Štefánika, že v současné době již namátkové kontroly ze strany Probační a mediační služby nemůžou představovat dostatečnou motivaci odsouzených k řádnému výkonu tohoto trestu⁹¹. Z tohoto důvodu vidím brzké zavedení kontrolního elektronického systému za nezbytné.

Je nutné zmínit, že systém elektronické kontroly je v současné době uskutečňován dvěma základními způsoby – buď prostřednictvím elektronického náramku spojeného s řídicí jednotkou v bytě odsouzeného, nebo prostřednictvím vysílačky umístěné na jeho těle.⁹² Česká republika se přiklonila k první formě kontrolního elektronického systému, když kontrola uskutečňovaná prostřednictvím elektronického náramku by měla být uskutečňována od příštího roku.⁹³

Je rovněž zajímavé upozornit na finanční náročnost kontroly zajišťované probačním úředníkem, která denně přijde v přepočtu na jednoho odsouzeného na 4.500,- Kč, zatímco odsouzený při výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody stojí přibližně 1.000,- Kč za den. Aby se systém DV vyplatil, muselo by být odsouzených k trestu DV mnohem víc.⁹⁴ K finanční problematice je nutné ještě doplnit, že podle § 1 vyhlášky č. 458/2009 Sb., kterou se stanoví denní sazba připadající na náklady spojené s výkonem trestu domácího vězení a způsob úhrady, je odsouzený povinen platit 50,- Kč za každý kalendářní den, ve kterém alespoň z části vykonával trest DV. Na základě uvedených informací můžeme konstatovat, že trest DV se prozatím nevyplácí a brzké zavedení elektronického systému se stává nutností.

Z výše uvedeného je zřejmé, že budoucnost trestu DV je spojena s elektronickým systémem kontroly, protože jeho výhody oproti osobní kontrole ze strany probačních úředníků jsou nesporné. Podle mého názoru není na místě svádět prozatímní nezavedení elektronického kontrolního systému na jeho pořizovací finanční náklady. Stát se mohl vydat zcela jinou cestou. V současné době existuje dostatek firem, které jsou schopny elektronické sledování nabídnout jako službu státu, tedy za dohodnutou částku za osobu a den zajistit využitím vlastní techniky a personálu dostatečně transparentní evidenci pohybu odsouzeného a v případě porušení podmínek z jeho strany předávat soudu přesvědčivé a důkazně podložené údaje. Státy, které tento model zvolily, si zmíněnou službu kupují zpravidla za přibližně

⁹¹ ŠTEFÁNIK, Ondrej. Domácí vězení v minulosti a v současnosti. In KOTÁSEK, Josef (ed.). *COFOLA 2010: The Conference Proceedings*. Brno: Tribun EU, 2010, s. 1365.

⁹² JELÍNEK: *Trestní právo hmotné...*, s. 377.

⁹³ *Domácí vězení funguje i bez náramků* [online]. pmscr.cz, 2. března 2011 [cit. 10. března 2011]. Dostupné na <<https://www.pmscr.cz/aktuality/domaci-vezeni-funguje-i-bez-naramku>>.

⁹⁴ *Domácí vězení stojí stát 4,5 tisíce denně* [online]. parlamentnilisty.cz, 18. srpna 2010 [cit. 12. března 2011]. Dostupné na <<http://www.parlamentnilisty.cz/arena/172859.aspx>>.

polovinu ceny, kterou jinak vynakládají na držení stejného počtu odsouzených po stejnou dobu ve věznicích.⁹⁵

4.6 POROVNÁNÍ ČESKÉ A SLOVENSKÉ PRÁVNÍ ÚPRAVY TRESTU DOMÁCÍHO VĚZENÍ

Hmotněprávní úpravu trestu DV nalezneme ve slov. TZ v § 56. Ačkoli se na první pohled může zdát, že úpravy tohoto trestu jsou si podobné, spatřuji v nich značné rozdíly, na které bych rád upozornil.

Trest DV lze podle slov. TZ uložit pachateli, pokud splňuje dvě zákonné podmínky. První podmínkou je, že pachatelem musí být spáchán přečin. Druhá podmínka je stanovena, že vzhledem k povaze spáchaného činu a možnosti nápravy pachatele, není potřebné uložit trest odnětí svobody.⁹⁶ Slovenská zákonná právní úprava nepožaduje písemný slib pachatele či jinou formu souhlasu s tímto trestem. Musím dodat, že zákonný nedostatek souhlasu pachatele s uložením trestu DV mě překvapil, protože pokud vzpomeneme na trest povinné práce, tak k jeho uložení bylo souhlasu pachatele zapotřebí.

Každá z právních úprav je rovněž osobitá v možné délce výkonu trestu, když slov. TZ dovoluje uložit trest DV nejvýše na dobu jednoho roku, kdežto TZ jej umožňuje uložit v největší výměře dvou let. V návaznosti na délku trestu DV bych rád upozornil na odlišný způsob přeměny výkonu trestu DV na nepodmíněný trest odnětí svobody v obou právních úpravách. Podle slovenské právní úpravy se nevykonaný trest DV přemění tak, že každé dva nevykonané dny trestu DV se přemění na jeden den nepodmíněného trestu odnětí svobody. Slovenská právní úprava nezná ukládání náhradního trestu pro případ přeměny, ale podobně jako u trestu povinné práce, zbytek nevykonaného trestu přepočítává.

Poslední hmotněprávní odlišností slovenské právní úpravy, na kterou upozorním, je, že v ní není podpůrně stanovena doba, po kterou se má odsouzený zdržovat v místě výkonu trestu DV.

Procesněprávní úprava výkonu trestu DV je ve Slovenské republice včleněna do § 456 slov. TP. V procesněprávních úpravách výkonu trestu DV obou států jsem si vybral dva rozdíly, které bych nastínil.

⁹⁵ KRÁL: *Domácí vězení...*, s. 237-238.

⁹⁶ IVOR: *Trestné právo hmotné...*, s. 375.

Je zajímavé, že v slov. TP je stanoveno, že na omezení a povinnosti, které z trestu DV vyplývají, upozorní soud současně s nařízením výkonu trestu DV. Soud ve Slovenské republice v tomto případě zastává z pohledu české právní úpravy roli probačního úředníka.

Jako podstatně zajímavější odlišnost se mi jeví, že slovenská právní úprava umožňuje upuštění od výkonu trestu DV na žádost odsouzeného. Žádost o upuštění může podat odsouzený soudu, jakmile vykoná polovinu stanoveného trestu. Česká právní úprava tuto možnost pro odsouzeného neposkytuje.

Z výše uvedeného plyne, že rozdíly v obou právních úpravách trestu DV jsou poměrně podstatné, i když smysl a účel trestu zůstává stejný. Českou právní úpravu tohoto trestu považuji za ucelenější a přehlednější. Je zajímavé také sledovat rozdílnost právního pojetí tohoto trestu v obou zákonných úpravách. Trest DV byl do české právní úpravy zařazen jako druhý nejpřísnější trest za účelem alternativy k trestu odnětí svobody, čemuž i odpovídá přísnost jeho zákonné úpravy. Naproti tomu lze na trest DV, ve slovenském právním pojetí, nahlížet jen jako na jeden z alternativních trestů, který se svou přísností nevymyká trestům ostatním, když přísnost trestu DV a trestu povinné práce jsou téměř srovnatelné.

5 PENĚŽITÝ TREST

5.1 CHARAKTERISTIKA

Peněžitý trest (PT) jako sankce za porušení práva nelze považovat za žádné novum. Jeho kořeny v podobě různých pokut či jiných sankcí majetkové povahy bychom snad mohli vypočítat již v dobách raného starověku, ne-li ještě dříve. O sankcích majetkové povahy mluví i jeden z nejstarších kodexů chování vůbec – Bible.⁹⁷

Peněžitý trest je jednou z nejdůležitějších alternativ krátkodobých trestů odnětí svobody. Přestože je u tohoto trestu zřejmá majetková povaha, neuplatní se tento trest pouze u majetkových trestných činů. Limity tohoto trestu spočívají zejména ve skutečnosti, že nepostihuje pouze pachatele, ale i jeho rodinu a osoby, vůči nimž má pachatel závazky, tedy dokonce i samotného poškozeného - viz dále.⁹⁸ Přestože to zákon výslovně nevyžaduje, soud může - a lze říci, že by i měl - při úvahách o uložení PT brát v potaz možné negativní dopady tohoto trestu i na tyto další osoby, zejména pak na oprávněné zájmy poškozeného.⁹⁹ PT tedy představuje výjimku ze zásady, že trest představuje osobní újmu pachatele trestného činu.¹⁰⁰ Tím se ovšem neliší od jiných druhů trestů, které rovněž ve větší či menší míře postihují i jiné osoby než samotného pachatele.¹⁰¹ Typickými příklady trestů, které postihují i jiné osoby než samotného pachatele, jsou tresty domácí vězení a nepodmíněný trest odnětí svobody. U nepodmíněného trestu odnětí svobody dochází k nucené izolaci odsouzeného, protože se tento trest vykonává ve věznici, čímž jsou zpravidla narušeny rodinné vazby. Výkon trestu domácího vězení rodinné vazby nenarušuje, protože se zpravidla vykonává v místě bydliště odsouzeného. Nastává však kolize s principem nedotknutelnosti obydlí spolubydlících, se kterými odsouzený bydlí, jenž je zakotven v čl. 12 Listiny.

Podstatnou výhodou PT lze spatřovat, že jeho výkon není spojen s dezintegračními účinky typickými pro výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody. Odsouzený k PT není ve srovnání s propuštěným z výkonu trestu odnětí svobody konfrontován s obtížemi při znovuzачlenění do společnosti. Navíc je výkon PT relativně anonymní, takže i jeho stigmatizační účinky jsou ve srovnání s trestem odnětí svobody výrazně redukovány. Na druhé straně je rovněž třeba vidět, že obsah PT je omezen na stanovenou újmu. PT je druh

⁹⁷ŠTEFÁNIK, Ondřej. Alternativní tresty v novém trestním zákoníku. In SEHNÁLEK, David a kol. (ed.). *Dny veřejného práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. s. 1009.

⁹⁸JELÍNEK: *Trestní právo hmotné...*, s. 383.

⁹⁹ŠČERBA: *Alternativní tresty...*, s. 245.

¹⁰⁰JELÍNEK: *Trestní právo hmotné...*, s. 383.

¹⁰¹SOTOLÁŘ, PÚRY, ŠÁMAL: *Alternativní řešení...*, s. 339.

trestu, který neposkytuje žádná navazující, soudem vynutitelná opatření, jež by podporovala pachatelovo úsilí vést řádný život. Můžeme tedy shrnout, že hlavním prvkem speciálně preventivního působení PT je proto varování a odstrašení pachatele, zatímco prvky výchovy a nápravy se tu uplatňují jen málo výrazně.¹⁰²

5.2 SYSTEMATICKÉ ZAŘAZENÍ PENĚŽITÉHO TRESTU

Ze systematického zařazení PT, které je uvedeno v § 52 TZ, můžeme konstatovat, že PT je v porovnání s tresty domácího vězení a obecně prospěšnými pracemi nejméně přísným trestem. S tímto se dá souhlasit i z hlediska zásahu do soukromí odsouzeného. U trestu domácího vězení je tento zásah nejvíce znatelný, protože se odsouzený musí zdržovat po určitou dobu v místě výkonu trestu, tedy zpravidla v místě svého bydliště. Zásah do soukromí odsouzeného u trestu obecně prospěšných prací není tak zásadní, protože odsouzený musí jen dodržovat určený harmonogram, který stanoví předpokládaný průběh výkonu trestu. Odsouzený tedy musí vykonávat určitý druh obecně prospěšné práce na stanoveném místě, ale následně už nemusí svůj volný čas trávit po stanovenou dobu jen v místě bydliště, jak je tomu u trestu domácího vězení. PT z tohoto pohledu představuje nejmenší zásah do soukromí, protože odsouzený není omezen ani již zmíněným harmonogramem a ani nemá povinnost se zdržovat ve svém obydlí.

Peněžitý trest, trest domácího vězení a trest obecně prospěšných prací jsou jedinými tresty, u kterých TZ stanoví možnost nařízení, či přeměny v trest odnětí svobody, pokud nebudou řádně vykonávány. Za tímto účelem je u trestu domácího vězení a peněžitého trestu stanoven náhradní trest odnětí svobody.

Je zajímavé, že ačkoli PT je v porovnání s již zmíněnými tresty trestem nejméně přísným, zákonodárce stanoví povinnost s PT uložit náhradní trest odnětí svobody až do výše 4 let. Jen připomínám, u trestu domácího vězení je nejvyšší možná délka náhradního trestu omezena jednorocní hranicí. Z výše uvedeného můžeme konstatovat, že výše uvedená kolize přísností obou trestů by mohla být odstraněna změnou možných délek náhradních trestů odnětí svobody. Z tohoto hlediska můžeme pokládat výši náhradního trestu odnětí svobody trestu domácího vězení za nedostačující, i když způsob „přeměny“ v trest odnětí svobody je pro pachatele neúprosný.

¹⁰² VANDUCHOVÁ, Marie. Peněžitý trest- praxí nedocenená alternativa trestu odnětí svobody? In VANDUCHOVÁ, Marie, GRIVNA, Tomáš (ed). *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Praha: Wolters Kluwer, 2008. s. 424.

Pokud porovnáme přísnost možných délek náhradních trestů odnětí svobody u trestu obecně prospěšných prací a PT, rovněž zjistíme, že délky náhradních trestů odnětí svobody neodpovídají systematickému zařazení obou trestů. Jak je výše uvedeno, s PT je ukládán náhradní trest odnětí svobody až do výše 4 let, zatímco trest obecně prospěšných prací může být přeměněn v trest odnětí svobody, jehož maximální možná výměra činí 300 dnů, když připomínám, že délka trestu odnětí svobody je závislá na počtu neodpracovaných hodin.

Nutno konstatovat, že posuzování přísnosti PT z hlediska jeho systematického zařazení, je podle mého názoru, dosti problematické, zavádějící a diskutabilní.

5.3 PODMÍNKY ULOŽENÍ PENĚŽITÉHO TRESTU

Na úvod této problematiky je nutné uvést, že PT může být uložen jak samostatně, tak i vedle jiného druhu trestu.

Pokud se PT ukládá vedle jiného druhu trestu, TZ stanoví nemožnost paralelní aplikace PT s trestem propadnutí majetku (§ 53 odst. 1 TZ). Zákaz souběžného ukládání s trestem propadnutí majetku má však své opodstatnění. Oba druhy trestu se totiž dotýkají majetkové sféry odsuzovaného pachatele, která by se při absenci zákazu zasáhla dvakrát, což by se dalo označit za kontraproduktivní.¹⁰³

PT může být rovněž uložen jako samostatný druh trestu. Aby ho soud mohl uložit samostatně, musí být splněna zákonná podmínka jeho samostatného uložení, a to, že vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba (§ 67 odst. 3 TZ).

Aby však mohl být PT vůbec uložen, jak samostatně nebo vedle jiného druhu trestu, je nutné, aby byly splněny zákonné podmínky pro jeho uložení, které nalezneme v § 67 odst. 1 až 3 TZ a také v ustanovení § 68 odst. 6 TZ. Těmito podmínkami se budu níže zabývat.

5.3.1 Uložení peněžitého trestu za úmyslné trestné činy motivované majetkovým prospěchem

Podle ustanovení § 67 odst. 1 může být PT uložen, jestliže pachatel pro sebe nebo pro jiného úmyslným trestným činem získal nebo se snažil získat majetkový prospěch. Pokud bychom toto ustanovení porovnali s § 53 odst. 1 předchozího TZ, zjistíme, že v nové právní

¹⁰³ SOUKUP, Pavel. Peněžitý trest. *Trestní právo*, 2007, roč. XII, č. 9, s. 24.

úpravě došlo k upřesnění jeho znění spočívající ve vložení formulace „...pro sebe nebo pro jiného...“.

Jak jsem již na úvod konstatoval, že PT je trestem majetkového charakteru, tak nyní můžeme doplnit, že jeho uložení přichází v úvahu za úmyslné trestné činy majetkového charakteru. Z ustanovení § 67 odst. 1 TZ plyne, že PT může být soudem uložen za všechny úmyslné trestné činy, bez ohledu na výši trestní sazby odnětí svobody, kterými se pachatel snažil získat pro sebe, nebo i pro jiného majetkový prospěch. Majetkovým prospěchem není myšlen jen prospěch peněžitý, jak by se mohlo zdát z pojmenování tohoto druhu trestu.

O majetkový prospěch nejde jen tehdy, když pachatel získá přírůstek na majetku pro sebe, resp. i pro jiného, ale i tehdy, když nenastane úbytek, ke kterému by jinak nebýt trestnému činu, na majetku pachatele, resp. někoho jiného, muselo dojít.¹⁰⁴ Pokud nahlédneme do judikatury k tomuto ustanovení, zjistíme, že jedna z funkcí peněžitého trestu je i odčerpání majetkový prospěch získaný z trestné činnosti¹⁰⁵, což rovněž potvrzuje majetkový charakter PT.

Je zajímavé upozornit na skutečnost, že ačkoli je PT v evropském měřítku považován za jednu z nejosvědčenějších alternativ krátkodobých nepodmíněných trestů odnětí svobody (v Německu je ukládán více než 80 % odsouzených, ve Finsku více než 50 % odsouzených a v Maďarsku přibližně 50 % odsouzených), v České republice mělo jeho ukládání sestupnou tendenci. V roce 1990 byl ukládán ještě 16 % odsouzených, ale v posledních letech se podílí na spektru soudy ukládaných trestů sotva 4 %.¹⁰⁶ Výše uvedená skutečnost je pro mě velmi překvapivá i z hlediska toho, že zaplacené částky z PT připadají státu (§ 54 odst. 2 předešlého TZ a § 68 odst. 7 TZ), na základě čehož se jednoznačně nabízí, že procento využití PT trestů bude znatelně vyšší.

Pro zpestření můžeme nahlédnout do historie ČSSR, kde byl tento trest ukládán jako samostatný, v roce 1967 v 1,1 % případů, v roce 1971 v 5,02 %, roku 1972 v 7,7 %, roku 1973 v 6,6 %, vedle jiného druhu trestu v roce 1967 ve 2,0 %, roku 1971 v 1,0 %, roku 1972 v 1,9 %, v roce 1973 v 2,6 % případů. Je vhodné zmínit, že Nejvyšší soud zdůraznil již v roce 1965 potřebu ukládat tento trest daleko více ve všech případech, kdy to zákon připouští.¹⁰⁷ I v tomto lze vidět určitou podobnost se současným využitím PT.

¹⁰⁴ SOTOLÁŘ, PÚRY, ŠÁMAL: *Alternativní řešení...*, s. 340.

¹⁰⁵ Zpráva trestního kolegia Nejvyššího soudu z 26. ledna 1988, č.j. Tpjf 28/87

¹⁰⁶ VANDUCHOVÁ: *Peněžitý trest...*, s. 421.

¹⁰⁷ SOLNÁŘ, Vladimír. *Systém československého trestního práva - Tresty a ochranná opatření*. 1. vydání. Praha: Academia, 1979, s. 108.

V novém TZ můžeme vyzorovat snahu zákonodárce s touto nelichotivou bilancí ukládání PT něco udělat. Význam PT je v novém TZ podstatnou měrou zvýrazněn ustanovením § 39 odst. 7 TZ. Ustanovení § 39 odst. 7 TZ přikazuje soudu v případech, kdy pachatel svým činem získal nebo se snažil získat majetkový prospěch s přihlédnutím k výši takového majetkového prospěchu, uložit některý z trestů, který ho postihuje na majetku, pokud to nevyklučují majetkové poměry nebo osobní poměry pachatele. Vzhledem ke specifickým a úžeji vymezeným podmínkám ostatních dvou druhů trestů postihujících majetek, tj. trestu propadnutí majetku a trestu propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty, bude tedy muset PT plnit roli majetkové sankce, kterou bude soud nucen pachateli uložit při spáchání trestného činu směřujícího k majetkovému prospěchu.¹⁰⁸ Na základě výše uvedeného můžeme konstatovat, že se PT blíží na lepší časy.

5.3.2 Další možnosti využití peněžitého trestu

PT může být soudem rovněž uložen bez splnění podmínek, které jsou uvedeny v 67 odst. 1 TZ. Takovéto uložení může nastat ve dvou případech. První z nich nastane, pokud uložení PT za spáchaný trestný čin dovoluje TZ [§ 67 odst. 2 písm. a) TZ]. U některých přečinů TZ výslovně dovoluje uložit PT, ačkoli by jej bylo možno uložit i podle zásady uvedené v ustanovení § 67 odst. 2 písm. b), avšak nikoli vedle nepodmíněného trestu odnětí svobody. Jde o takové přečiny (např. únos dítěte a osoby stížená duševní poruchou podle § 200 odst. 1 TZ, podplacení podle § 332 odst. 1 a některé další), jejichž spáchání nemusí být nutně motivováno ziskovostí, nicméně vzhledem k jejich povaze nelze tento motiv vyloučit. V takových případech TZ umožňuje pachateli uložit v závislosti na konkrétních okolnostech případu vedle nepodmíněného trestu i trest peněžité v zájmu náležité individualizace trestu a prohloubení jeho působení na pachatele.¹⁰⁹

Z výše uvedeného můžeme vyvodit, že PT uložený podle § 67 odst. 2 písm. a) najde své uplatnění zejména v těch případech, kdy zákon ve zvláštní části uložení tohoto trestu za spáchaný trestný čin dovoluje, avšak pachatel trestným činem nezískal a ani se nesnažil získat majetkový prospěch a zároveň soud vedle PT ukládá i nepodmíněný trest odnětí svobody.¹¹⁰

¹⁰⁸ ŠČERBA: *Alternativní tresty...*, s. 247.

¹⁰⁹ *Důvodová zpráva k návrhu nového TZ* [online]. trestnizakonik.cz, [cit. 5. února 2011]. Dostupné na <<http://trestnizakonik.cz/navrh/duvodova-zprava.html>>.

¹¹⁰ ŠČERBA: *Alternativní tresty...*, s. 248.

Druhý případ, kdy soud může uložit PT bez splnění podmínek uvedených v § 67 odst. 1 TZ nastane, když PT je ukládán za přečin a vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele nepodmíněný trest odnětí svobody současně neukládá [§ 67 odst. 2 b)]. Tímto ustanovením zákonodárce výrazným způsobem rozšířil možnost aplikace PT i za trestné činy, které nebyly spáchány ze zjištěné pohnutky a ani za ně není stanoven peněžitý trest ve zvláštní části TZ.¹¹¹ V tomto ustanovení je rovněž zvýrazněna alternativní povaha PT, protože bude-li se PT ukládat podle ustanovení § 67 odst. 2 b), nebude jej možno uložit současně s nepodmíněným trestem odnětí svobody.

Při podrobnějším srovnání výše uvedených podmínek stanovených v TZ s právní úpravou účinnou do 31.12.2009 zjistíme, že druhá podmínka v novém TZ doznala poměrně podstatných změn. První změna spočívá v rozšíření prostoru pro ukládání PT. Peněžitý trest lze od 1.1.2010 ukládat také za úmyslné trestné činy s horní hranicí trestní sazby do pěti let a za všechny nedbalostní trestné činy. Předchozí právní úprava to neumožňovala, když tento trest šlo uložit za trestné činy, u nichž horní hranice trestní sazby odnětí svobody nepřevyšovala tři roky [§ 53 odst. 2 písm. b) předchozího TZ]. Rovněž i v této změně můžeme spatřovat snahu zákonodárce motivovanou větším využití PT.

Druhou změnou oproti předešlé právní úpravě je formulace „...nepodmíněný trest odnětí svobody současně neukládá...“, když připomínám, že tato formulace v právní úpravě účinné do 31.12.2009 zněla „...trest odnětí svobody současně neukládá...“. Na základě výše uvedeného lze zcela souhlasit s názorem Filipa Ščerby, že kombinace PT s podmíněným odložením trestu odnětí svobody je jednoznačně přípustná a nemůže být vyloučena, jak mylně uvádí komentář k trestnímu zákoníku^{112,113} Nutno podotknout, že TZ i s touto kombinací počítá, když v ustanovení § 69 odst. 1 TZ výslovně uvádí, že výše náhradního trestu nesmí však ani spolu s uloženým trestem odnětí svobody přesahovat horní hranici trestní sazby.

5.3.3 Dobytnost peněžitého trestu

Soud zkoumá podmínku dobytnosti PT jako poslední z výše uvedených podmínek, což znamená, že soud zkoumá osobní a majetkové poměry pachatele - viz dále, pokud jsou splněny zákonné podmínky, které odůvodňují uložení PT. Pokud je zřejmé z osobních a majetkových poměrů pachatele, že PT by byl nedobytný, soud tento trest neuloží (§ 68 odst. 6

¹¹¹ SOTOLÁŘ, PÚRY, ŠÁMAL: *Alternativní řešení...*, s. 341.

¹¹² ŠÁMAL: *Trestní zákoník I...*, s. 779.

¹¹³ ŠČERBA: *Alternativní tresty...*, s. 249.

TZ). Z výše uvedeného je zřejmé, že PT může být uložen jen v takové výši, aby byl dobytý, kdy dobytost se posuzuje na základě osobních a majetkových poměrů v době rozhodování soudu.

Při zkoumání této podmínky uložení PT je nutno zjišťovat i závazky pachatele, především rozsah jeho zákonné vyživovací povinnosti a rozsah k povinnosti k náhradě škody, které mají zásadně přednost před zaplacením peněžitého trestu (§ 344 TŘ).¹¹⁴

Závěr o dobytosti PT se musí opírat o spolehlivé zjištění osobních a majetkových poměrů pachatele. Přitom je třeba uvážit nejen druh a povahu majetku obviněného, nýbrž i jeho odměny za práci, podnikatelské odměny a jiné příjmy, jakož i jeho závazky. Neúplné zjištění těchto okolností by mohlo vést k uložení nedobytného PT, od jehož výkonu by pak muselo být podle § 344 odst. 1 TŘ upuštěno. Protože nedobytnost PT není sama o sobě důvodem k nařízení výkonu trestu odnětí svobody, znamená to, že by pachatel vlastně zůstal v takovém případě nepotrestán.¹¹⁵

5.4 VÝMĚRA PENĚŽITÉHO TRESTU

TZ upravuje výměru PT v ustanovení § 68. Již na první pohled je patrné, že výměra PT dostala radikálních změn oproti předchozí právní úpravě platné do 31.12.2009. Nový TZ zavedl tzv. systém denních pokut pro stanovení výše PT, který předchozí TZ neznal. Počátky tohoto systému můžeme najít ve Finsku, kde byl zaveden již ve 20. letech 20. století, následně se rozšířil do Švédska a Dánska a poté byl již přejat také dalšími zeměmi.¹¹⁶ Systém denních pokut je třeba chápat jako způsob výpočtu celkové částky tvořící peněžitý trest, se kterým není nutně spojeno jeho placení ve formě řady jednotlivých termínovaných splátek.¹¹⁷

Tímto novým systémem byla rozvinuta jedna z předností PT, za kterou lze bezesporu považovat jeho odstupňovatelnost. Systém denních pokut je založen na stanovení počtu denních sazeb a jejich výše, přičemž obě hodnoty soud stanoví na základě odlišných kritérií viz níže, což umožňuje přizpůsobit PT jak stupni společenské nebezpečnosti, tak také osobním a majetkovým poměrům. Předchozí právní úprava naopak vycházela ze zastaralého systému „celkové částky“, kdy spravedlivé odstupňování PT představovalo nesnadný úkol,

¹¹⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 17. února 1977, sp. zn. 2 Tzf 3/1976

¹¹⁵ SOTOLÁŘ, PŮRY, ŠÁMAL: *Alternativní řešení...*, s. 341.

¹¹⁶ SOLNAR: *Systém českého...*, s. 36.

¹¹⁷ *Důvodová zpráva k návrhu nového TZ* [online]. trestnizakonik.cz, [cit. 30. února 2011]. Dostupné na <<http://trestnizakonik.cz/navrh/duvodova-zprava.html>>.

když výše PT byla ukládána v zákonném rozmezí od 2.000,- Kč do 5.000.000,- Kč, aniž by soud pro výměru trestu poskytoval konkrétnější vodítka.¹¹⁸

Výhodu nového systému můžeme také spatřovat ve větší transparentnosti rozhodování soudů, které v rozhodnutí musí uvést počet a výši denních sazeb (§ 68 odst. 5 TZ). Konečná částka PT je následně určena součinem obou hodnot. Minulá právní úprava tuto výhodu neposkytovala. Podle předešlé právní úpravy soud uložil až výslednou částku, která byla určena na základě stejných kritérií, ale z níž nebylo možné přesně vyčíst, do jaké míry ji ovlivnilo kritérium osobních a majetkových poměrů pachatele a kritérium povahy a závažnosti trestného činu.

Výměra ukládaného trestu není omezena hodnotou majetku získaného posuzovanou trestnou činností. PT lze postihnout i majetek, který pachatel nabyl poctivou prací.¹¹⁹ Můžeme tedy říci, že PT nemá jen odčerpávací funkci majetkového prospěchu získaného z trestné činnosti, ale i funkci sankční, spočívající v majetkové újmě pachatele, která by ho měla citelně postihnout.

Za určitý nedostatek právní úpravy týkající se ukládání a vyměřování PT lze považovat skutečnost, že zákon nepřikazuje soudu zohledňovat také vliv PT, resp. jeho výše, na možnosti uspokojení oprávněných nároků věřitelů pachatele, a to včetně nároků osob poškozených trestnou činností pachatele na náhradu škody. Zaplacení vysokého PT (motivované logickou snahou odsouzeného vyhnout se v první řadě výkonu náhradního trestu odnětí svobody) přitom ale může oprávněné požadavky třetích osob fakticky zmařit. De lege ferenda by proto bylo vhodné, aby zákon výslovně soudu přikazoval při určování výše denní sazby přihlídnout k majetkovým nárokům třetích osob vůči pachateli.¹²⁰

5.4.1 Denní sazba

Soud PT ukládá v celých denních sazbách, jejichž počet činí nejméně 20 a nejvíce 730 celých denních sazeb (§ 68 odst. 1 TZ). Výše denní sazby rovněž není pevně stanovena, ale je určena v každém individuálním případě soudem v zákonném rozpětí od 100,- Kč do 50.000,- Kč (§ 68 odst. 2 TZ). Na základě zákonného počtu denních sazeb a jejich výše můžeme lehce dopočítat (jejich součinem), že PT může být podle současné právní úpravy uložen v rozmezí

¹¹⁸ VANDUCHOVÁ: Peněžítý trest..., s. 425.

¹¹⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. srpna 1987, sp. zn. 1 Tz 23/87

¹²⁰ ŠČERBA: *Alternativní tresty...*, s. 248.

od 2.000,- Kč do 36.500.000,- Kč. Je vhodné zdůraznit, že výměra PT nemůže být snížena ani zvýšena mimo rámec rozpětí sazby uvedené v § 68 odst. 1 a 2 TZ.¹²¹

Pokud tedy porovnáme nově stanovenou výměru PT s předešlou, zjistíme, že spodní hranice výměry PT byla zachována, zatímco horní hranice doznala podstatné změny tím, že byla o více než 30.000.000,- Kč navýšena. Můžeme dovodit, že potřeba navýšení horní hranice PT vyvstala z praxe, kdy se horní hranice PT ukázala jako neadekvátní k možnosti uložit PT za všechny úmyslné trestné činy, jimiž pachatel získal nebo se snažil získat majetkový prospěch, když z trestné činnosti byl mnohdy majetkový prospěch vyšší než stanovená pětimiliónová hranice. Jeden z důvodů zvýšení této hranice můžeme spatřovat také v tom, že PT v nejvyšší výměře nepředstavoval dostatečnou újmu pro skupinu zvláště majetných pachatelů.¹²²

Podstatu nového systému můžeme spatřovat v tom, že počet denních sazeb a výše jedné denní sazby jsou určovány na základě odlišných kritérií (§ 68 odst. 3 TZ). Počet denních sazeb soud určí s přihlédnutím k povaze a závažnosti trestného činu, přičemž povaha a závažnost jsou posuzovány podle demonstrativně uvedených kritérií v § 39 odst. 2 TZ. Můžeme tedy konstatovat, že počet denních sazeb by měl být ukazatelem postoje soudu ke spáchanému trestnému činu.

Výši jedné denní sazby určí soud na základě osobních a majetkových poměrů pachatele. Přitom výše denní sazby zpravidla vychází z čistého příjmu, který pachatel má nebo by mohl mít průměrně za jeden den (§ 68 odst. 3 TZ).

Zatímco počet denních sazeb se posuzoval podle spáchaného trestného činu, u stanovení výše jedné denní sazby jsou rozhodné osobní a majetkové poměry pachatele. Osobní poměry je nutné zohlednit, protože PT nepostihuje pouze pachatele, ale i jeho rodinu a osoby, vůči nimž má pachatel závazky, tedy dokonce i samotného poškozeného.¹²³ Zohlednění majetkových poměrů pachatele je zejména důležité pro zjištění movitosti pachatele, které by měla reflektovat výše denní sazby, aby bylo zajištěno, že PT bude představovat pro pachatele určité omezení viz dále.

Pro posouzení majetkových poměrů pachatele a následně výše denní sazby jsou především důležité příjmy pachatele, jeho majetek a výnosy z něj a jiné potřebné podklady. Tyto částky mohou být soudem stanoveny na základě informací poskytnutých od pachatele, ale i odhadem soudu. Soud je nucen výši uvedených částek odhadnout zejména v případě, kdy

¹²¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 22. září 1966, sp. zn. 8 Tz 47/66

¹²² ŠČERBA: *Alternativní tresty...*, s. 252.

¹²³ JELÍNEK: *Trestní právo hmotné...*, s. 383.

pachatel v době ukládání trestu nepracuje, anebo kdy v důsledku jeho postoje k trestnímu řízení není možné jeho skutečný denní příjem náležitě zjistit.¹²⁴ Považuji za velice důležité, že podklady pro určení výše denní sazby mohou být stanoveny na základě soudního odhadu, protože pokud by nemohly být stanoveny z důvodu pachatelova postoje k trestnímu řízení, představoval by pachatelův postoj jeho nesouhlas s uložením PT a zároveň i překážku k jeho uložení.

Výše denní sazby je tedy určena na základě subjektivních ukazatelů, které jsou závislé na osobě pachatele, resp. jeho osobních a majetkových poměrech. Soud by měl uložit PT takové výměry, aby neměl pro pachatele likvidační následky, ale na druhé straně, aby ho postihl dostatečně citelně.¹²⁵ PT by totiž měl mít za důsledek citelné snížení životního standardu pachatele, kdy počet dní takového snížení životní úrovně by měl odpovídat počtu denních sazeb vyměřeným soudem.¹²⁶

Na základě výše uvedeného můžeme konstatovat, že systém denních sazeb je bezesporu jedním z přínosů nové právní úpravy, který nám pomáhá řešit jeden ze zásadních problémů PT, a to rozdílné působení na chudé a bohaté. Tento postup umožňuje, aby při rozdílných majetkových poměrech (vyjádřených rozdílnou výší denní sazby), byli pachatelé v případě trestného činu stejné závažnosti (vyjádřené počtem denních sazeb) i přes odlišně vyměřenou částku postižení stejně citelně.¹²⁷

5.4.2 Zákonné možnosti placení peněžitého trestu

Jak jsem již výše uvedl, se systémem denních pokut není nutně spojeno jeho placení ve formě řady jednotlivých termínovaných splátek, ačkoliv z důvodové zprávy můžeme rovněž vyčíst, že v našich podmínkách se jeví jako potřebné spojit způsob výpočtu a způsob placení ve splátkách, neboť je to neúčinnější z hlediska účelu trestu i jeho výkonu.¹²⁸

Podle mého názoru to potřebné není, protože ze zákona je zřejmé, že se na splátky má nahlížet jako na určitou výhodu, která má své opodstatnění v osobních a majetkových poměrech pachatele, z čehož vyplývá, že pokud to dovolují majetkové a osobní poměry pachatele, měl by být PT zaplacen ihned - viz níže.

¹²⁴ *Důvodová zpráva k návrhu nového TZ* [online]. trestnizakonik.cz, [cit. 5. března 2011]. Dostupné na <<http://trestnizakonik.cz/navrh/duvodova-zprava.html>>.

¹²⁵ ŠÁMAL: *Trestní zákoník I...*, s. 784.

¹²⁶ ŠČERBA: *Alternativní tresty...*, s. 250 (dílo citováno v poznámce pod čarou č. 268).

¹²⁷ VANDUCHOVÁ: *Peněžitý trest...*, s. 426.

¹²⁸ *Důvodová zpráva k návrhu nového TZ* [online]. trestnizakonik.cz, [cit. 30. února 2011]. Dostupné na <<http://trestnizakonik.cz/navrh/duvodova-zprava.html>>.

Způsob zaplacení PT určí soud v závislosti na majetkových a osobních poměrech pachatele. Pokud to majetkové a osobní poměry pachatele dovolují, měl by být PT pachatelem ihned zaplacen, v opačném případě soud může stanovit, že PT bude zaplacen v přiměřených měsíčních splátkách. V tomto případě představují měsíční splátky určitou výhodu pro pachatele, která odpadne, jestliže pachatel nezaplatí dílčí splátku včas (§ 68 odst. 5 TZ). Můžeme si povšimnout, že s přijetím nového TZ došlo i k upřesnění § 53 odst. 4 předchozího TZ, který rovněž umožňoval zaplacení PT ve splátkách, ale již nepamatoval na případy, kdy splátky nebudou dodrženy. Nový TZ na tuto možnost pamatuje tak, že soud v rozsudku, ve kterém PT trest ukládá ve splátkách, může určit, že výhoda splátek PT odpadá, jestliže pachatel nezaplatí dílčí splátku včas.¹²⁹

Plnění PT prostřednictvím splátek nemusí být nutně stanoveno již v odsuzujícím rozsudku, jak je stanoveno výše, ale může být stanoveno až při samotném výkonu peněžitého trestu v souladu s ustanovením § 342 odst. 1 písm. b) TŘ. V takovémto případě o nich předseda senátu rozhodne na základě žádosti odsouzeného, která musí být podložena důležitými důvody.¹³⁰ Jestliže odsouzený podal žádost o povolení splátek, než jej předseda senátu vyzval k zaplacení PT, je třeba nejprve rozhodnout o takové žádosti.¹³¹

Pokud předseda senátu shledá žádost opodstatněnou, povolí splacení PT po částkách tak, aby byl celý PT zaplacen do jednoho roku ode dne, kdy rozsudek nabyl právní moci [§ 342 odst. 1 písm. b)]. Pokud odsouzený nedodrжуje bez závažného důvodu splátku, může předseda senátu povolení splátek odvolat (§ 342 odst. 2 TŘ). Je zajímavé, že plnění PT prostřednictvím splátek nemůže předseda senátu odvolat z jiného důvodu. Podle mého názoru by splátky měly být také odvolány, pokud odpadnou důvody, pro které byly stanoveny, např. odsouzený vyhraje určitou sumu peněz v loterii, čili důvod pro stanovení splátek již odpadl, ale splátky nemohou být podle zákonné úpravy odvolány, protože je bude odsouzený řádně splácet a nezavdá tak zákonnou podmínku jejich odvolání.

5.5 NÁHRADNÍ TREST ODNĚTÍ SVOBODY

PT je s náhradním trestem odnětí svobody nerozlučně spojen, když TZ v § 69 odst. 1 TZ uvádí, že ukládá-li soud PT, stanoví pro případ, že by ve stanovené lhůtě nebyl vykonán,

¹²⁹ Blíže viz ŠTEFÁNIK: *Alternativní tresty v novém...*, s. 1013.

¹³⁰ Srov. Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 4. května 1973, sp. zn. Tpj 2/73

¹³¹ SOTOLÁŘ, PÚRY, ŠAMAL: *Alternativní řešení...*, s. 346.

náhradní trest odnětí svobody až na čtyři roky. Můžeme tedy konstatovat, že funkce náhradního trestu odnětí svobody u PT je stejná jako u trestu domácího vězení, tedy donutit pachatele řádně vykonat uložený trest.

Porovnáme-li horní hranici výměry náhradního trestu odnětí svobody s předchozím TZ, tj. účinným do 31.12.2009, zjistíme, že horní hranice jeho výměry byla o dva roky navýšena. Výše uvedená změna je zcela logická a podle mého názoru i přímo souvisí s navýšením možné výměry PT a rozšířením podmínek pro uložení PT. Zákodárce těmito změnami směřuje, podle mého názoru, k navýšení využití PT.

Pokud soud ukládá PT vedle trestu odnětí svobody, je výše náhradního trestu limitována tím, že jeho výše nesmí spolu s uloženým trestem odnětí svobody přesahovat horní hranici trestní sazby (§ 69 odst. 1 TZ). Je nutné podotknout, že PT trest lze uložit i vedle trestu odnětí svobody vyměřeného na horní hranici zákonné trestní sazby. V takovém případě náhradní trest odnětí svobody nebude ukládán.¹³²

PT může být uložen nejen rozsudkem v hlavním líčení, ale také trestním příkazem na základě ustanovení § 314e odst. 2 písm. e) TŘ. Pokud soud ukládá PT trestním příkazem, musí respektovat zákonné limity jeho uložení, které jsou uvedeny v § 314e odst. 4. Prvním omezením je, že pokud soud ukládá PT vedle trestu odnětí svobody, nesmí výše náhradního trestu odnětí svobody u PT s výší trestu odnětí svobody přesahovat jeden rok. Druhé omezení PT nalezne své uplatnění, pokud je PT ukládán vedle trestu domácího vězení. V takovém případě nesmí souhrn náhradních trestů ukládaných v souvislosti s těmito tresty přesahovat jeden rok.

Pro zajímavost můžeme upozornit na skutečnost, že v TZ byl vypuštěn § 36 předchozího TZ, čímž se otevřela možnost soudu překročit zákonem stanovenou výměru pro uložení PT v případech, kdy soud odsuzuje pachatele za trestný čin, který spáchal předtím, než byl trest uložený dřívějším rozsudkem vykonán a ukládá mu rovněž PT. Nedomnívám se, že by tato změna v novém TZ měla četné uplatnění, když výše horní hranice PT byla výrazně navýšena z 5.000.000,- Kč na 36.500.000,- Kč. Podle mého názoru je jen škoda, že tato změna přišla až s novým TZ, když se domnívám, že výše zmíněné ustanovení mělo spíše své místo v předchozí právní úpravě, kde paradoxně překročení 5.000.000,- Kč zákonného limitu bylo zakázáno.

K nařízení náhradního trestu odnětí svobody se přistoupí, nebyl-li PT zaplacen a je zjevné, že by výkon tohoto trestu mohl být zmařen. Předtím než soud nařídí náhradní trest

¹³² Rozhodnutí Nejvyššího soud ze dne 22. listopadu 1971, sp. zn. 11 Tz 70/71

odnětí svobody, zkoumá, zda nejsou splněny zákonné podmínky pro jeho výkon ve splátkách či odložení, nebo zda nemá být od jeho výkonu upuštěno.

Můžeme tedy konstatovat, že závěr o hrozícím zmaření výkonu PT lze učinit zejména v situaci, kdy odsouzený bez závažného důvodu nepracuje a nelze provádět srážky z jeho odměny za práci, či kdy z výtěžku vymáhání nebude možné PT zaplatit, ačkoliv se majetkové a osobní poměry, ke kterým soud přihlížel v době ukládání tohoto trestu, nijak podstatně nezhoršily nebo k takové změně k horšímu došlo z vůle odsouzeného.¹³³

Předseda senátu v rozhodnutí o nařízení náhradního trestu odnětí svobody nebo jeho poměrné části rozhodne i o způsobu jeho výkonu (§ 344 odst. 2 TR). Bylo-li pravomocně rozhodnuto o nařízení náhradního trestu odnětí svobody, nelze PT dále vymáhat, byť by k výkonu náhradního trestu nedošlo.¹³⁴ Proti výše uvedeným rozhodnutí je přípustná stížnost podle § 344 odst. 4 TR.

Po pravomocném nařízení náhradního trestu odnětí svobody (jeho poměrné části), už nepřichází v úvahu další rozhodnutí o postupu při výkonu PT, ale je třeba nařídit trest odnětí svobody a dále postupovat podle obecných ustanovení o výkonu trestu odnětí svobody, která se vztahují i na náhradní trest odnětí svobody.¹³⁵

Odsouzený může kdykoliv odvrátit výkon náhradního trestu nebo jeho poměrné části tím, že PT nebo jeho poměrnou část zaplatí. Pokud odsouzený zaplatí jen poměrnou část PT, tak předseda senátu rozhodne, jakou část PT je třeba ještě vykonat. (§ 344 odst. 3 TR).

5.6 VÝKON PENĚŽITÉHO TRESTU

PT může být uložen rozsudkem nebo trestním příkazem. Peněžitý trest může být uložen trestním příkazem pouze v případě, kdy byl skutkový stav opatřenými důkazy spolehlivě prokázán.

Jakmile se stal odsuzující rozsudek, na základě kterého je odsouzený povinen zaplatit PT vykonatelným, vyzve předseda senátu odsouzeného, aby jej zaplatil do patnácti dnů. Předseda senátu odsouzeného rovněž upozorní, že pokud PT ve stanovené době neuhradí, tak jeho zaplacení bude následně vymáháno (§ 341 TR). PT může být zaplacen pouze v tuzemské měně (§ 13, § 16 odst. 1 zákona č. 6/1992 Sb, o České národní bance, ve znění pozdějších

¹³³ JELÍNEK, Jiří, SOVÁK, Zdeněk. *Trestní zákon a trestní řád. Poznámkové vydání s judikaturou*. Praha: Linde, 1993, s. 612.

¹³⁴ ŠČERBA: *Alternativní tresty...*, s. 262.

¹³⁵ SOTOLÁŘ, PÚRY, ŠÁMAL: *Alternativní řešení...*, s. 346.

předpisů)¹³⁶. Je zajímavé, že výše uvedené ustanovení obsahuje slovní spojení „...odsuzující rozsudek...“, když zákon umožňuje uložit PT i trestním příkazem. Můžeme sice poukázat na ustanovení §314e odst. 6 TŘ, ve kterém je uvedeno, že trestní příkaz má povahu rozsudku a účinky spojené s vyhlášením rozsudku nastávají doručením trestního příkazu obviněnému. Ale přesto jsem toho názoru, že by výše uvedená formulace obsažená v ustanovení § 341 TŘ měla znít „...odsuzující rozhodnutí...“, ačkoli povaha rozsudku a trestního příkazu jsou totožné.

Pokud v zaplacení PT brání odsouzenému důležité důvody, může zažádat předsedu senátu o odložení výkonu PT nebo o povolení splátek - viz výše. Jestliže odsouzený podal žádost o odklad výkonu PT než jej předseda senátu vyzval k zaplacení PT, je třeba nejprve rozhodnout o takové žádosti.¹³⁷

Shledá-li předseda senátu žádost jako opodstatněnou, může povolit odložení výkonu PT nejvýše po dobu 3 měsíců ode dne, kdy rozsudek nabyl právní moci. Předseda senátu může rovněž povolení odkladu odvolat, pokud pominou důvody pro jeho uložení [§ 342 odst. 1 písm. a) a odst. 2 TŘ]. Rád bych upozornil na to, že výkon PT může být odložen nejvýše po dobu 3 měsíců ode dne, kdy rozsudek nabyl právní moci. Zákon nepamatuje na situace, kdy je odsouzenému povolen PT vykonat ve splátkách a důležité důvody, které by opodstatňovaly jeho odložení, nastanou např. na začátku 4 měsíce po právní moci rozsudku. V tomto případě by byl s největší pravděpodobností nařízen výkon náhradního trestu odnětí svobody. Podle mého názoru by bylo vhodné rozšířit důvody pro odložení výkonu PT, aby i v takových případech jeho výkon mohl být odložen.

PT je řádně vykonán, pokud ho odsouzený v celé výši uhradí ve stanovené lhůtě. Za vykonání PT lze rovněž považovat i jeho výkon započítáním podle § 92 TZ.¹³⁸ TZ ve svém ustanovení § 69 odst. 2 uvádí, že na pachatele, kterému byl uložen PT za přečin spáchaný z nedbalosti, se hledí jako by nebyl odsouzen, jakmile byl trest vykonán nebo bylo od výkonu trestu nebo jeho zbytku pravomocně upuštěno. Byl-li PT prominut v důsledku agraciace, uplatnilo by se ustanovení § 69 odst. 2 TZ analogicky, pokud nebylo přímo v rozhodnutí o prominutí trestu stanoveno, že se na pachatele hledí jako by nebyl odsouzen.¹³⁹

Od výkonu PT nebo jeho zbytku rovněž může být upuštěno, jestliže se odsouzený v důsledku okolností na jeho vůli nezávislých stal dlouhodobě neschopným PT zaplatit nebo

¹³⁶ Tamtéž

¹³⁷ Tamtéž

¹³⁸ Tamtéž

¹³⁹ Tamtéž

by výkonem PT byla vážně ohrožena výživa nebo výchova osoby, o jejíž výživu nebo výchovu je odsouzený podle zákona povinen pečovat (§ 344 odst. 1 TŘ). Pod pojmem okolnosti nezávislé na vůli poškozeného si můžeme představit objektivní důvody, pro které se stal odsouzený dlouhodobě neschopným PT zaplatit, např. pro zásadní změnu majetkových poměrů (tj. ztráty majetku v důsledku živelní pohromy nebo majetkového trestného činu) či pro změnu zdravotního stavu (pro onemocnění těžkou chorobou spojenou s trvalou pracovní neschopností). Jde v podstatě o nedobytnost PT zjištěnou ve vykonávacím řízení.¹⁴⁰ Proti rozhodnutí o upuštění je přípustná stížnost (§ 344 odst. 4 TŘ).

Trestní zákon rovněž pamatuje na situace, kdy odsouzený povinnost uhradit PT dobrovolně nesplnil a její výkon je tedy nutné vymoci. Peněžitý trest bude muset být vymáhán v důsledku toho, že odsouzený PT dobrovolně nezaplatil poté, co byl k zaplacení vyzván nebo co mu bylo oznámeno rozhodnutí, jímž povolený odklad nebo povolené splácení byly odvolány. V obou uvedených případech měl totiž odsouzený povinnost do 15 dnů od výše uvedených skutečností PT zaplatit [§ 343 odst. 1 písm. a) a b)]. Peněžitý trest bude rovněž vymáhán, nezaplatí-li odsouzený PT do uplynutí doby, na kterou byl výkon trestu odložen [§ 343 odst. 1 písm. c)].

TZ ve svém ustanovení § 343 odst. 2 TŘ zvýhodňuje nárok poškozeného na náhradu škody, kterou odsouzený trestným činem způsobil, oproti nároku státu na vymožení PT. Nárok poškozeného na náhradu škody je zvýhodněn tím, že má odsouzený 3 měsíční lhůtu od právní moci rozsudku, kterým byl PT uložen, aby svůj nárok začal vymáhat. V této lhůtě předseda senátu nařídí vymáhat PT jen tehdy, pokud tím nebude zmařen nárok poškozeného na náhradu škody. Po uplynutí této 3 měsíční lhůty může být nárok ze strany soudu vymáhán bez ohledu na nárok poškozeného, který již není zvýhodněn a může být jeho uspokojení vymožením PT zmařeno.

5.7 ZÁKLADNÍ ROZDÍLY MEZI PENĚŽITÝM TRESTEM A PENĚŽITÝM OPATŘENÍM

Ustanovení související s peněžitým opatřením najdeme v ustanoveních § 28 až 30 ZSM. Podmínky pro uložení peněžitého opatření jsou v ZSM stanoveny přísněji než podmínky PT v TZ. Soud pro mládež může uložit peněžité opatření mladistvému pachateli,

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 345.

jen pokud je peněžitě činný nebo to jeho majetkové poměry umožňují a jsou splněny podmínky, které jsou stanoveny v TZ pro PT.

Mladistvému pachateli mohou být soudem uloženy vedle peněžitého opatření také výchovná opatření. Peněžitě opatření tedy nemá v ZSM jen represivní funkci, ale může být k němu přiřazena i funkce nápravná, která směřuje k tomu, aby vedl mladistvý pachatel po vykonání peněžitého opatření řádný život.

Ačkoli bylo zavedení systému denních pokut v TZ novinkou, v českém právním řádu byl již tento systém denních sazeb fakultativně užíván právě u mladistvých pachatelů na základě ustanovení § 27 odst. 2 ZSM. Můžeme se tedy domnívat, že tento systém byl do TZ zaveden na základě kladných zkušeností nejen v Evropě, ale i v České republice. Oproti TZ je v ZSM upraven rozsah a výše denních sazeb, když rozsah denních sazeb je stanoven rozmezím od 10 do 365 denních sazeb a výše denní sazby je ohraničena rozmezím od 100,- Kč do 5.000,- Kč (§ 27 odst. 2 a 3 ZSM). Na základě výše uvedeného můžeme tedy konstatovat, že celková výše peněžitého opatření se bude pohybovat v rozmezí od 1.000,- Kč do 1.825.000,- Kč, což je v porovnání s výměrou PT značný rozdíl.

Další odlišnost můžeme spatřovat také ve výši náhradního trestního opatření, která je u mladistvých omezena, pokud se peněžitě opatření ukládá vedle trestního opatření. V takovém případě výše náhradního trestního opatření nesmí spolu s výší trestního opatření přesahovat horní hranici trestní sazby sníženou podle ustanovení § 31 odst. 1 ZSM.

Zásadní rozdílnost mezi úpravou peněžitého opatření v ZSM a peněžitého trestu v TZ spatřuji v tom, že soud pro mládež může po právní moci rozhodnutí o uložení peněžitého opatření rozhodnout po vyjádření mladistvého, že jeho zaplacení nebo nevykonání zbytek bude nahrazen tím, že mladistvý odsouzený vykoná obecně prospěšnou činnost v rámci probačního programu pro tento účel zřízeného (§ 27 odst. 4 ZSM). Podle mého názoru není nedostatkem TZ, že tuto možnost neumožňuje. Jak PT, tak i trest obecně prospěšných prací, jsou alternativní tresty a jejich hlavní funkce spočívá v nahrazování nepodmíněného trestu odnětí svobody. Jejich posláním by selhávalo, pokud by bylo možné, aby jeden alternativní trest nahrazoval druhý v případech, kdy odsouzenému uložený trest nebude „vyhovovat“. Domnívám se, že výše uvedené ustanovení má své místo pouze v ZSM, a to jen z toho důvodu, aby peněžitě opatření nemuselo být vymáháno po odsouzeném mladistvém a také, aby se mladistvý odsouzený mohl vyhnout uložení náhradního trestního opatření.

Specifickým institutem úpravy peněžitého opatření v ZSM je rovněž podmíněné odložení výkonu peněžitého opatření ze zákonných důvodů (§ 28 a 29 ZSM). Pokud soud rozhodne o podmíněném odložení výkonu peněžitého opatření, stanoví zkušební dobu až na

tři roky, po které je odsouzený povinen vést řádný život a vyhovět uloženým podmínkám. V případě nedodržení těchto povinností soud rozhodne, že se peněžitě opatření vykoná.¹⁴¹ Rovněž i zde se domnívám, že podmíněné odložení výkonu peněžitého opatření má místo pouze v ZSM, a to s ohledem na věk mladistvých pachatelů.

5.8 POROVNÁNÍ ČESKÉ A SLOVENSKÉ PRÁVNÍ ÚPRAVY PENĚŽITÉHO TRESTU

Cílem této kapitoly je vymezip základní hmotněprávní rozdíly PT v českém TZ a slov. TZ. Srovnáváním výkonu PT v obou zemích se věnovat nebudu, protože právní úpravy tohoto trestu v TŘ a slov. TP jsou téměř totožné a případné rozdíly nejsou podstatné.

Peněžitý trest je ve slov. TZ upraven v ustanoveních § 56 a § 57. Peněžitý trest může být podle slov. TZ uložen, pokud pachatel spáchal úmyslný trestný čin, kterým se snažil získat nebo získal majetkový prospěch (§ 56 odst. 1 slov. TZ). Peněžitý trest může být rovněž uložen pachateli přečinu, kdy vzhledem k povaze spáchaného přečinu a možnosti nápravy pachatele trest odnětí svobody neukládá (§ 56 odst. 2 slov. TZ). Slovenský TZ neumožňuje uložit PT v případech, kdy to je PT stanoven ve zvláštní části TZ, jak je tomu v českém TZ. Slovenský TZ to ani dovolovat nemůže, protože u jednotlivých skutkových podstat uvádí pouze jediný typ sankce, a to trest odnětí svobody. Podmínky pro aplikaci různých druhů trestů jsou stanoveny pouze ve zvláštní části TZ.¹⁴²

Podstatným rozdílem a podle mého názoru i pozitivem slovenské úpravy PT je, že soud PT neuloží, pokud by se tím zmařila možnost náhrady škody způsobené trestným činem (§ 56 odst. 5 slov. TZ). Ve slov. TZ tedy převažuje především zájem na ochranu náhrady škody poškozenému před zájmem uložit PT. Na výše uvedené specifikum slovenské právní úpravy můžeme rovněž nahlížet jako na jednu z podmínek pro uložení PT.

Další rozdílnost můžeme spatřovat ve výměře PT, kdy slov. TZ ho umožňuje uložit v rozsahu 160 EUR až 331.930 EUR (§ 56 odst. 1 slov. TZ). Pokud si převedeme tyto částky do české měny (převod proveden s kurzem 25,- Kč za 1 EURO), tak jejich výše odpovídá částkám 4.000,- Kč až 8.298.250,- Kč. Pokud tedy srovnáme zákonnou výměru PT obou států, zjistíme, že zákonné hranice pro uložení PT jsou v českém TZ stanoveny podstatně rozsáhleji. Podstatné je rovněž podotknout, že ve slov. TZ není zaveden systém denních

¹⁴¹ Blíže viz ŠČERBA: *Alternativní tresty...*, s. 263 až 265.

¹⁴² ŠČERBA: *Alternativní tresty...*, s. 263 až 265.

pokut, jehož výhody jsem již výše nastínil. Ve slov. TZ je zachován systém „celkové částky“, jako to bylo v předešlém TZ.

Poslední rozdíl v obou právních úpravách, na který bych rád upozornil, je, že výše náhradního trestu odnětí svobody může být stanovena až na 5 let (§ 57 odst. 3 slov. TZ), což je v porovnání s českým TZ o rok více. Tato rozdílnost se může zdát paradoxní s ohledem na možné výměry obou trestů v obou právních řádech. Já osobně tomuto rozdílu nepřikládám podstatný význam, který by měl zásadní vliv na samotné ukládání PT.

6 ZÁVĚR

Problematika alternativních opatření k nepodmíněnému trestu odnětí svobody představuje již po řadu let často diskutované téma, a to nejen v rámci českého trestního práva. Důvodem jsou neuspokojivé výsledky ve způsobu sankcionování trestních činů prostřednictvím uvěznění, neboť zkušenosti jednoznačně ukazují některé vážné nevýhody spojené s nepodmíněným trestem odnětí svobody. Primárně se to týká nedostatečného výchovného působení tohoto trestu, avšak přehlížet nelze ani problémy související s přeplněním věznic a s vysokými náklady spojenými s výkonem trestu odnětí svobody.¹⁴³ Česká republika se dlouhodobě řadí mezi státy, které mají nadprůměrný index uvězněných osob.¹⁴⁴

Problematice alternativních trestů, které jsou jednou z částí systému alternativních opatření, jsem se také věnoval ve své diplomové práci. Svou diplomovou práci jsem zaměřil na alternativní tresty obecně prospěšné práce, domácího vězení a peněžitý trest, kterým jsem se postupně věnoval ve druhé, třetí a čtvrté kapitole.

Na úvod své diplomové práce jsem si vytyčil tři cíle, kterých jsem se snažil v průběhu své práce dosáhnout. Prvním cílem bylo podat ucelený výklad výše zmíněných alternativních trestů podle současné právní úpravy. Jako druhý cíl jsem si stanovil porovnat a vyhodnotit současnou právní úpravu výše uvedených trestů s právní úpravou účinnou do 31.12.2009. Třetím cílem mé diplomové práce bylo poukázat na odlišnosti české a slovenské úpravy již zmíněných alternativních trestů.

Ve druhé kapitole diplomové práce jsem se zabýval trestem obecně prospěšné práce. Troufám si tvrdit, že tento trest jsem rozebral dostatečně podrobně, když jsem jeho vývoj sledoval od jeho zakotvení do české právní úpravy. Je na místě podotknout, že právní úprava tohoto trestu je, podle mého názoru, dostatečně podrobná, ale ne dokonalá. Prostor pro její zlepšení vidím zejména v nutnosti zakotvení souhlasu pachatele s uložením tohoto druhu trestu, v užším vymezení podmínek pro jeho uložení a změnu způsobu přeměny na trest odnětí svobody. Ze změn, které jsem vyzdvíhal při porovnávání současné právní úpravy trestu obecně prospěšné práce s jeho předchozí právní úpravou, považuji za nejvíce přínosné snížení možné hodinové výměry tohoto trestu a potřebu zprávy probačního úředníka k jeho

¹⁴³ ŠČERBA: *Alternativní tresty...*, s. 15.

¹⁴⁴ Blíže viz OSMANČÍK, O. *Institucionální kontrola kriminality v mezinárodním srovnání* [online]. mvcr.cz, [cit. 31. 3.2011]. Dostupné na <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/kriminalistika/1999/9902/osmancik.htm>.

uložení trestním příkazem. Rovněž jsem porovnal trest obecně prospěšné práce s trestem povinné práce, jež je jeho ekvivalentem ve slovenské právní úpravě. Pozitiva slovenské právní úpravy trestu povinné práce spatřuji v tom, že je možné ho uložit vedle trestu domácího vězení, v požadavku souhlasu pachatele a v užším vymezení podmínek k jeho uložení. V těchto ohledech by slovenská právní úprava mohla být pro českou právní úpravu inspirativní.

Druhá kapitola byla věnována trestu domácího vězení. Trest domácího vězení byl do českého právního řádu zakotven přijetím nového trestního zákoníku s účinností od 1.1.2010. Tento trest jsem nepodroboval statistickému zkoumání z důvodu jeho „mladosti“. Nutno podotknout, že prozatímní využití trestu domácího vězení je limitováno nezavedením elektronického kontrolního systému, což by se do statistik rovněž projevilo.

Za podstatný nedostatek současné právní úpravy považuji úzké vymezení zákonného termínu „zmaření“, který je uveden v § 61 odst. 2 TZ, jakožto jediné rozhodné podmínky pro nařízení náhradního trestu odnětí svobody. Současná právní úprava neumožňuje nařídit náhradní trest odnětí svobody, pokud by odsouzený neposkytl potřebnou součinnost, ke které se zavázal písemným slibem před uložením trestu domácího vězení. Z porovnávání trestu domácího vězení s jeho slovenskou právní úpravou mě zaujalo odlišné nahlížení na tento trest. V české právní úpravě je pojetí tohoto trestu jednoznačně přísnější, zatímco přísnost trestu domácího vězení ve slovenském právním řádu je srovnatelná s přísností trestu povinné práce.

Čtvrtá kapitola diplomové práce pojednává o peněžitém trestu. Využití tohoto alternativního trestu, který je v evropském měřítku hojně využíván zejména jako alternativa ke krátkodobým trestům odnětí svobody, mělo v České republice od roku 1990 sestupnou tendenci.¹⁴⁵ Z porovnávání s předchozí právní úpravou účinnou do 31.12.2009 je zřejmá snaha zákonodárce rozšířit podmínky pro jeho využití, když zejména ustanovení § 67 odst. 2 b) TZ dostalo výrazných změn. Velkým přínosem nového TZ je také zvýšení zákonné výměry peněžitého trestu a zavedení systému denních pokut, jehož pozitiva jsem rovněž v diplomové práci podrobně rozebral. Pozitivum slovenské právní úpravy peněžitého trestu vidím ve větší snaze zákonodárce chránit náhradu škody poškozenému. Slovenská právní úprava neumožňuje uložit peněžitý trest v případech, kdy by jeho uložením byla zmařena náhrada škody. V tomto směru shledávám slovenskou právní úpravu jako inspirativní.

¹⁴⁵ VANDUCHOVÁ: Peněžitý trest..., s. 421.

Na závěr bych rád podotknul, že nejvyšším soudcem pro nový trestní zákoník bude dlouhotrvající praxe, protože jen ona postupem času odhalí jeho skutečné potřeby.

7 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

MONOGRAFIE A DALŠÍ PUBLIKACE:

- IVOR, Jaroslav a kol. *Trestné právo hmotné. Všeobecná část*. 1. Vydání. Bratislava: IURA EDITION, 2006. 530 s.
- JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Linde Praha, 2007. 749 s.
- JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vydání. Praha: Leges, 2010. 912 s.
- JELÍNEK, Jiří, SOVÁK, Zdeněk. *Trestní zákon a trestní řád. Poznámkové vydání s judikaturou*. Praha: Linde, 1993. 650 s.
- JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009. 1216 s.
- JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákon a trestní řád s poznámkami a judikaturou a předpisy související*. 26. aktualizované vydání. Praha: Linde, 2008. 1135 s.
- KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. 834 s.
- LATA, Jan. *Účel a smysl trestu*. 1. vydání, Praha: LexisNexis CZ, 2007. 114 s.
- PŘESLIČKOVÁ, Hana, GAJDOŠ, Radek, KRUTINA, Miroslav. *Obecně prospěšné práce a další instituty restorativní justice*. 1. vydání. Praha: Český helsinský výbor, 2003. 72 s.
- SOLNAŘ, Vladimír a kol. *Systém českého trestního práva*. 1. vydání. Praha: Novatrix, 2009. 942 s.
- SOLNAŘ, Vladimír. *Systém československého trestního práva - Tresty a ochranná opatření*. 1. vydání. Praha: Academia, 1979. 220 s.
- SOTOLÁŘ, Alexander, PÚRY, František, ŠÁMAL, Pavel. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000. 468 s.
- ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník I. § 1-139. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. 1287 s.
- ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011. 416 s.
- ŠČERBA, Filip. *Výběrová bibliografie článků z trestního práva 1997-2005*. 1. vydání. Praha: Linde, 2006. 239 s.
- ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka, DOUBRAVOVÁ, Dagmar. *Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů*. 1. vydání. Praha: Portál, 2010. 212 s.

ČLÁNKY A PŘÍSPĚVKY VE SBORNÍCÍCH:

- DRAŠTÍK, Antonín, HASCH, Karel, KABÁTOVÁ, Ivana. K výkonu trestu obecně prospěšných prací. *Trestní právo*, 1999, roč. 4, č. 4, s. 16-21.
- HANÁK, Václav. Sazba trestu obecně prospěšných prací a jeho přeměna v trest odnětí svobody. *Právní praxe*, 1998, roč. XLVI, č. 4, s. 231-236.
- HOŘÁK, Jaromír. Domácí vězení a elektronická kontrola odsouzených, *Trestní právo*, 2005, roč. X, č. 12, s. 7-12.
- JELÍNEK, Jiří. Novelizace trestního zákona v roce 2005. *Bulletin advokacie*, 1995, roč. 2, č. 9, s. 6-17.
- KACAFÍRKOVÁ, Marcela. Obecně prospěšné práce. *Právo a rodina*, 2001, roč. 3, č. 4, s. 9-11.
- KALMTHOUT, Anton. Realizace alternativních trestů, některé zkušenosti západoevropských zemí. *Právní rozhledy*, 1997, roč. 5, č. 12, s. 620-626.
- KALVODOVÁ, Věra. Domácí vězení – jedna z možných alternativ odnětí svobody? In KANDALEC, Pavel a kol. (ed.). *Dny veřejného práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2007. s. 678-684.
- KARABEC, Zdeněk, ROZUM, Jan. K problematice souhlasu pachatele s uložením trestu obecně prospěšných prací. *Právní praxe*, 1998, roč. XLVI, č. 4, s. 227-230.
- KOTULAN, Petr. K pojmu obecné prospěšnosti při ukládání trestu obecně prospěšných prací. *Právní praxe*, 1998, roč. XLVI, č. 4, s. 222-227.
- KRAHL, Matthias. Elektronicky hlídané domácí vězení. *Právní rozhledy*, 1998, roč. 6, č. 5, s. 229-233.
- KRÁL, Vladimír. Domácí vězení – další alternativní trest? *Trestněprávní revue*, 2007, roč. 7, č. 8, s. 235-238.
- KREJČIŘÍKOVÁ, Kateřina. Aktuální problematika trestu domácího vězení. In SEHNÁLEK, David a kol. (ed.). *Dny veřejného práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. s. 960-964.
- KUCHTA, Josef. Trest obecně prospěšných prací – přítomnost a budoucnost. In KANDALEC, Pavel a kol. (ed.). *Dny veřejného práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2007. s. 741-151.
- MACH, Viktor. Stručně k problematice ukládání a výkonu trestu obecně prospěšných prací. *Trestní právo*, 1997, roč. 2, č. 10, s. 9-10.
- SOUKUP, Pavel. Peněžitý trest. *Trestní právo*, 2007, roč. XII, č. 9, s. 24-32

- ŠČERBA, Filip. Právní úprava nových alternativních trestů. In JELÍNEK, Jiří (ed.). *O novém trestním zákoníku. Sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnícké dny*. Praha: Leges, 2009. s. 58-64.
- ŠČERBA, Filip. Nová podoba trestu obecně prospěšných prací. In VYHNÁNEK, Leoš (ed.). *ACTA Universitatis Palackianae Olomucensis Facultas Iuridica*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2002, č. 4, str. 281-288.
- ŠTEFÁNIK, Ondrej. Domácí vězení v minulosti a v současnosti. In KOTÁSEK, Josef (ed.). *COFOLA 2010: The Conference Proceedings*. Brno: Tribun EU, 2010, s. 1361-1372.
- ŠTEFÁNIK, Ondrej. Alternativní tresty v novém trestním zákoníku. In SEHNÁLEK, David a kol. (ed.). *Dny veřejného práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. s. 1009-115.
- VANDUCHOVÁ, Marie. Peněžitý trest- praxí nedocenená alternativa trestu odnětí svobody? In VANDUCHOVÁ, Marie, GRIVNA, Tomáš (ed.). *Poceta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Praha: Wolters Kluwer, 2008. s. 421-432.
- ZEZULOVÁ, Jana, KABÁTOVÁ, Ivana. Několik poznámek k alternativnímu trestu obecně prospěšných prací. *Trestní právo*, 1997, roč. 2, č. 6, s. 9-14.

INTERNETOVÉ ZDROJE:

- *Domácí vězení funguje i bez náramků* [online]. pmscr.cz, 2. března 2011 [cit. 10. března 2011]. Dostupné na <<https://www.pmscr.cz/aktuality/domaci-vezeni-funguje-i-bez-naramku>>.
- *Domácí vězení stojí stát 4,5 tisíce denně* [online]. parlamentnilisty.cz, 18. srpna 2010 [cit. 12. března 2011]. Dostupné na <<http://www.parlamentnilisty.cz/arena/172859.aspx>>.
- *Doporučení Výboru ministrů č. R(1992)16 o Evropských pravidlech alternativních sankcí a opatření* [online]. radaevropy.cz, 18. března 2009 [cit. 15. února 2011]. Dostupné na <http://www.radaevropy.cz/index.php?option=com_docman&task=cat_view&gid=13&Itemid=97>.
- *Doporučení Rec(2000)22 o zdokonalování implementace Evropských pravidel o alternativních trestech a opatřeních* [online]. radaevropy.cz, 23. března 2009 [cit. 16. února 2011]. Dostupné na <http://www.radaevropy.cz/index.php?option=com_docman&task=cat_view&gid=13&Itemid=97>.

- *Důvodová zpráva k návrhu nového TZ* [online]. trestnizakonik.cz, [cit. listopad 2010 až březen 2011]. Dostupné na <http://trestnizakonik.cz/navrh/duvodova-zprava.html>.
- *Důvodová zpráva k ZVTPP* [online]. justice.gov.cz, [cit. 1. ledna 2011]. Dostupné na http://www.justice.gov.sk/kop/pk/2005/pk05020_04.pdf.
- OSMANČÍK, O. *Institucionální kontrola kriminality v mezinárodním srovnání* [online]. mvcr.cz, [cit. 31. 3.2011]. Dostupné na <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/kriminalistika/1999/9902/osmancik.htm>.
- *Statistická ročenka vězeňské služby České republiky za rok 2009* [online]. vsucr.cz, 29. ledna 2010 [cit. 10. února 2010]. Dostupné na <http://www.vsucr.cz/generalni-reditelstvi-19/statistiky-a-udaje-103/statisticke-rocenky-1218/>.
- *Statistická ročenka kriminality za rok 2009* [online]. portal.justice.cz, [cit. 27. listopadu 2010]. Dostupné na <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?k=3397&o=23&j=33&d=47145> .
- *Statistické ročenky kriminality Ministerstva spravedlnosti ČR z let 1998 až 2010* [online]. portal.justice.cz, [cit. 5. ledna 2011]. Dostupné na <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?k=3397&o=23&j=33&d=47145> .
- *Výroční zpráva 2009 vazební věznice Liberec* [online]. vsucr.cz, 19. února 2010 [cit. 10. března 2011]. Dostupné na <http://www.vsucr.cz/vazebni-veznice-liberec-79/vyrocní-zpravy-1222/vyrocní-zprava>.

JUDIKATURA:

- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 22. září 1966, sp. zn. 8 Tz 47/66
- Rozhodnutí Nejvyššího soud ze dne 22. listopadu 1971 sp. zn. 11 Tz 70/71
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 9. srpna 1972, sp. zn. 2 Tz 69/72
- Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 4. května 1973, sp. zn. Tpj 2/73
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 17. února 1977, sp. zn. 2 Tzf 3/1976
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. srpna 1987, sp. zn. 1 Tz 23/87
- Zpráva trestního kolegia Nejvyššího soudu z 26. ledna 1988, č.j. Tpjf 28/87
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. října 1998, sp. zn. 7 Tz 138/98
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. února 2001, sp. zn. 7 Tz 22/2001
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. března 2001, sp. zn. 7 Tz 39/2001
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. června 2001, sp. zn. 11 Tz 129/2001
- Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 26. července 2001, sp. zn. 7 To 291/2001

- Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 27. února 2002, sp. zn. 7 To 51/2002
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. května 2007, sp. zn. 4 Tz 34/2007

PŘÁVNÍ PŘEDPISY:

- Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
- Listina základních práv a svobod, vyhlášená předsednictvem České národní rady ze dne 16.12.1992 jako součást ústavního pořádku České republiky pod č. 2/1993 Sb., ve znění úst. zák. č. 162/1998 Sb.
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Historická verze: Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění zák. č. 52/2009 Sb. účinném ke dni 1.4.2009
- Zákon č. 141/1961, trestní řád, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 218/2003 Sb., zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 41/2009 Sb., o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím trestního zákoníku
- Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 6/1993 Sb., o České národní bance, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích, ve znění předpisů jej měnících a doplňujících
- Zákon č. 300/2005 Z. z., trestný zákon, v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 301/2005 Z. z., trestný poriadok, v znení neskorších predpisov
- Vyhláška č. 528/2005 Z. z., o výkone trestu povinnej práce a o doplnení zákona č. 5/2004 Z. z., o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov
- Vyhláška č. 456/2009, o kontrole výkonu trestu domácího vězení, ve znění pozdějších předpisů
- Vyhláška č. 458/2009 Sb., kterou se stanoví denní sazba připadající na náklady spojené s výkonem trestu domácího vězení a způsob úhrady, ve znění pozdějších předpisů

8 SOUHRN/SUMMARY

SHRNUTÍ:

Tato diplomová práce na téma: „Alternativy nepodmíněného trestu odnětí svobody“ je rozčleněna do 4 částí. V první části se věnuje alternativním opatřením, jejich pojmu, systému a kategorizaci. Dále je v první části blíže vymezen pojem trest a jeho účel. Závěr úvodní kapitoly pojednává o alternativních trestech a jejich členění a rovněž je nastíněna činnost Rady Evropy a OSN v oblasti alternativních opatření.

Jádro diplomové práce je obsaženo ve zbývajících třech kapitolách, ve kterých je postupně pojednáváno o trestech obecně, o principu veřejně prospěšné práce, domácím vězení a peněžitém trestu. V těchto kapitolách je pečlivě rozebrána jejich hmotněprávní i procesní úprava. Právní úprava těchto trestů je srovnána se slovenskou právní úpravou a rovněž s předchozí právní úpravou obsaženou v zákoně č. 140/1961 Sb., trestního zákona, účinného do 31.12.2009.

Cílem diplomové práce bylo podat ucelený výklad výše zmíněných alternativních trestů, podrobit je srovnání s předchozí právní úpravou účinnou do 31.12.2009 a rovněž je porovnat se slovenskou právní úpravou.

SUMMARY:

The thesis on the theme Alternatives to unconditional sentence of imprisonment is subdivided into four parts. The first part is addressed to alternative provisions, their conception, system and categorization. After that follows the concept of punishment closer specification and its purpose. Closure of the introduction chapter deals with alternative punishment and their structure as well as with activities of the Council of Europe and the United Nations Organization outline in the field of alternative provisions.

The essence of the thesis is comprised in the rest three chapters which subsequently describes punishment in general, public benefit works, house arrest and monetary punishment. There are substantive law enactment and procedural regulation in details in these chapters. The legal regulation of these punishments is compared with Slovak legal enactment as well as with previous legal enactment contained in the Rule No. 140/1961 Collection of Laws, Penal Code which was effective to the 31st of December 2009.

The aim of this thesis was to offer comprehensive interpretation of the above mentioned alternative punishments and its comparison with previous legal enactment as well as with Slovak legal enactment whose roots have origin in the same legal environment as the Czech law.

9 SEZNAM KLÍČOVÝCH SLOV/KEYWORDS

KLÍČOVÁ SLOVA:

Alternativní trest, nepodmíněné odsouzení, obecně prospěšné práce, domácí vězení, peněžitý trest, hmotněprávní úprava, procesní úprava, slovenská právní úprava.

KEY WORDS:

Alternative punishment, unconditional sentence of imprisonment, public benefit works, house arrest, monetary punishment, substantive law enactment, procedural regulation, Slovak legal enactment.